

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

**Česká science fiction 50. let – Vladimír Babula
a politické a ediční vlivy na jeho tvorbu**

**Czech science fiction in the fifties – Vladimír Babula and political
and publishing influences on his work**

Magisterská diplomová práce

Bc. Hana Foltová

Studijní obor: Česká filologie

Vedoucí práce: Mgr. Vladimír Polách, Ph.D.

Olomouc 2022

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 12. 12. 2022

.....

podpis

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Vladimíru Poláchovi, Ph.D., za konzultace, cenné rady a připomínky k práci.

Dále děkuji pracovníkům Literárního archivu Památníku národního písemnictví a Archivu bezpečnostních složek za pomoc při nahlížení do archivních pramenů.

Obsah

Úvod.....	7
Teoretická část	10
1 Historický a literární kontext od konce 2. světové války po počátek 60. let.....	10
1.1 Cenzura: ideologie na jedné straně, brak na druhé	13
1.1.1 Hlavní správa tiskového dohledu.....	15
1.2 Podoba socialistické literatury.....	18
1.2.1 Východiska socialistické literatury	18
1.2.2 Socialistický realismus, znaky socialistické literatury.....	21
2 Vývoj české science fiction.....	26
2.1 Přehled českých autorů science fiction.....	28
3 Vladimír Babula	31
3.1 Dětství a mládí Vladimíra Babuly	31
3.2 Práce pro KSČ v době 2. světové války a její následky	33
3.3 Babulův život v období komunismu.....	34
3.3.1 Vladimír Babula v materiálech Archivu bezpečnostních složek v Praze.....	37
3.4 Literární a novinářská tvorba Vladimíra Babuly	38
3.4.1 Vesmírná trilogie.....	40
3.4.2 Babulovy příspěvky do časopisu <i>Věda a technika mládeži</i>	41
Praktická část	43
4 Metodika vypracování praktické části.....	43
5 Babulova trilogie v kontextu soudobých literárních požadavků	45
5.1 <i>Signály z vesmíru</i> (VTM, 1954–1955)	45
5.2 <i>Planeta tří sluncí</i> (Pionýr, 1954–1955).....	47
5.3 <i>Přátelé z Hadonoše</i> (Pionýr, 1956)	48
6 Srovnání.....	49

6.1 Seznam zkratk	49
6.2 Rozdíly nalezené nástroji a funkcemi v programu Microsoft Word	50
6.3 Kompozice trilogie	52
6.3.1 Dějové a kompoziční změny ve vydáních z 50. let, zejména v <i>Planetě tří slunci</i>	54
6.3.2 Krausovo vs. McHardyho vyprávění	54
6.4 Jazyková stránka	55
6.4.1 Přibližování mluvenému jazyku	55
6.4.2 Zrychlování děje	57
6.4.3 Snaha o umělecká vyjádření	58
6.4.4 Patos	59
6.4.5 Eliminace a substituce nadbytečných či nelogických vyjádření	62
6.4.6 Promluvy postav	63
6.4.7 Pravopisné změny	64
6.5 Postavy – typizace vs. „zlidšťování“	64
6.5.1 Černobílé vidění světa	65
6.5.2 Leif Severson	67
6.5.3 Vztah Seversona a Aleny Svozilové	70
6.5.4 Posun postav k věrohodnosti a lidskosti	71
6.5.5 Další připomínky k postavám – nahrazování nelogičností	74
6.5.6 Jména postav a jejich změny	75
6.6 Vědecký podklad díla	76
6.7 Změny v souborném vydání <i>Oceánem světelných roků</i>	79
6.7.1 Zásadní změny děje a z nich vyplývající změny kompozice	79
6.7.2 Změny děje vycházející ze změn postav	81
6.7.3 Československo ve středu dění	83
6.8 Změny vycházející z pravidel pro socialistickou literaturu, cenzura	83

6.8.1 Násilné a cenzurní zásahy do díla	86
7 Soudobé recenze Babulovy trilogie, názory Ondřeje Neffa a Ivana Adamoviče	88
7.1 Komentáře k jednotlivým stránkám trilogie v soudobých recenzích	89
7.2 Babulova obrana proti negativním recenzím	91
7.3 Komentáře literárních historiků Ondřeje Neffa a Ivana Adamoviče	92
Závěr	94
Anotace	98
Resumé	100
Zdroje	101
Přílohy	i

Úvod

Počátky komunistického režimu (nejen) u nás se nesly v duchu mnoha přísných až násilných omezení. Všechno se mu podřizovalo, a kdo nesouhlasil, byl vyloučen z veřejného života nebo ho čekal jiný, horší trest. Omezení se samozřejmě týkala i literární oblasti. Cenzurovalo se vše, co se cenzurovat dalo, a zamítaly se nejen knihy připravované k vydání, ale zakazovaly se i knihy vydané dříve. Jako jediný možný literární směr byl zvolen tzv. socialistický realismus a byly omezeny mj. také možnosti žánrové. Např. četba dobrodružné literatury byla považována za činnost, jež odvádí pozornost od budování nové ideální společnosti, a science fiction se svým dobrodružným základem byla na několik let rovněž umlčena.

Ticho na poli science fiction se přerušilo až v polovině 50. let 20. století, kdy cenzurou prošly první sci-fi povídky a romány, vydávané v časopisech *Věda a technika mládeži*, *Pionýr* a další. První, kdo začal vydávat sci-fi „ve velkém“, byl komunistický novinář a spisovatel Vladimír Babula.

I když byl Vladimír Babula první a prakticky i jediný, kdo science fiction v polovině 50. let začal psát a komu byla i vydávána, současná odborná literatura se o něm většinou zmiňuje nanejvýš několika odstavci.¹ Rozsáhlejší informace o něm nejsou ani v knihách nebo časopisech vydaných v době, kdy Vladimír Babula žil (případně v období do několika let po jeho smrti). Jedním z cílů této práce tedy je zaměřit se právě na tohoto autora a podat ucelené a detailní informace o jeho životě a díle na jednom místě.

Mým hlavním záměrem je blíže rozebrat a pochopit vliv politických a edičních poměrů 50. a počátku 60. let minulého století na tvorbu a vydávání žánru science fiction. Konkrétně analyzuji vesmírnou trilogii Vladimíra Babuly (*Signály z vesmíru*,

¹ Ucelenější informace o Vladimíru Babulovi nacházím pouze v knihách Ivana Adamoviče a Ondřeje Neffa, kteří se zabývají přímo historií science fiction. V knihách o literární historii, např. v 2. a 3. dílu *Dějiny české literatury 1945–1989* (Pavel Janoušek et al., 2007 a 2008), se také nacházejí zmínky o Babulovi, ty však slouží jen jako příklad obecnějších tendencí v literatuře. Ivan Adamovič o Babulovi píše pravidelně několik odstavců (*Slovník české literární fantastiky a science fiction* z roku 1995, vzhledem k povaze díla se spíše stručnějším informacemi, a *Planeta Eden*, 2010), nejdelší celistvý text dosahuje délky dvou stran (*Puls nekonečna*, 2011). Většinu svých textů však Adamovič zásadně věnuje Babulově vesmírné trilogii, tzn. o Babulově životě se čtenář dozvídá jen velmi málo (nejvíce informací o Babulově životě je uvedeno v *Pulsu nekonečna* v pouhých dvou odstavcích), a navíc se předkládané informace opakují. Díla Ondřeje Neffa (*Něco je jinak*, 1981 a *Encyklopedie literatury science fiction*, 1995) podávají informace o délce dvou až tří odstavců a opět se věnují primárně Babulově trilogii.

Planeta tří sluncí a Přátelé z Hadonoše). Ta totiž byla v průběhu let 1954–1963 vydávána v různých verzích, jež se od sebe méně či více liší: *Signály z vesmíru* vyšly v jednom časopiseckém a ve dvou knižních vydáních, *Planeta* vyšla ve dvou časopiseckých a jednom knižním vydání, *Přátelé* byli vydáni jedenkrát časopisecky. Souhrnně pak byly všechny tři díly vydány v knize *Oceánem světelných roků*.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. V 1. kapitole teoretické části na základě studia literárněhistorické a historické sekundární literatury představuji základní přehled historických událostí a jejich následků v literární oblasti; detailněji se zabývám cenzurními praktikami a podobou socialistické literatury. V 2. kapitole popisuji vývoj české science fiction, přibližuji díla autorů, kteří tvořili po 2. světové válce, ale ještě před zákazem science fiction, i těch, kteří se sci-fi začali věnovat, když se společenské i literární poměry začaly uvolňovat. 3. kapitolu věnuji Vladimíru Babulovi a jeho životě, podávám přehled vydání jeho vesmírné trilogie a zabývám se i dalšími literárními díly, která napsal. V téže kapitole se věnuji i jeho novinářské tvorbě.

V této části práce vycházím ze sekundární a primární literatury a z archivních pramenů. Mezi hlavní zdroje sekundární literatury patří díla Karla Kaplana a Jiřího Knapíka (historické události), Pavla Janouška et al. (dějiny literatury), Ivana Adamoviče a Ondřeje Neffa (historie science fiction). Cenzurou a literárním brakem se zabývají Petr Šámal a Pavel Janáček; s pomocí článků Zdeňka Nejedlého a Sergeje Machonina přibližuji, jak vypadala literatura socialistického realismu. Na základě četby děl jednotlivých scifistů se pokusím přiblížit českou sci-fi 50. let minulého století.

Při popisu života a díla Vladimíra Babuly využívám archivní prameny nacházející se v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Vycházím z informací a dat dostupných v Babulových osobních dokladech, přibližuji detaily Babulova života na základě jeho vlastních životopisů i životopisů psaných jinými lidmi, konkrétně (a v některých případech pouze pravděpodobně) Olgou, jeho manželkou, a představuji i další materiály, např. Babulovy kresby z období 2. světové války. V samostatné podkapitole se zabývám materiály nalezenými v Archivu bezpečnostních složek.

Na začátku praktické části uvádím metody a postupy, které používám při rozboru různých vydání Babulovy trilogie, poté ve stručnosti přibližuji děj trilogie. V nejdůležitější části této práce komparuji všechna vydání dílů trilogie a zaměřuji se

na nalezení rozdílů mezi jednotlivými vydáními. Nalezené změny třídím do skupin podle tematiky a jazykových a kompozičních jevů, charakterizuji je a vysvětluji jejich původ a příčinu.

Základním zdrojem pro vypracování praktické části je samozřejmě Babulova trilogie. Při posuzování rozdílů nalezených kolací používám kromě informací z Machoninových a Nejedlého článků i poznatky ze soudobých recenzí. Rozdíly mezi jednotlivými vydáními rozebírám na základě poznatků z textologických skript a příruček (*Textologie* Petra Komendy, *Editologie* Michala Kosáka a Jiřího Flaišmana, *Editor a text*) a knih literárněhistorických (hlavní autoři takových knih jsou uvedeni výše).

V závěru diplomové práce shrnuji nejdůležitější poznatky zjištěné kolací a odpovídám na otázku, jak na tvorbu a vydávání science fiction Vladimíra Babuly působily politické a ediční vlivy 50. a počátku 60. let 20. století.

Teoretická část

1 Historický a literární kontext od konce 2. světové války po počátek 60. let

Po 2. světové válce byla potřeba obnovit samostatný stát, funkční ve všech směrech včetně kulturního. Cíl byl tedy jasný a zpočátku se ani příliš nelišily názory na to, jak tohoto cíle dosáhnout. Určitou míru cenzury a regulace volného trhu chápala většina československé společnosti – stejně jako země budoucího Východního bloku i demokracie Západu² – jako předpoklad pro „úspěšné budování poválečného života“ a regulace v kulturní sféře (primárně vyloučení škodlivé, tj. nacistické literatury³) jako prostředek k vytvoření „silné a kvalitní národní kultury“.⁴

V rámci snah o vytvoření „ideální literatury“⁵ se dávala přednost domácí literatuře před překladovou,⁶ ovšem musela to být tvorba hodnotná (tzn. ne braková, populární). Velká důležitost se přikládala knihám pro děti a mládež a četbě literárního kánonu, „co nejvíce čtenářů mělo číst co nejhodnotnější texty od co nejméně autorů“.⁷ Na tomto se shodovali zástupci různých politických stran včetně KSČ, ale i přes společné cíle probíhal souboj o další vývoj politické sféry směrem k socialismu, nebo k demokracii.⁸ Tento souboj pak v roce 1948 vyústil v únorový převrat.

Relativní poválečná svoboda skončila. Veškeré soukromé vlastnictví se postupně znárodnilo (soukromé vydávání a prodej knih zakázal v roce 1949 Zákon o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací⁹), hospodářství se centralizovalo a plánovalo na dva roky, později na pět let dopředu. Zlikvidovala se maloburžoazie, „v duchu marxismu-leninismu jako jediné přípustné ideologie“ se převychovávala stará inteligence a vychovávala nová. Uzavřely se hranice

² JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: Operace vyloučení, operace nahrazení, 1938–1951*. 1. Brno: Host, 2004. ISBN 80-729-4129-1. S. 12–13.

³ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 153.

⁴ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: I. 1945–1948*. 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1527-3. S. 21.

⁵ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 161–163.

⁶ To se změnilo po únorovém převratu, kdy byla sovětská literatura postavena na roveň s literaturou domácí.

JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 199.

⁷ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 166.

⁸ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: I. 1945–1948*. S. 26.

⁹ TRÁVNÍČEK, Jiří. *Kulturní vetřelec: Dějiny čtení – kalendárium*. 1. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-275-0545-5. S. 165.

a vzhledem k probíhající studené válce posilovalo vojenství. Svoboda slova i např. vědeckého bádání byla naprosto podřízena zákonu, individualita se musela podřít kolektivním zájmům,¹⁰ nositelé jiných názorů byli vykazováni z veřejného života, věznění, posílání do pracovních táborů a zabíjení. Alternativou byl odchod do exilu.

V literární oblasti po převratu klesl počet vydávaných titulů, na druhé straně stouply náklady jednotlivých titulů. Zvýšil se počet titulů knih označovaných za brakovou literaturu, pojem brak se rozšířil z laické četby i na knihy sice vědecké, ale nemarxistické. Veškerá braková literatura byla pečlivě vyřazována z nakladatelské produkce, z knihkupectví i knihoven a postupně nahrazována texty vhodnými a potřebnými pro převýchovu čtenáře.¹¹ Obecně řečeno se po roce 1948 umění a literatura postupně staly prostým nástrojem, jímž komunisté chtěli přeměnit svět k obrazu svému;¹² estetika stála až na druhém místě.

Ve dnech 4.–6. 3. 1949 proběhl ustavující sjezd Svazu československých spisovatelů (SČSS): jako jediný správný, a tedy jediný možný způsob umělecké tvorby byl prosazen tzv. socialistický realismus (více o něm viz níže).¹³

V Československu v rámci sledovaného období trvalo nejpřísnější období komunismu od únorového převratu do roku 1955. První náznaky nespokojenosti a uvolňování však přišly už v roce 1953 po smrti Josifa Vissarionoviče Stalina a Klementa Gottwalda a poté, co se kvůli peněžní reformě dostala většina rodin pod úroveň životního minima.¹⁴ V literatuře se uvolnění projevilo širším záběrem vnitřního světa člověka a jeho pocitů, snahou pozvednout opomíjené či i zakazované formální postupy; ustupovala budovatelská tematika... Ne všichni spisovatelé s těmito počínajícími změnami souhlasili,¹⁵ i přesto však tyto náznaky vyvolaly obrannou reakci v podobě Celostátní konference SČSS v dubnu 1954. Tato konference měla dokázat, že literáti zůstávají věrní budování socialismu i po Stalinově a Gottwaldově smrti – socialistický realismus byl opět vyhlášen

¹⁰ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1528-0. S. 24–27, 154.

¹¹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 181, 18–19.

¹² ŠÁMAL, Petr. *Cesta otevřená: Hledání socialistické literatury v kritice 50. let*. 10. Praha: Klub přátel Tvaru, 2001. TVARy, řada A, sv. 10. S. 3.

¹³ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 28, 30.

¹⁴ KAPLAN, Karel. *Sociální souvislosti krizi komunistického režimu v letech 1953-1957 a 1968-1975*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. Sešity Úst. pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 9. ISBN 80-85270-15-3. S. 15.

¹⁵ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 51–54, 156.

za základní metodu československé literatury, spisovatelé měli všemi silami bojovat za nového člověka a společnost.¹⁶

Pro uvolňování režimu v 2. polovině 50. let byl kritický rok 1956, kdy na XX. sjezdu KSSS došlo k odhalení Stalinových zločinů, jež poté vedlo nejen ke kritice kultu osobnosti, ale i k nárůstu pochybností o způsobu budování socialismu (socialismus, resp. socialistický realismus jako takový odmítnut nebyl); zvýšila se kritičnost ke komunistické politice a její údajné neomylnosti.¹⁷ Domácí spisovatelé na II. sjezdu SČSS v dubnu 1956 revidovali svůj dosavadní přístup k literatuře, silně protestovali proti zásahům Hlavní správy tiskového dohledu,¹⁸ a dokonce žádali o její zrušení. Došlo dokonce k pokusu „prohlásit spisovatele za svědomí národa“, a tedy zpochybnit nezpochybnitelné východisko komunismu – komunistická strana stojí v hierarchii moci nejvýše. V závěrečné zprávě z května 1956 však (aby se vyhovělo požadavkům komunistické strany) zazněl mj. požadavek, aby se Svaz distancoval od nepřátelství, jež na sjezdu zaznělo, a odsoudil ho.¹⁹

Pro uvolňování byla důležitá i postupná decentralizace v řízení kultury – mohly se uplatňovat různé představy o tom, jak má umění vypadat, spisovatelé byli v tomto ohledu svobodnější. Na druhou stranu se opět objevoval a prohluboval rozdíl mezi vysokou, hodnotnou literaturou a literaturou zaměřenou na široké publikum.²⁰

Komunistická strana se uvolňování samozřejmě obávala. Na XI. sjezdu KSČ (červen 1958) se řešila nutnost tzv. dovršení kulturní revoluce (návratu k literatuře, jak vypadala na počátku 50. let²¹), ovšem ideálně tak, aby už „neexistovala“ spojitost mezi vznikem socialistického realismu a Stalinovou politikou.²² V roce 1958 vrcholila kampaň proti tzv. revizionismu²³, 1959 probíhaly čistky nakladatelských

¹⁶ KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 1. Praha: Academia, 2011. 2 sv, 1–645, 655–1297. ISBN 978-80-200-2019-2. S. 182–183.

¹⁷ KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci: Kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956*. 1. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-316-X. S. 254, 270.

¹⁸ KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. S. 284–286.

¹⁹ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Doba tání 1953–1956*. 1. Brno: Barrister & Principal, 2005. ISBN 80-86598-98-5. S. 654–662.

²⁰ KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. S. 33.

²¹ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: III. 1958–1969*. 1. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1583-9. S. 16.

²² KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. S. 272.

²³ Šlo o nové promyšlení základních bodů marxismu, čehož se „věrní straníci“ báli, protože se domnívali, že se znovu otevře prostor pro kapitalismus.

JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: III. 1958–1969*. S. 131.

plánů i knihkupeckých skladů, zpřísnila se cenzura. Spisovatelé byli na základě svého postoje ke komunistické straně a počínání na II. sjezdu spisovatelů tříděni do skupiny věrných a privilegovaných a do skupiny kritiků. V souladu s tím pak mohli (nebo naopak nemohli) publikovat, cestovat, ne-/získávali zaměstnání či funkce v kulturních institucích.²⁴ Tyto zásahy ovšem netrvaly dlouho – na počátku 60. let došlo k opětovnému a ještě rozsáhlejšímu uvolňování: začaly se připouštět „omyly“ stalinského období komunismu, otevíraly se možnosti k diskusím o aktuálních problémech, rozšiřovaly se publikační možnosti pro autory, kteří po únorovém převratu nemohli publikovat.²⁵ Vzhledem k tomu, že nebylo možné udržet funkční ekonomiku čistě na základě hospodářských plánů (kvůli narůstajícím zásobám neprodejných knih, hlavně ideologicko-propagandistických), se začaly prosazovat prvky svobodného trhu.²⁶

Na III. sjezdu SČSS v roce 1963 se probírala potřeba dodat literatuře a postavám životnost a autenticitu; období počátku 50. let se začalo nazývat obdobím schematismu a dogmatismu.²⁷ Zároveň budovatelské nadšení v literatuře začalo pomalu přecházet k budovatelské skepsi, heroismus jedince budujícího socialismus i přes všechny překážky se stával příběhem jedince, jehož překážky spíše ničily.²⁸

Uvolňování, které postupně probíhalo od 2. poloviny 50. let, se přerušilo až normalizací v roce 1968.

1.1 Cenzura: ideologie na jedné straně, brak na druhé

První oblastí literatury, jež měla být z literárního pole po 2. světové válce odstraněna, byl kromě nacistické literatury tzv. literární brak. Pod tímto pojmem si poválečná cenzura představovala primárně zábavnou populární literaturu. Braková díla tehdy byla vázána na autora, tzn. cenzura rozpoznávala brak na základě toho, že autor nebyl na seznamu autorů tvořících hodnotná díla.²⁹

Tento systém se změnil a zpřísnil na podzim roku 1948. Nevhodnými se stala díla hodnocená jako reakční³⁰, protistátní a protisovětská; brak měl být z literárního pole vymazán úplně, neideologická literatura taktéž. Toho všeho mělo být docíleno prací

²⁴ KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Doba tání 1953–1956*. S. 662–663.

²⁵ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: III. 1958–1969*. S. 23–25.

²⁶ ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati...: Dějiny knižního trhu v českých zemích*. 1. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2404-6. S. 354–357.

²⁷ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: III. 1958–1969*. S. 23–25.

²⁸ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: III. 1958–1969*. S. 279.

²⁹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 167–168.

³⁰ Vysvětlení viz níže v podkapitole 1.2.1.

lektorské rady Ústředního výboru KSČ a poté Národní ediční rady (NERČ), založené v červnu 1949 na základě Zákona o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací,³¹ a také uměle udržovaným nedostatkem papíru.³²

Národní ediční rada rozhodovala o ne-/vydání jednotlivých knih na základě posudků tzv. literární kanceláře publikačního odboru ministerstva informací. Využívala čtyři základní rozhodnutí: povolila text, zamítla ho, odložila jeho vydání nebo přikázala změnu – škrtnutí či přepsání určitých částí textu. Častěji než k přímému zamítnutí díla se NERČ uchýlovala k odložení jeho vydání. Vždy šlo „o odklad na neurčito, zdůvodněný zpravidla tím, že autor nebo dílo nejsou pro aktuální chvíli vhodné“.³³

NERČ rozhodla, co se bude cenzurovat; její rozhodnutí současně vynucovala literární kritika, policejní orgány, urychlené přijímání vyhlášek a zákonů a ekonomická nebo společenská omezení (či naopak vylepšení /např. sociálního postavení/). Autoři tedy ze strachu před postihy či z touhy po lepším životě svá díla autocenzurovali.³⁴ Míra autocenzury autorů, redaktorů, překladatelů ad. byla podle Janáčka dokonce tak velká, že rozhodnutí NERČ bylo potřeba jen v „nejasných, potenciálně sporných případech“.³⁵ (Stejně tak o několik let později docházelo k postupnému snižování počtu zásahů Hlavní správy tiskového dohledu /HSTD/, která – byť byla kritizována – toto snižování vysvětlovala správně fungujícím výchovným působením tiskového dohledu.³⁶)

Cenzurním opatřením bylo také zrušení Syndikátu českých spisovatelů³⁷ a jeho nahrazení Svazem československých spisovatelů. Svaz byl mnohem menší než Syndikát (zbyla v něm pouze asi šestina původního Syndikátu); členství ve Svazu dokazovalo, že díla daného autora jsou nezávadná a mohou být vydávána

³¹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 151, 193–194.

³² JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 70.

³³ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 196–197.

³⁴ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 192–193.

JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 61.

³⁵ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 205.

³⁶ KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci*. S. 310.

³⁷ Syndikát českých spisovatelů vznikl v roce 1919. Byla to největší organizace, v níž se sdružovali čeští spisovatelé. Po roce 1948 se v rámci centralizace kultury začlenily do Syndikátu všechny ostatní literární organizace, čímž se počet členů zvedl na 1675. Roku 1950 byl nahrazen Svazem československých spisovatelů.

ŠÁMAL, Petr. *Soustružníci lidských duší: Lidové knihovny a jejich cenzura na počátku padesátých let 20. století (s edicí seznamů zakázaných knih)*. 1. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1709-3. S. 68–69.

a volně prodávána v knihkupectvích.³⁸ Díla hodnocená jako částečně závadná měla sloužit jako obraz historie a kultury a mohla se prodávat pouze v antikvariátech. Knihy nevyužitelné ani ke studiu minulých dob putovaly do stoupy.³⁹

1.1.1 Hlavní správa tiskového dohledu

Roku 1953 se veškerá cenzura centralizovala a přešla pod jediný orgán – Hlavní správu tiskového dohledu.⁴⁰ Ta kontrolovala nejen tisk, ale také prakticky každou veřejnou činnost od veřejných projevů a přednášek přes divadelní vystoupení až po rozhlasové a televizní vysílání.⁴¹ Začala se také kontrolovat výše nákladů a rozsah novin a časopisů.⁴²

Cenzurovalo se všechno, co odporovalo tzv. obecnému zájmu nebo porušovalo státní tajemství. Ochránit obecný zájem znamenalo zabránit šíření takových informací, které by mohly uškodit státu nebo straně. Ovšem vzhledem k tomu, že bližší specifikace obecného zájmu chyběla, záleželo na konkrétním cenzorovi, jak si tento pojem vyloží.⁴³ Chápání obecného zájmu se začalo sjednocovat až zhruba dva roky od založení HSTD.⁴⁴

Další důležitou cenzurní záležitostí byl tzv. *Seznam nepřátelské, závadné, zastaralé a nežádoucí literatury* používaný od 2. poloviny 50. let. Tento seznam (samozřejmě kromě výčtu jednotlivých nevhodných děl) na základě tzv. leninské teorie odrazu⁴⁵ stručně definoval základní typy nevhodné literatury, jako byly např. formalismus, naturalismus, existencialismus, rasistická či braková literatura.⁴⁶ *Seznam* ovšem neuvádí všechny typy literatury hodnocené jako problematické – kritizován byl dále například tzv. buržoazní nacionalismus⁴⁷, kosmopolitismus⁴⁸, maloměšťáctví⁴⁹ ...

³⁸ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 206, 213.

³⁹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 213–217.

⁴⁰ KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. ISBN 80-85270-38-2. S. 48–49.

⁴¹ KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci*. S. 307.

⁴² KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*. S. 41.

⁴³ Každý cenzor, tzv. plnomocník, měl totiž jiné vzdělání, názory a znalosti; i proto vypadaly cenzurní zásahy u každé jednotlivé knihy jinak.

⁴⁴ KUROPATA, Ondřej. *Hlavní správa tiskového dohledu 1953–1956*. Praha, 2015. 96 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky.

Katedra mediálních studií. Vedoucí práce PhDr. Jan Cebe, Ph.D. S. 16, 21–22.

⁴⁵ Tuto teorii blíže vysvětluji v podkapitole 1.2.1.

⁴⁶ ŠÁMAL, Petr. *Soustružníci lidských duší*. S. 72–73.

⁴⁷ Buržoazní nacionalismus, tj. vlastenectví, byl v rozporu s nutností podřídit se Sovětskému svazu. JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S.27.

Výrazně se změnilo chápání braku. Brak byl před nástupem komunismu chápán jako něco, co poškozují přirozený pohlavní a mravní vývoj mládeže („zastřená pornografie“), co odvádí čtenáře od životní skutečnosti senzačním dějem (dobrodružná literatura), omlouvá zločiny a ponouká k nenávisti aj.⁵⁰ Poté, co se k moci dostala komunistická strana, začal být brak spojován s kapitalismem.⁵¹ Jako takový tedy musel být bezpodmínečně vyloučen⁵² z dostupné literatury. Nejčastěji byla jako brak označována literatura populární, zábavná⁵³, tzv. literatura pro lid (tj. literatura výchovná, didaktická) či díla různých „-ismů“. Na konci 50. let se v souvislosti s uvolňováním začaly objevovat názory, že alespoň určité množství knih může mít čistě zábavnou funkci, pokud neklesne jejich hodnota zpět na úroveň braku.⁵⁴

Nevhodné knihy zařazované na *Seznam* se nejčastěji označovaly právě jako brak. Šlo totiž za prvé o pojem zavedený (nikdo ho nezpochybňoval) a za druhé dostatečně široký, takže se do něj zařazovaly i knihy, o nichž cenzori nevěděli, kam jinde je zařadit.⁵⁵ Všechny tyto knihy se pak posílaly do stoupy (jeden výtisk od každé se posílal do vybraných knihoven⁵⁶) a nahrazovaly knihami vypsány v *Literárním*

⁴⁸ „Kosmopolitické“ byly ty knihy, které nekriticky obdivovaly západní kulturu (a tím podkopávaly zákonitě směřování ke komunismu) a podporovaly „všelidskost“ či „nadstranickost“ umění. V praxi se takto označovaly všechny knihy, jež se odlišovaly od zásad socialistického realismu. KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. S. 297.

⁴⁹ Výraz „maloměšťáctví“ pejorativně označuje „zvyklosti ze starého (buržoazního) systému, jež bylo třeba ze společnosti vytlačit“, tj. hamižnost a sobectví, přednost sebe a rodiny před společností. KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. S. 62, 525.

⁵⁰ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 113–114.

Další znaky literárního braku uvádí Janáček v *Literárním braku* na stranách 24–25 a 113–114.

⁵¹ Brak byl totiž mj. vnímán jako typicky kapitalistická přizemní snaha o zisk.

MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu: Nad sovětským vydáním Ažajeva románu „Daleko od Moskvy“. *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*. Svaz československých spisovatelů, 1949, 1(3), 65–77. ISSN 1805-5508. S. 73.

⁵² „Operace vyloučení“ je termín Pavla Janáčka. Vyjadřuje snahu odstranit veškerou nevhodnou literaturu, ať už cenzurou preventivní, nebo následnou.

⁵³ Za takovou literaturu se považovaly např. fantastické žánry, detektivky, kovožské a indiánské příběhy apod., tedy takové knihy, které odváděly pozornost čtenáře od zásadních problémů. Navíc skrze populární literaturu nacisté zkoušeli propagovat svoje názory – slovy Pavla Janáčka (*Literární brak*, 2004, s. 123–124) tedy nesla alespoň symbolickou „spoluvinu“ za fašismus. V neposlední řadě byla populární literatura vnímána (stejně jako celá oblast brakové literatury) jako výsledek třídního rozdělení společnosti: populární literatura pro širokou veřejnost a významná díla pro buržoazii. Z toho vyplývá, že když zmizí kapitalistické rozdělení společnosti, tak musí zákonitě zmizet i brak a naopak. ŠÁMAL, Petr. *Cesta otevřená*. S. 8.

⁵⁴ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: III. 1958–1969*. S. 499.

⁵⁵ ŠÁMAL, Petr. *Soustružníci lidských duší*. S. 72–81.

⁵⁶ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 65.

braku Pavla Janáčka v kapitole „Seznam knih určených na výměnu za literární brak s počtem celkem rozdělených výtisků“.⁵⁷

Co se týče tematiky, zakazovala se jakákoli náboženská literatura (svou vírou v krásný posmrtný život odváděla pozornost od budování reálného života⁵⁸ a socialistický život měl být založený na rozumu⁵⁹); nepřijatelná byla skautská a legionářská témata, potlačovaly se chlapecké a dívčí romány. (To Janoušek a Čornej považují za „jednoznačný projev odmítnutí odpočinkové a zábavné funkce literatury jako takové“.)⁶⁰

Za bezcenné bylo dílo označeno i tehdy, když nebylo napsáno pravopisně správně.⁶¹ (Pravopisné chyby byly později vyčítány i Vladimíru Babulovi – např. Adolf Novák v recenzi *Signálů z vesmíru* podotýká, že gramatické nesprávnosti „by se v románě pro mládež, kterou chceme vést k správnému ústnímu i písemnému projevu..., neměly vyskytnout“.⁶²)

Zaměření cenzury se v roce 1959 vlivem snahy o tzv. dovršení kulturní revoluce změnilo – škodlivé věci se hledaly stále, ale kromě toho se začala hledat taková díla, jež budování socialismu pomáhala. Z toho však vyplynulo, že postavení socialistického realismu mohly zhoršit i správné informace a postoje, které nebyly zveřejněny.⁶³

Díla již vydaná byla hodnocena zpětně pomocí lektorských posudků: popsal se obsah díla a okolnosti při jeho vydání, hodnotila se ideovost díla, autora i redakce, na konci pak byla sepsána připravovaná opatření.⁶⁴ Knihy před vydáním se kontrolovaly třikrát – při schvalování rukopisu do sazby, ve stadiu poslední stránkové korektury a při kontrole signálního výtisku. Menší úpravy textů dělali

⁵⁷ Tento seznam vznikl pro Akci boje proti brakové literatuře, jež probíhala v letech 1956–1958. Do knihoven po celé republice se rozeslalo celých pět set výtisků *Maloměstských historií* Aloise Jiráka, ale seznam obsahoval např. i díla Julese Verna a mělo se rozeslat i třicet výtisků Babulových *Signálů z vesmíru*.

JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 375–378.

⁵⁸ JANÁČEK, Pavel. Na frontách práce a víry: Budovatelský román v české literatuře padesátých let. *Slovenská literatúra*. 2002, 49(5), 355–374. ISSN 0037-6973. S. 355.

⁵⁹ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden: Svět zitrka v socialistickém Československu 1948-1978*. 1. Řevnice: Arbor Vitae, 2010. ISBN 978-80-87164-34-1. S. 238.

⁶⁰ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 432–433.

⁶¹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 145.

⁶² NOVÁK, Adolf. K otázce fantastické literatury. *Přírodní vědy ve škole: časopis pro didaktiku přírodních věd*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1957, 7(3), 283–285. ISSN 0231-5130. S. 285.

⁶³ KUROPATA, Ondřej. *Hlavní správa tiskového dohledu 1953–1956*. S. 25–26.

⁶⁴ KUROPATA, Ondřej. *Hlavní správa tiskového dohledu 1953–1956*. S. 35–36.

nakladatelští redaktoři sami, pouze v případě větších zásahů do textu na změně pracovali i autoři.⁶⁵

HSTD fungovala až do roku 1967, cenzura byla oficiálně zrušena v červnu 1968.⁶⁶

1.2 Podoba socialistické literatury

1.2.1 Východiska socialistické literatury

V této a následující podkapitole vysvětlují, jak socialistický realismus vypadal či měl vypadat a proč bylo důležité, aby tak vypadal. Umění bylo v komunistickém režimu chápáno čistě jako „ideologická nadstavba“ k tzv. materiální základně.⁶⁷ Přesto však bylo důležité, protože umění (literatura) mohlo člověku nejen škodit (o cenzuře viz výše), ale i jej vzdělávat a vychovávat správným směrem.⁶⁸

Socialistická literatura vycházela z tezí a zásad leninismu. Jednou z nejdůležitějších zásad bylo důsledné respektování kolektivního vedení strany a hierarchie jednotlivých stranických organizací.⁶⁹

Další leninskou tezí byla tzv. teorie dvou kultur, model členění literatury na pokrokovou a zpátečnickou – reakční, na jejímž základě byla posuzována veškerá literární tvorba. Za pokrokovou se považovala literatura, která podporovala budování socialistické společnosti a zároveň se podílela na zničení nespravedlivého a úpadkového kapitalismu. Aby ovšem mohla pokroková literatura působit celospolečensky, musela být pro všechny srozumitelná⁷⁰. To měl zaručit – oproti různým uměleckým směrům jako např. formalismu, surrealismu a dalším – tzv. socialistický realismus.⁷¹

Z leninského modelu dvou kultur vycházel i Ladislav Štoll s tzv. historicko-kritickým přístupem k literatuře. Minulá díla podle něj neměla být hodnocena na základě „objektivního výkladu literárního vývoje“, ale kriticky, tj. podle toho, zdali je potřebovala, nebo nepotřebovala literatura současná.⁷² Slovy Ladislava

⁶⁵ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 67.

⁶⁶ KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. S. 353–354.

⁶⁷ ŠÁMAL, Petr. *Cesta otevřená*. S. 14.

⁶⁸ ŠÁMAL, Petr. *Soustružníci lidských duší*. S. 23.

⁶⁹ KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. S. 498.

⁷⁰ Srozumitelnost literatury se „schovává“ pod pojmem lidovosti.

⁷¹ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 139–140.

⁷² JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 144.

ŠÁMAL, Petr. *Cesta otevřená*. S. 7.

Štolla: „... pokrokový socialistický kritik nesmí přehlédnout... základní zaměření ideové.“⁷³

Jedním z výchozích bodů komunistického režimu a umění byl rovněž marxismus, „vědecký světový názor“, tj. „jediný možný způsob objektivního poznání“. ⁷⁴ Marxistické schéma zobrazovalo komunismus jako dokonalý stav společnosti – kapitalismus je minulostí, společnost je „beztrždní, bez soukromého vlastnictví, rovnostářská a sebeuvědomělá“, člověk je zcela svobodný a pracuje proto, že chce, a ne proto, že musí. Socialismus je „pouze“ mezistupeň na cestě k této ideální budoucnosti. ⁷⁵

Sci-fi měla v tomto ohledu specifické postavení, jelikož často zobrazovala konkrétnější možnosti a způsoby, jak se k ideálnímu uspořádání společnosti dopracovat. Zároveň však byla filosofií marxismu silně omezována – vzhledem k požadavku zobrazovat pouze pozitivní a krásnou komunistickou budoucnost nemohla zobrazovat různé alternativní budoucnosti ⁷⁶ a nebylo ani příliš konfliktních situací, jež by mohly posouvat děj, jelikož konflikty širšího (nedejbože celospolečenského) rozsahu v ideální komunistické společnosti jednoduše nemohly existovat. Spisovatelé tedy museli líčit buď tuto ideální budoucnost, nebo si mohli vymýšlet různé „psychologické potíže, které by takový stav světa mohl vyvolat u svých občanů“ ⁷⁷.

Aby se po únoru 1948 mohly komunistické myšlenky a hodnoty rozšířit co nejrychleji mezi co nejvíce lidí, musely se literatura i kultura obecně demokratizovat, tzn. musely být zpřístupněny nejširším společenským vrstvám. Snížily se poplatky za vstup do kulturních zařízení, klesly ceny knih... ⁷⁸ Demokratizace mělo být dosaženo i odstraněním literárního braku. ⁷⁹

⁷³ ŠTOLL, Ladislav. *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii: referát pronesený na pracovní konferenci Svazu československých spisovatelů dne 22. ledna 1950* [online]. Praha: Orbis, 1950, s. 102 [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:5cbdcef0-48e5-11e2-8910-005056827e51?page=uuid:dd82be26d456903466795f5c9e805ed1>

⁷⁴ KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: Sovětizace české kultury 1948–1950*. 1. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-212-0. S. 314.

⁷⁵ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 15.

⁷⁶ “There could be only one future – that of Communism – and... the only alternative was no future at all.”

ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 15, 242.

⁷⁷ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 24.

⁷⁸ KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. S. 56, 238.

⁷⁹ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 58–59.

Rozšířit literaturu mezi širokou veřejnost však nestačilo. Bylo potřeba vychovat nového, jednolitého čtenáře, jenž by společně s dalšími lidmi pracoval na společné komunistické budoucnosti. Naprosto zásadní roli v převýchově lidu hráli podle Nejedlého spisovatelé, jelikož literaturu považoval za „jeden z nejmocnějších prostředků“, jak lid vést a vychovávat – působí totiž nejen na mozek, ale proniká i do srdcí čtenářů. Spisovatelé tedy museli být „ideově na výši“, aby byli opravdu schopni předat lidem ty správné hodnoty.⁸⁰

Způsobů, jak lid pře-/vychovat, se využívalo více. Propagovala se vzorová literární díla⁸¹ a žádoucí typy psaní a čtení; zároveň publicistika a literární kritika odrazovaly od literatury nežádoucí, a to jak čtenáře, tak samotné spisovatele.⁸² Paratexty čtenářům vysvětlovaly (např. pomocí komentářů, recenzí apod.), že by se měli zaměřovat na výchovnou funkci místo na zábavnou apod.,⁸³ společná čtení měla lidem ukázat, jak se text má správně číst a jak mu má být „správně rozuměno“, ale také jak text nečíst. „Socialistický čtenář se měl takřka výhradně zaměřovat na ideovou rovinu díla a hledat jeho aktuální politický rozměr.“⁸⁴

Časová aktuálnost byla vyžadována teorií nejzazší hranice. Podle ní se sci-fi měly zabývat pouze několika lety v blízké budoucnosti (v ideálním případě by se měly věnovat pouze období aktuálního pětiletého plánu), protože v opačném případě by odhad technologického vývoje nemohl být socialisticko-realistický.⁸⁵ Nejzazší hranice byla prolomena v 2. polovině 50. let – jak uvádí Ondřej Neff, nevydržela „tlak laviny převratných triumfů sovětské vědy a techniky, které samy o sobě byly tak fantastické, že ani snilkům nepřišly na mysl ještě několik let před realizací.“⁸⁶

⁸⁰ NEJEDLÝ, Zdeněk. O úkolech naší literatury. *Var: časopis pro kulturní otázky*. Praha: Melantrich, 1949, 2(8), 225–247. S. 227.

⁸¹ Nejdůležitější byla politicko-propagandistická literatura a odborná literatura; beletrie měla pouze přechodný úkol – sloužila jako prostředek k tomu, aby byl lid přiveden k četbě. Poté, co si čtenář na čtení zvykl, měl začít číst důležitější knihy.

ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati...* S. 333.

ŠÁMAL, Petr. *Soustružníci lidských duší*. S. 132–133.

⁸² JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 207.

NEJEDLÝ, Zdeněk. O úkolech naší literatury. S. 236.

⁸³ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 270.

⁸⁴ ŠÁMAL, Petr. *Soustružníci lidských duší*. S. 120, 139.

⁸⁵ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 24, 32.

⁸⁶ NEFF, Ondřej. *Něco je jinak: komentáře k české literární fantastice*. 1. Praha: Albatros, 1981. ISBN 13-901-81. S. 274.

Věda a technika se samozřejmě velice rychle rozvíjela i na Západě, avšak vzhledem k tomu, že kniha byla vydána ještě v období komunismu, byl Neff nucen tento poznatek vynechat.

1.2.2 Socialistický realismus, znaky socialistické literatury

Socialistický realismus byl programová estetika „totalitní kultury sovětského typu“.⁸⁷ Vznikl ve 30. letech 20. století s cílem překonat rozpor objektivního poznání a subjektivního prožívání.⁸⁸ Spisovatelům na ustavujícím sjezdu SČSS (březen 1949) byl vysvětlen jako směr, „který vychází ze sepětí umělců s pracovním úsilím v hospodářské oblasti a zároveň předpokládá podřízení tvůrčího subjektu vyšším kolektivním zájmům (tj. budování socialismu) i umělcovu osobní ideovou a politickou angažovanost“. Tímto vším se socialistický realismus měl odlišit od jiných realismů.⁸⁹

V průběhu doby se však chápání pojmu socialistického realismu měnilo, a to často podle momentálních potřeb komunistického režimu.⁹⁰ Zásadní proměna v jeho chápání proběhla po roce 1956, kdy se daný pojem začal postupně měnit „ve víceméně vágní nálepku, zaštiťující vše, co mohlo za daných okolností vyjít“.⁹¹ Ani tato nálepka však nevydržela⁹² a pojem socialistický realismus zůstal v rámci české literatury spojen s počáteční fází budování socialismu, tj. s obdobím do poloviny 50. let.⁹³

Socialistický realismus, než začal být v 2. polovině 50. let chápán širěji, měl na vznikající díla a jejich autory určité požadavky. Např. Zdeněk Nejedlý, mj. první prezident ČSAV, byl jedna z osobností, jež měly zásadní vliv při stanovování, jak by měla socialistická literatura vypadat.⁹⁴ Ve svém pojednání *O realismu pravém a nepravém* (1948) nejprve vysvětluje, proč je socialistického realismu třeba: „A tak i dnes naše skutečnost není ještě socialistická, ale právě proto tolik potřebujeme socialistického realismu, aby nám pomohl, stavěním nové té budoucnosti dnešním lidem před oči, uskutečnit socialismus.“⁹⁵

V témže pojednání a také v pojednání *O úkolech naší literatury* (1949) ukazuje znaky socialistického realismu. Nejprve upozorňuje, že pravé umění musí být

⁸⁷ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 13.

⁸⁸ VODIČKA, Felix. *Struktura vývoje: Studie literárněhistorické*. 2., rozš. vyd. Praha: Dauphin, 1998. ISBN 80-86019-63-2. S. 168–169.

⁸⁹ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 30.

⁹⁰ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 35.

⁹¹ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: III. 1958–1969*. S. 15.

⁹² Jiří Knapík tvrdí, že se tak stalo mj. i proto, že se konzervativci tolik snažili o „znovuzkonstituování“ daného pojmu.

KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci*. S. 271.

⁹³ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 157.

⁹⁴ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 147.

⁹⁵ NEJEDLÝ, Zdeněk. O realismu pravém a nepravém. *Var: časopis pro kulturní otázky*. Praha: Melantrich, 1948, 1(8), 225–232. S. 228.

pokrokové a že pokrok není zpátečnictví, ale není to ani konzervatismus⁹⁶ či tzv. čisté umění, tj. umění nezatížené dobou⁹⁷ – za pokrokové může být označeno pouze aktivní budování společnosti. Za druhé apeluje na umělce, aby se jejich pozornost upřela k budoucnosti (minulost je už hotová, současnost už tu také je, vytvořit je možné akorát budoucnost).⁹⁸ Ve stati *O úkolech naší literatury* připomíná, že literatura, aby mohla pomoci vytvořit socialistickou budoucnost, má být v úzkém styku se současností, vycházet z aktuální situace,⁹⁹ avšak nesmí ji pouze kopírovat – nutný je *dojem*¹⁰⁰ skutečnosti. Ta skutečnost však musela být marxistickoleninská.¹⁰¹

Dalším zásadním bodem socialistického realismu pak byl spisovatelův „kladný poměr ke skutečnosti“¹⁰², který by – slovy Jiřího Knapíka – měl být tak silný, že spisovatel bude „sám od sebe“ usilovat o přibližování se k socialistickému realismu.¹⁰³ Trochu jiný náhled na spisovatelův poměr ke skutečnosti nabízí Janáček. Spisovatel totiž, aby ve čtenářích dokázal podnítit budovatelské nadšení, musí psát ne o světě jiných lidí, ale o „našem“ světě.¹⁰⁴

Z hlediska obsahového nemělo být v díle většího dobrodružství než jedincův růst a vývoj.¹⁰⁵ Tato tendence byla velice silná v tzv. budovatelských románech, tj. v románech výrobních, kolonizačních, průmyslových ad., typických převážně pro období 1952–1955.¹⁰⁶ Budovatelské romány zpracovávaly tzv. novou tematiku – vyprávěly o zrodu „nového člověka“ v socialistické revoluci, o jeho dospívání k hodnotám komunismu. Toto dospívání ovšem nebylo snadné: hrdinové musí rodící se socialismus bránit proti různým negativním vlivům (v 50. letech se nejčastěji

⁹⁶ NEJEDLÝ, Zdeněk. O realismu pravém a nepravém. S. 226–227.

⁹⁷ NEJEDLÝ, Zdeněk. O úkolech naší literatury. S. 244–245.

⁹⁸ NEJEDLÝ, Zdeněk. O realismu pravém a nepravém. S. 228.

⁹⁹ NEJEDLÝ, Zdeněk. O úkolech naší literatury. S. 225–226.

¹⁰⁰ Zvýraznění přebírám ze zdroje, viz poznámku pod čarou č. 98.

¹⁰¹ ŠÁMAL, Petr. *Soustružníci lidských duší*. S. 73–74.

¹⁰² NEJEDLÝ, Zdeněk. O realismu pravém a nepravém. S. 227–229.

¹⁰³ KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci*. S. 32.

¹⁰⁴ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 270.

¹⁰⁵ MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu. *Nový život*, 1949, 1(3). S. 70.

¹⁰⁶ Děj označitelných jako budovatelské prózy vyšlo asi čtyřicet, segmenty budovatelské poetiky však lze nalézt i v dalších, pozdějších knihách.

JANOUSHEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 275.

zobrazovala nutnost překonat negativní vlivy ideologického rázu¹⁰⁷), zároveň bojují s dalšími překážkami, např. s přírodními živly.¹⁰⁸

Z hlediska formálního mělo být socialisticko-realistické dílo takové, aby – dobovými slovy a samozřejmě nadneseně – dokázalo potěšit jak profesora, tak dělníka. Tzn. důležitá byla „záměrná prostota, jasnost a srozumitelnost formy“.¹⁰⁹

Postavy socialistického realismu

Sergej Machonin, redaktor, kritik a publicista, vymezuje socialistický realismus pomocí „revoluční romantiky“.¹¹⁰ Postavy-hrdinové¹¹¹ stojí před úkolem, který (objektivně) nelze zvládnout. Udělají ale všechno, co můžou, protože věří, že cíle dosáhnou, a jen díky tomu daný úkol nakonec doopravdy zvládnou. Takovým hrdinou může být každý, na druhou stranu není možné, aby byl hrdina jediný, jelikož bez druhých lidí by svůj „nemožný“ úkol nezvládl. Jedinec se v kolektivu neztratí, naopak kolektiv pomáhá jedinci vyniknout a ochraňuje ho před „tragickou osamoceností hrdinů minulosti“.¹¹² Kolektiv zároveň plnil funkci jakési zmenšeniny celé společnosti.¹¹³

Hrdinové mají být morálně na výši, a to i v situacích, kdy někdo druhý chybí, nevěří v socialistickou budoucnost, či dokonce jejímu budování brání. Pokud totiž chybující – byť po nějaké době – svou chybu uzná, hrdinové ho přijmou mezi sebe, aniž by mu jeho chybu jakkoli připomínali nebo vyčítali. Hrdinou se zároveň stává i chybující, protože dokázal přiznat svou chybu a obrátit se na správnou cestu. Čistě záporné postavy zpočátku sloužily pouze jako pozadí, na němž měla vyniknout krása postav kladných.¹¹⁴

¹⁰⁷ HODROVÁ, Daniela. Žánrový půdorys tzv. budovatelského románu. In: *Vztahy a cíle socialistických literatur*. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 1979, s. 121–142. S. 135.

¹⁰⁸ JANÁČEK, Pavel. Na frontách práce a víry. S. 355–356.

¹⁰⁹ MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu. *Nový život*, 1949, 1(3). S. 75.

¹¹⁰ MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu: Nad sovětským vydáním Ažajevova románu „Daleko od Moskvy“. *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*. Svaz československých spisovatelů, 1949, 1(2), 71–76. ISSN 1805-5508.

MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu. *Nový život*, 1949, 1(3), 65–77.

¹¹¹ Za hrdiny jsou považovány i ženy, bojující za socialismus a komunismus bok po boku s muži. JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 289.

JANÁČEK, Pavel. Na frontách práce a víry. S. 365.

¹¹² MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu. *Nový život*, 1949, 1(2). S. 74, 75.

¹¹³ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 279.

¹¹⁴ MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu. *Nový život*, 1949, 1(3). S. 68, 74.

Socialistický realismus se od realismu popisného odlišuje právě díky kvalitám svých hrdinů, díky jejich činorodosti a ochotě udělat pro budoucnost cokoli.¹¹⁵ Nejdůležitější ovšem je tuto touhu udělat cokoli správně vnímat. Pokud totiž čtenář nepochopí, že potřeba budovat nevychází z pouhého něčího rozkazu, ale z hrdinského úsilí dosáhnout něčeho většího, než je člověk sám, a pomoci tak celé společnosti, pak ani nedokáže pochopit estetiku socialistického realismu.¹¹⁶

Postavy byly zpočátku popisovány pouze na základě stranickosti a pomocí znaků typických pro celou sociální třídu,¹¹⁷ později, zejména v 50. letech, byly zobrazovány jako – dalo by se říci – dokonale průhledné, tzn. z jejich myšlenkových pochodů se o nich čtenář nemohl dozvědět více než z jejich jednání. To je samozřejmě schematizovalo.¹¹⁸ Schematičnost zde však byla žádoucí, protože odosobněním hrdinů vynikl opravdový hlavní hrdina, kolektiv,¹¹⁹ a protože nemohlo dojít k „relativizaci ideologické jednoznačnosti postav“.¹²⁰ V 2. polovině 50. let se v souvislosti s uvolňováním typizované postavy stávaly živějšími, častěji se zobrazovaly jejich pocity i vývoj těchto pocitů; postavy dokonce pochybovaly o své roli ve společnosti. Konečné přihlášení se k budování socialismu však zůstávalo povinné.¹²¹

Děti a mladí lidé byli zobrazováni jako nezatížení myšlením starého kapitalistického světa, jelikož byli odmalička vychováni v socialismu. Díky tomu měli úspěšně a nezrušitelně završit socialistickou revoluci, tj. stát se hrdiny. Často také vystupovali jako příklad pro starší generaci.¹²²

Tematická a motivická výstavba socialisticko-realistických děl

Vzhledem k požadavku, aby socialistická literatura pomáhala budovat socialistický, resp. komunistický svět, bylo omezeno množství témat a motivů, kterým se literatura mohla věnovat, a způsobů, jakými se jim mohla věnovat.

¹¹⁵ MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu. *Nový život*, 1949, 1(2). S. 72–74.

JANOUSĚK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 150.

¹¹⁶ MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu. *Nový život*, 1949, 1(3). S. 66–67.

¹¹⁷ JANOUSĚK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 259.

Více o typických představitelích jednotlivých společenských tříd uvádí Janoušek v *Dějínách české literatury II* na straně 279 a Janáček v článku *Na frontách práce a víry* na stranách 364–365.

¹¹⁸ JANOUSĚK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 263.

¹¹⁹ JANÁČEK, Pavel. *Na frontách práce a víry*. S. 363–364.

¹²⁰ HODROVÁ, Daniela. Žánrový půdorys tzv. budovatelského románu. S. 137.

¹²¹ JANOUSĚK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 259.

¹²² JANOUSĚK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 436–437.

Velký prostor byl hlavně v budovatelských románech věnován válce mezi co „nejzpátečnictejší“¹²³ minulostí, tj. kapitalismem, a novou lepší budoucností – socialismem.¹²⁴ (V souvislosti s tím se do literatury dostávala spiknutí, jež měla budování socialismu překazit, i když detektivky jako takové byly odsuzovány jako důsledek kapitalistických bojů o moc a peníze a odstraňovány.¹²⁵)

S vybudováním nové společnosti bylo potřeba přestavět i prostředí, v němž by socialistická společnost mohla žít. Neobydlená, pustá a často i extrémní místa (hory, místa sužovaná živly) se proměňovala v místa „zaslíbená“.¹²⁶ Co se týče zobrazování konkrétních míst, továrna (typický prostor děje budovatelských románů) byla v naturalistických dílech často zobrazována jako něco ošklivého a depresivního. Budovatelský román ji naopak ukazoval jako místo čisté, krásné, místo, kde všichni společně pracují na své budoucnosti. Takovou elektrárnou byla typicky jaderná elektrárna vyrábějící energii pro celé město.¹²⁷ Jiný příklad uvádí Ivan Adamovič v *Planetě Eden*: ve městě mají všichni jeho obyvatelé dostatek prostoru; zdůrazňovány jsou krásné rekreační oblasti, parky či sportoviště, tedy místa pro kolektivní trávení volného času (soukromí je minimalizováno).¹²⁸

Pro snazší navození reálnosti prostředí se typicky využívala odborná terminologie.¹²⁹

Láska a erotika mezi dvěma lidmi se chápaly jako něco, co dává přednost vztahu dvou lidí před vztahem k socialistické společnosti a budoucnosti. Byly zobrazovány – pokud byly zobrazeny – velice zdrženlivě a většinou fungovaly spíše jako pohon pro „ještě obětavější úsilí vybudovat dokonalou společnost“.¹³⁰

Zajímavý je motiv smrti. Jediní lidé, kteří mohli zemřít, byli totiž lidé, kteří nějakým způsobem bránili budování socialismu – hrdina zemřít nesměl.¹³¹

Změnilo se i nahlížení na nepřitele. Po únoru 1948 byl nepřítel všude mimo Sovětský svaz, po roce 1952 se rozšířily snahy najít zrádce ve vlastních řadách.¹³²

¹²³ HODROVÁ, Daniela. Žánrový půdorys tzv. budovatelského románu. S. 133.

¹²⁴ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 263.

¹²⁵ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 276.

¹²⁶ HODROVÁ, Daniela. Žánrový půdorys tzv. budovatelského románu. S. 131.

¹²⁷ JANÁČEK, Pavel. Na frontách práce a víry. S. 358.

¹²⁸ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 18.

¹²⁹ JANÁČEK, Pavel. Na frontách práce a víry. S. 356–357.

¹³⁰ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 240.

JANÁČEK, Pavel. Na frontách práce a víry. S. 362.

¹³¹ HODROVÁ, Daniela. Žánrový půdorys tzv. budovatelského románu. S. 134.

¹³² KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci*. S. 212.

2 Vývoj české science fiction¹³³

Česká sci-fi literatura měla v literárním systému 50. let specifické místo. Komunistická kulturní politika ji zpočátku chápala jako něco, co do kultury nepatří, co se jako kultura pouze tváří, tudíž škodí lidu. V 1. polovině 50. let tedy nebyla vydávána téměř žádná (česká) vědecká fantastika,¹³⁴ vydávaly se jen české překlady fantastiky sovětské. Pokud nějaká fantastická literatura vyšla – ať už česká, nebo sovětská –, byla vydávána v nákladech, jejichž výše závisela na přínosu díla pro ideologii.¹³⁵

Změna nastala, když režim v polovině 50. let pochopil, že sci-fi může využít pro propagaci „nevyhnutelné“ komunistické budoucnosti založené na vědecko-technickém rozvoji (kterého kapitalistické státy nikdy nebudou schopny dosáhnout, jelikož dlouhodobě neovládou věnovat mu tolik peněz a času).¹³⁶ A tak v roce 1954 začaly vycházet první sci-fi romány na pokračování Vladimíra Babuly (*Signály z vesmíru* v časopisu *Věda a technika mládeži* a *Planeta tří sluncí* v *Pionýru*), prakticky jediného autora, jenž u nás v tomto období sci-fi vydával. Širší návrat sci-fi do režimem povolené literatury způsobilo až uvolnění po roce 1956, rychlý vývoj vědy a techniky (zejména atomové fyziky) a vypuštění Sputniku do vesmíru 4. 10. 1957. Díky nesporným úspěchům (především sovětské) vědy a techniky se obnovila víra v možnost dosáhnout zářné komunistické budoucnosti. (Ivan Adamovič ovšem upozorňuje na fakt, že vědecko-technický rozvoj byl „skloňován tím častěji, čím více se tato vysněná budoucnost vzdalovala“.¹³⁷) O vědu, techniku

¹³³ Termín „science fiction“ (také „sci-fi“) vznikl mezi lety 1926 a 1929 ve Spojených státech; za hranicemi USA zdomácněl v průběhu 50. a 60. let. V socialistických zemích jako analogie tohoto termínu vznikl pojem „vědecko-fantastická literatura“. Jako analogické je používám i v této práci. „Literární fantastika“ je zastřešující termín pro žánry science fiction, fantasy a horor. NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA, eds. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 1995. ISBN 80-85390-33-7. S. 27.

DĚDINOVÁ, Tereza. Nezbytná terminologická poznámka. In: *Po divné krajině: Charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. 1. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2015, s. 15–18. ISBN 978-80-210-7871-0. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/en/handle/11222.digilib/134147>

¹³⁴ ADAMOVIČ, Ivan. *Puls nekonečna: Kronika české science fiction 2. Od Vladimíra Babuly k Alexandru Kramerovi*. 1. Praha: Plus, 2011. ISBN 978-80-259-0096-3. S. 7–8.

¹³⁵ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 236.

¹³⁶ ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. 1. Praha: Vydavatelství a nakladatelství R3, 1995. ISBN 80-85364-57-3. S. 17.

¹³⁷ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 32–33. Stejnou myšlenku postuluje i Pavel Janáček (*Literární brak*, s. 270).

i vesmír se najednou začalo zajímat mnohem více lidí a vědecko-fantastická literatura měla a někdy i dokázala tomuto zájmu vyhovět.¹³⁸

Od konce 50. let se vědecká fantastika začala rozdělovat do dvou proudů: „nižší“ a hodnotnější; mezi nimi fungovala široká přechodná oblast. (Neustálého srovnávání „dobrého“ socialismu a „špatného“ kapitalismu se však sci-fi obou tvořících se proudů zbavovala pouze pomalu.) „Nižší“ proud sci-fi popisují Janoušek a Čornej jako proud, který navazoval na vědecko-fantastickou prózu 2. poloviny 50. let a „jejím prostřednictvím na obecné kontexty dobrodružné beletrie“ a který se postupně proměňoval v čistě odpočinkovou literaturu. Druhá, hodnotnější linie byla tvořena spekulativní vědeckou fantastikou, utopičtější (i když časem také skeptičtější), zaměřenou na technický a společenský pokrok.¹³⁹

Vědecko-fantastickou literaturu vydávalo nakladatelství Československého svazu mládeže – Mladá fronta.¹⁴⁰ Časopisecky sci-fi často vycházela v časopisech pro děti a mládež: nejdříve ve čtrnáctideníku pro mládež *Věda a technika mládeži*¹⁴¹ (do roku 1953 včetně pod názvem *Mladý technik*), od roku 1953 v měsíčníku *Pionýr*¹⁴², dále v *Ohníčku*¹⁴³ aj. Všechna knižní vydání Babulovy sci-fi trilogie rovněž vyšla v Mladé frontě.

¹³⁸ ADAMOVIČ, Ivan. *Puls nekonečna: Kronika české science fiction 2*. S. 8.

¹³⁹ JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: III. 1958–1969*. S. 509–510.

¹⁴⁰ V Archivu bezpečnostních složek (ABS) v Denní zprávě [HSTD] č. 57 ze dne 30. 5. 1955 nalézám informaci, že Mladá fronta nedodržovala stanovený náklad – překračovala jej o 7 000 výtisků denně. ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 36, 39.

Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond Hlavní správa tiskového dohledu ministerstva vnitra, i. č. 318-121-8, Denní zprávy HSTD z r. 1955, Denní zpráva č. 57 z 30. 5. 1955, Praha.

¹⁴¹ Časopis nejprve zprostředkoval pouze technické informace z různých oborů a z počátku hlavně ze Sovětského svazu, až zhruba od 2. poloviny 50. let se začal věnovat tomu, jak svůj obsah atraktivnit a přizpůsobit dětskému vnímání. (O časopisech obecně historik Jiří Knapík říká, že na počátku byly plně jen „prvoplánové“ propagandy a agitace.)

KNAPÍK, Jiří et al. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2014. ISBN 978-80-7510-057-3. S. 69–72.

¹⁴² Časopis pro děti 2. stupně ZŠ; vycházel v nákladu 130 000 výtisků. Štefan Švec ho hodnotí jako trochu méně agitační časopis, a to mj. i proto, že vydával beletrii (dobrodružnou literaturu, také sci-fi) a byl bohatě ilustrovaný.

ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*. 1. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2478-5. S. 146, 162, 454–455.

¹⁴³ *Ohníček* byl časopis pro děti 1. stupně základní školy vycházející v letech 1950–2001. Sci-fi se tam objevovala jak v podobě komiksů (Babulovy *Prázdniny roku 2000* nebo např. *Maršan* Vlastislava Tomana /1963, č. 8, s. 8–9/), tak v podobě povídek. V polovině 50. let se začaly uvolňovat sociální poměry, první sci-fi povídku v *Ohníčku* však nacházím až v 8. ročníku časopisu z roku 1958. Sci-fi (nebo alespoň povídek s vědecko-fantastickými náměty a motivy) výrazně přibýlo v roce 1960 (10. ročník) a po čtyřech sci-fi povídkách nacházím v 11. a 13. ročníku časopisu (1961 a 1963). *Ohníček: časopis československých dětí*. ČSM, 1954–1966, 5–16. ISSN 0030-1272.

2.1 Přehled českých autorů science fiction

Zakladatelem české vesmírné sci-fi je podle Ondřeje Neffa spisovatel Jan Matzál Troska. Troska totiž jako první podnikl „skutečnou invazi do kosmu“ (asi se dá říci, že se jedná o space operu, i když Troska tento termín pravděpodobně neznal)¹⁴⁴ a zabýval se mimozemskými civilizacemi, jimž se česká sci-fi vyhýbala ještě několik desítek let.¹⁴⁵ Své knihy Troska vydával ve 30. a 40. letech;¹⁴⁶ do období, které tato práce sleduje, spadá dílo *Vládcové vesmíru* (původně časopisecky, 1947). Lidé (reprezentováni, jak bylo u Trosky typické, především Čechy a Slováky) díky atomové vědě doletí na Měsíc, kde potkají Měsíčníky. Měsíčníky jsou vyspělejší než lidé vědecky i společensky, ovšem rozhodujícím důvodem, proč nakonec posílají lidi urychleně zpět na Zemi, je fakt, že lidé jedí maso.¹⁴⁷ Domnívám se, že tato „lidskost“ (místo pozdější komunistické nutnosti propagovat socialistický svět jako ideální a jediný správný) může být důvodem, proč byl po únoru 1948 Troska zařazen mezi autory, kteří nesměli své knihy vydávat.¹⁴⁸

V žánru sci-fi po 2. světové válce pokračovali Rudolf Faukner s Čeňkem Charousem; na Trosku v 50. a 60. letech přímo navazovali Vladimír Babula a František Běhounek.¹⁴⁹ Autory sci-fi byli dále Jan Weiss a Josef Nesvadba (Nesvadbův *Einsteinův mozek* vyšel v roce 1960, primárně však Nesvadba tvořil až později); od poloviny 60. let se datují sci-fi Ludvíka Součka.¹⁵⁰

Rudolf Faukner byl fyzik, autor sci-fi a populárně-naučné literatury, pravidelně přispíval do časopisu *Věda a technika mládeži* (často s příspěvky týkajícími se atomové fyziky¹⁵¹). S Čeňkem Charousem pod společným pseudonymem Rudolf V. Fauchar¹⁵² napsali *Narovnanou zeměkouli* (1946) a *Záhadu roku 2345* (1946).

¹⁴⁴ Nejde však o úplně první dobytí vesmíru, to se objevilo v r. 1910 v díle *Rusové na Martu* Metoda Suchdolského.

¹⁴⁵ NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 248–249.

¹⁴⁶ Z pozdějších let (z přelomu 60. a 70. let a primárně z 90. let) pocházejí reedice jeho původních děl.

¹⁴⁷ TROSKA, J. M. *Vládcové vesmíru: Technicko-fantastický román*. 1947. Psáno pro časopis *Mladý technik*. V: Moravská zemská knihovna v Brně. Sig. 2-0221.255.

¹⁴⁸ ADAMOVIČ, Ivan. *Vládcové vesmíru: Kronika české science fiction od Svatopluka Čecha po Jana Weisse*. 1. Praha: Plus, Triton, 2010, s. 347–357. ISBN 978-80-7387-314-1. S. 348.

¹⁴⁹ NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 247–248.

ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. S. 18.

Adamovič v *Planetě Eden* (2010, s. 43) také zmiňuje, že Babula a Běhounek byli (z českých autorů) dle dobových čtenářských průzkumů nejoblíbenějšími autory náctiletých učňů.

¹⁵⁰ NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA, eds. *Encyklopedie literatury science fiction*. S. 61.

¹⁵¹ *Mladý technik: populárně technický měsíčník*. Praha: Mladá fronta, 1952–1953, 6–7.

Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu. Praha: Mladá fronta, 1954–1960, 8–14. ISSN 0322-9017.

¹⁵² ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. S. 16.

Roku 1948 vyšel *Explorer III*, Faulknerův „utopistický“ román o dobývání stratosféry.¹⁵³ Všechna tři tato díla jsou „prodchnuta bezvýhradnou důvěrou v techniku a v dorozumění lidí“,¹⁵⁴ ovšem ani tak se po únoru 1948 nevyhnula stoupě.¹⁵⁵ (Důvod k poslání těchto děl do stoupy ukazuje Janáček na příkladu *Záhady roku 2345*, která vypráví o revoluci vedoucí ke komunismu, od socialistické literatury se však liší tím, že revoluci nevyvolala celá společnost, ale „jakási oligarchická skupina, vystupující navíc pod maskou jednotlivce“.¹⁵⁶) Dále je pro tato díla typické, že děj se odehrává na Zemi (resp. v atmosféře), a ne ve vesmíru.¹⁵⁷

Faulkner pomohl oživit žánr sci-fi v 1. polovině 50. let – dokázal přesvědčit svého přítele Vladimíra Babulu, aby ve *VTM* zkusil dát sci-fi prostor. To se podařilo a ve 14. čísle z roku 1953 vyšla Faulknerova povídka *Zaspal jsem století*,¹⁵⁸ v letech 1954 a 1955 pak ve *VTM* vycházel Babulův sci-fi román na pokračování *Signály z vesmíru*.¹⁵⁹

František Běhounek byl uznávaný radiolog, akademik¹⁶⁰, autor vědeckých i populárně-naučných článků a spisovatel. V roce 1926 se zúčastnil letu na severní pól vedeného Umberto Nobilem a Roaldem Amundsenem, roku 1928, když na své druhé cestě na severní pól ztroskotala Nobileho výprava, se pod Amundsenovým vedením zúčastnil záchranné mise. Tuto misi přežil pouze Běhounek a sedm dalších polárníků; vypráví se o ní v knize *Trosečníci polárního moře*.¹⁶¹ Ondřej Neff k tomu poznamenává, že „sotvakterý spisovatel měl takové předpoklady k tvorbě jako právě František Běhounek“.¹⁶²

¹⁵³ FAUKNER, Rudolf. *Explorer III: Utopistický román z atomového věku*. 1. Praha: Orbis, 1948.

¹⁵⁴ NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 332.

¹⁵⁵ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 32.

¹⁵⁶ JANÁČEK, Pavel. *Literární brak*. S. 223–224.

¹⁵⁷ FAUKNER, Rudolf. *Explorer III: Utopistický román z atomového věku*. 1. Praha: Orbis, 1948.

FAUCHAR, R. V. *Narovnaná zeměkoule: Technický dobrodružný román*. 1. Praha: Vojtěch Šeba, 1946.

FAUCHAR, R. V. *Záhada roku 2345*. 1. Praha: Alois Hynek, 1946.

¹⁵⁸ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 38.

¹⁵⁹ Babulu k napsání *Signálů* údajně inspirovala právě Faulknerova povídka *Zaspal jsem století*. Podle Adamoviče tak jde o jednu z mála „prokázaných kontinuit spojujících českou sci-fi literaturu předválečnou a poválečnou“.

NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 331–333.

ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 34.

¹⁶⁰ Akademici byli řádní členové Československé akademie věd v 50. letech; šlo o jedince loajální komunistickému režimu a zároveň o přední vědce z různých oborů.

KNAPÍK, Jirí, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. S. 198.

¹⁶¹ BĚHOUNEK, František. *Trosečníci polárního moře: Vzducholodí na severní pól*. 1. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1955.

¹⁶² NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 266–267.

Akce L (1956) je Běhounkova chronologicky první sci-fi, na ni navazující *Robinsoni vesmíru* vyšli roku 1958. *Akce L*¹⁶³ je rozdělena na dvě části: v 1. části je pomocí filmu, na nějž se dívá několik chlapců, oslavován vývoj techniky do roku 2200, v 2. části lidé – pomocí technických vynálezů představených v 1. části – kolonizují Měsíc. Vývoj techniky se Běhounek pokouší odhadnout na základě jejího soudobého stavu,¹⁶⁴ oproti Babulovi tedy – jak tvrdí Ivan Adamovič¹⁶⁵ – lépe pracuje s odbornými poznatky; Ondřej Neff však i přesto Běhounka hodnotí jako „velmi blízkého vernovské naivitě“.¹⁶⁶ *Robinsoni vesmíru* se přesouvají dále do vesmíru – hlavní hrdinové se snaží rozbít kometu, aby zabránili jejímu střetu se Zemí.¹⁶⁷ V obou těchto dílech dochází k porušení zásad socialistického realismu: autor zachází za nejzazší hranici, kromě 1. části *Akce L* jde o dosti napínavý děj...

Třetí Běhounkovou sci-fi spadající do zkoumaného období je *Projekt Scavenger* (1961). Jde o nevesmírnou sci-fi zdůrazňující význam vědy a techniky jakožto prostředků, jak sjednotit celý svět (samozřejmě směrem k socialismu).¹⁶⁸

Posun od technické science fiction k tzv. soft sci-fi je vidět v povídkových knihách *Země vnuků* (1957), *Družice a hvězdoplavci* (1960) a *Hádání o budoucím* (1963), v nichž autor Jan Weiss popisuje obyčejné lidi budoucnosti, jejich život a psychiku.¹⁶⁹ (Např. v *Zemi vnuků* Weiss zobrazuje smutek matky, jejíž syn odlétá do vesmíru, i když by měla být šťastná a na svého syna hrdá.) Podstatou jeho knih však zůstává např. důležitost dobrovolné práce jedince pro celou společnost (to explicitně vyjadřuje povídka *Prasklá váza*¹⁷⁰) a spokojenost lidí v socialismu.

Důraz na jedince i celou společnost klade rovněž Josef Nesvadba ve sbírce sci-fi povídek *Einsteinův mozek* z roku 1960.¹⁷¹ *Einsteinův mozek* i Weissovy povídkové sbírky vyjadřují snahu oživit postavy a přiblížit je čtenáři, aby je mohl pochopit

¹⁶³ BĚHOUNEK, František. *Akce L: Příběhy z atomového věku*. 1. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1956.

¹⁶⁴ NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 270.

¹⁶⁵ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 35

¹⁶⁶ O vernovské naivitě mluví i v souvislosti s Babulou.

NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 335.

¹⁶⁷ BĚHOUNEK, František. *Robinsoni vesmíru: vědeckofantastický román*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1958.

¹⁶⁸ BĚHOUNEK, František. *Projekt Scavenger: Fantastickovědecký příběh z naší doby*. 1. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1961.

¹⁶⁹ WEISS, Jan. *Země vnuků*. 1. Praha: Mladá fronta, 1957.

WEISS, Jan. *Družice a hvězdoplavci: Fantastické povídky z let 1957–1960*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1960.

WEISS, Jan. *Hádání o budoucím*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1963.

¹⁷⁰ WEISS, Jan. *Prasklá váza*. In: *Země vnuků*. 1. Praha: Mladá fronta, 1957, s. 64–113.

¹⁷¹ NESVADBA, Josef. *Einsteinův mozek: Vědecko-fantastické příběhy*. 1. Praha: Mladá fronta, 1960.

a identifikovat se s nimi. Důrazem na člověka se vyhýbají schematismu počátku 50. let a řadí se do tzv. Nové vlny¹⁷² sci-fi. Zároveň předznamenávají téma III. sjezdu Svazu československých spisovatelů (viz výše).

3 Vladimír Babula

Informace o životě Vladimíra Babuly jsem získala primárně z materiálů uschovaných v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (LA PNP) v Praze. Detailní soupis těchto materiálů zhotovuji v příloze I.; jednotlivé životopisy cituji na základě písmenných označení uvedených v téže příloze.

3.1 Dětství a mládí Vladimíra Babuly

Vladimír Babula se narodil 24. 7. 1919 v Uherském Brodě.¹⁷³ Byl nejmladší¹⁷⁴ ze šesti sourozenců: nejstarší¹⁷⁵ Ludmila, Vlasta, Rudolf, Jaroslav a Tomáš, jenž zemřel za 1. světové války na tuberkulózu (Vladimír tedy svého bratra Tomáše nikdy nepoznal¹⁷⁶). Otec rodiny Tomáš Babula pracoval jako krejčí, ovšem z 1. světové války se vrátil jako invalida a nutnost zaopatřovat rodinu se přenesla na matku. Matka Františka Babulová, rozená Rožnovská, šila prádlo a prodávala jej po vesnicích v Bílých Karpatech (Vladimír jí jako chlapec pomáhal nosit nůši). Jejimi zákazníky byli často skláři, kteří byli častěji „nezaměstnaní než zaměstnaní“, takže jim prádlo prodávala na dluh. Naštěstí ale Babulovi měli pole o velikosti necelého hektaru, které si sami obdělávali a díky kterému byli částečně zabezpečeni.

Františka Babulová se hned roku 1921 stala členkou KSČ, dopisovala do *Rudého práva* ad., aktivně bojovala za práva dělnické třídy i za lepší život chudých v oblasti kolem slovenských hranic. Její politickou činnost však Vladimír Babula – jak sám píše – pocíťoval ve škole rákoskou i na známkách: „Takové bylo mé mládí. Naučil

¹⁷² Nová vlna je směr science fiction 60. let 20. století. Přibližuje se surrealismu, snu, psychologii, dívá se na člověka z větší blízkosti než dosavadní vědecko-fantastická díla. MAREŠOVÁ, Veronika. *Jan Weiss*. Ostrava: Scholaforum, 1997. Tematický sešit. ISBN 80-86058-65-4.

¹⁷³ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Doklady Vladimíra Babuly, občanský průkaz, s. 1.

¹⁷⁴ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis A.

¹⁷⁵ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Korespondence, korespondence Olgy Babulové z 30. 9. 1985.

¹⁷⁶ V jiných dochovaných životopisech Tomáše vůbec nezmiňuje.

jsem se nenávidět všechno měšťácké, kapitalismus, který všechnu bídu zavínil – a klerus, který udržuje lid v našem kraji v nevědomosti.“¹⁷⁷

Ve škole Babula dopisoval do časopisu *Kohoutek* a po jeho zrušení (zrušen byl kvůli tomu, že v něm Babula popisoval bídu lidí, kterou viděl při cestách s maminkou za prodejem prádla) začal psát do dětského koutku v časopisu *Rozsévačka* (ilustroval i články, jež tam posílala jeho matka); vydával také ručně dělaný ilustrovaný časopis. Později dopisoval do *Rudého Práva*, *Slovácka*, *Moravské Rovnosti*.¹⁷⁸ Ve třinácti letech se pokusil o román ze života chlapců na Moravském Slovácku, ale – jeho vlastními slovy – „dopadlo to pochopitelně nevalně“. V patnácti letech začal psát svůj první fantastický román o letu na Měsíc, ale nikdy jej nedokončil.¹⁷⁹

Roku 1933 dokončil třetí třídu měšťánské školy a chtěl se věnovat malířství, jenže plány na další studium překazil nedostatek peněz (Babula přímo zmiňuje, že často nebylo ani co jíst). Odešel tedy do Prahy, aby se k malování dostal, avšak jen se zařadil mezi spousty nezaměstnaných. Než ho k sobě vzala sestra Vlasta (ta se svým manželem Cyrilem Šumberou bydlela v Suchdole u Prahy), bydlel „všelíjak“ a za malby do výloh, jež byly jeho jediný výdělek, dostával zapláceno pouze jídlem. V Suchdole se zapojil do Komsomolu¹⁸⁰ a díky Cyrilovi získal místo v zelinářství, kde se „po mnoha letech“ pravidelně a dostatečně najedl. Po půl roce získal místo u akademického malíře O. A. Petra, jenže Petrův ateliér byl po roce exekučně zabaven. Babula si opět musel hledat práci a nakonec se mu ji podařilo získat u karikaturisty a „reklamáře“ J. Fischera, u kterého poprvé od svého příchodu do Prahy dostával kromě jídla také plat.¹⁸¹ I o tuto práci ale přišel, když Fischer zjistil, že se účastní demonstrací za nezaměstnané.¹⁸²

Babula začal opět studovat. Na radu Šumbery vychodil čtvrtou měšťanku (v Uherském Brodě), poté dva roky samostatně studoval na zkoušky do vyšších tříd

¹⁷⁷ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis B.

¹⁷⁸ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis B.

¹⁷⁹ Hovoříme s Vladimírem Babulou. *Mladým čtenářům: na pomoc pracovníkům s knihou mezi mládeží*. Praha: Mladá fronta, 1956, (11), 5–6. S. 5.

V *České literární bibliografii* nacházím informaci, že rozhovor s Vladimírem Babulou vyšel v 1. čísle časopisu z roku 1957. Tento údaj je však chybný – rozhovor vyšel v listopadovém (11.) čísle 1956.

KUNC, Jaroslav. *Česká literární bibliografie 1945–1963: Soupis článků, statí a kritik z nižších publikací a periodického tisku let 1945–1963 o dílech soudobých čes. spis.* Díl 1. A–M. Praha: Národní knihovna, 1963. Bibliogr. katalog ČSSR. Čes. knihy; Zvl. seš. 6/63. S. 20.

¹⁸⁰ Komunistický svaz mládeže.

¹⁸¹ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis B.

¹⁸² LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

reálného gymnázia.¹⁸³ V tomto místě se jeho životopisy C, F a B liší¹⁸⁴: ve dvou životopisech¹⁸⁵ říká, že zkoušky zvládl, ale kvůli tomu, že byl komunista, nebyl přijat, v životopise B tvrdí, že ze stejného důvodu ke zkouškám nebyl ani připuštěn.¹⁸⁶ Studoval tedy dál soukromě (stejně jako při studiu čtvrté měšťanky se živil malováním), až roku 1939 se přihlásil na Školu umění ve Zlíně. Jako „nespolehlivý živel“ byl však ze studia vyloučen.¹⁸⁷

3.2 Práce pro KSČ v době 2. světové války a její následky

Již jako náctiletý pomáhal Babula s agitačními pracemi, hlavně mezi mládeží, a práci pro KSČ se věnoval i po propuštění ze zlínské školy. Jezdívá do Prahy – vozil tam stranické příspěvky a někdy i zbraně. Z Prahy zpět dovážel ilegální *Rudé právo* a s dalšími soudruhy ho na tiskárně u Babulových doma rozmnožovali.¹⁸⁸ Spojením na Cyrila Šumberu měla uherskobrodská komunistická organizace přímé a spolehlivé napojení na I. a II. ilegální ÚV KSČ v Praze, a díky tomu se organizaci dlouho dařilo unikat gestapu.¹⁸⁹ I přesto však do organizace pronikl konfident a od 7. 5. 1942, kdy proběhlo hromadné zatýkání členů organizace, byl Babula politickým vězněm – až do 7. 11. 1942¹⁹⁰ byl držen postupně v Kounicových

¹⁸³ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis B.

¹⁸⁴ Důvod, proč se v tomto dané životopisy liší, je nejasný – z rozdílů mezi životopisy nevyplývá:

- Životopis C je Babulův nejrozsáhlejší životopis o délce šesti stran s datem vzniku 18. 7. 1962. Životopis F má dvě strany, konec (a tedy i možné datum vzniku) je nedochovaný. Životopis B je dvou- až třístranný (záleží na verzi, viz přílohu I.), v obou případech s nedochovaným koncem.
- C byl na rozdíl od životopisů F a B psán na pevný papír, o oficiální dokument např. pro úřady však nešlo – na některých listech jsou předtištěny obrysy pro grafickou úpravu (zřejmě časopisu *Mír*).
- F je obsahově velice podobný životopisu C (C je detailnější), životopis B se od těchto dvou životopisů odlišuje spíše v detailech než v celkovém pojetí (např. v životopisech C a F Babula vůbec nezmiňuje svého bratra Tomáše, na druhou stranu v nich krátce píše o svých dalších sourozencích, což nedělá v B).

¹⁸⁵ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopisy C, F.

¹⁸⁶ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis B.

¹⁸⁷ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

V životopise A nalézám informaci, že byl propuštěn roku 1941.

¹⁸⁸ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C, B.

¹⁸⁹ VRBA, Zdeněk. Rudá růže. *Studia Comeniana et historica: Časopis Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě pro komeniologii, historii 16. a 17. století a regionální dějepis moravsko-slovenského pomezí*. Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 22. 10. 1980, **1980**(1), 11–163. S. 73.

¹⁹⁰ Datum 7. 11. je uvedeno v potvrzení o účasti v odboji; životopis C uvádí datum 17. 11.

LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Doklady Vladimíra Babuly, potvrzení o účasti v odboji.

LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

kolejích č. 54, na Mírově a v koncentračním táboře Pod Kaštany v Brně. Z Kounicových kolejí se dochovala série kreseb *Život zubařův ve zvuku i obraze*.¹⁹¹

Babula píše, že po propuštění z vězení¹⁹² se opět věnoval domácímu hnutí. (Potvrzení o účasti v odboji však stanovuje datum, kdy se Babula odboji znovu začal věnovat, až na 1. 4. 1944;¹⁹³ pro období mezi těmito daty žádné doklady nenacházím.) Když ho gestapo začalo znovu hledat, matka mu vzhledem k jeho velkým zdravotním problémům (vážil tehdy jen 42 kg, trpěl zánětem ledvin a dutiny čelní¹⁹⁴) poradila, aby utekl do Švýcarska. Babula tedy – jak sám píše – odešel ke švýcarským hranicím, kde se živil malováním horalů a jejich dětí, a „po osmi dramatických pokusech“ se 21. 3. 1945 konečně dostal do Švýcarska, když přeplaval Rýn. Na druhém břehu ho však švýcarští vojáci okamžitě zatkli a uvěznili; Babulův zdravotní stav se zhoršil a on ve vězení prodělal zápal plic.

Domů se Babula dostal několik týdnů po skončení války. Z koncentračního tábora se vrátili i jeho sestry Ludmila a Vlasta (ovšem bez svých manželů a obě těžce nemocné) a rovněž matka, také vážně nemocná – Vladimír se o ni staral až do její smrti roku 1946.¹⁹⁵

3.3 Babulův život v období komunismu

Po matčině smrti se Babula živil jako ilustrátor dětských knih a 4. 6. 1946 se oženil s úřednicí Annou Chalupskou¹⁹⁶; narodily se jim dvě děti¹⁹⁷. V roce 1947 se na žádost sestry Vlasty přestěhoval za ní do Mezné u Děčína, poté se i s rodinou přestěhovali do Janova u Hřenska. Jak v Mezné, tak v Janově Babula předsedal organizacím KSČ.

¹⁹¹ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Kresby.

¹⁹² Propuštěn byl proto, že „žádný ze soudruhů [Vladimíra Babuly a jeho matky] činnost neprozradil“, a také proto, že byl těžce nemocný. V dopisu Olze Babulové z oblastního archivu v Brně ze dne 9. 9. 1985 se píše, že provinění proti §139 říšského trest. zák. Babulovi „nebylo pravděpodobně prokázáno“, a proto že byl propuštěn.

LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Korespondence, korespondence Olgy Babulové ze dne 9. 9. 1985.

¹⁹³ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Doklady Vladimíra Babuly, potvrzení o účasti v odboji.

¹⁹⁴ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis E.

¹⁹⁵ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

¹⁹⁶ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Doklady Vladimíra Babuly, oddací list.

¹⁹⁷ *Planetu tři slunci*, 2. díl vesmírné trilogie, věnoval „svým dětem, Mít'ovi a Alence“.

BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci: fantastický román*. Praha: Mladá fronta, 1957. S. 5.

Po únorovém převratu 1948 nastoupil na doporučení Ústředního výboru nejdříve jako kreslič-ilustrátor a poté jako redaktor do redakce *Severočeské Mladé fronty*.¹⁹⁸ Tam tehdy byla – slovy Vladimíra Babuly – „neutěšená politická situace“; redakce se dopouštěla „hrubých politických chyb“. Babula se snažil „pomoci v političkém] růstu redaktorů a při prosazování nových, socialistických forem novinářské práce“ a společně se svým kolegou soudruhem Dočkalem nakonec získali pro zájmy strany většinu redakce.¹⁹⁹

Roku 1950 byl Babula přeložen do Prahy, kde byl o rok později jmenován vedoucím redaktorem časopisů *Mladá vesnice* a *Mladá dědina* (oba časopisy však byly později zrušeny). V září 1952 byl Babula jmenován vedoucím redaktorem *Mladého technika* (později *Věda a technika mládeži*).

V *Mladém technikovi*, resp. *VTM* slavil Babula úspěchy. Podařilo se mu (a jeho spolupracovníkům) třikrát zvednout náklad (ze 40 000 na 120 000 výtisků),²⁰⁰ pravděpodobně díky tomu, že časopis dával dětem možnost rozvíjet své znalosti a dovednosti z různých technických oborů (od radioamatérství až např. po letectví) zábavnou formou. Otiskovaly se v něm totiž návody, pomocí nichž si děti mohly vyrobit různé technické vymoženosti, a to převážně z věcí dostupných doma, příp. bylo uvedeno, kde se potřebné součástky dají koupit.²⁰¹ Na základě těchto úspěchů byl Babula dvakrát vyznamenán vysokým vyznamenáním ÚV ČSM. Někteří ho však obviňovali, že dělá chyby. Celozávodní výbor KSČ v Mladé frontě s obviněními nesouhlasil, přiznal však Babulovi stranický trest za to, že „nerozvedl případ bratra Jaroslava“ v dotaznících a že organizaci strany neoznámil fakta o Jaroslavově smrti hned, jak se o nich dozvěděl.²⁰² Koncem roku 1961 Babula „po vzájemné dohodě s Mladou frontou rozvázal pracovní poměr“.²⁰³

¹⁹⁸ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

¹⁹⁹ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis G.

²⁰⁰ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

²⁰¹ ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti*. S. 665.

Mladý technik. 1952–1953, 6–7.

Věda a technika mládeži. 1954–1966, 8–18.

²⁰² Babulův bratr Jaroslav prý za 2. světové války chválil říši, aby se vyhnul zatčení, a Babula přímo říká, že se za něj kvůli tomu styděl. Pravý důvod, proč o něm Babula nemluvil v dotaznících, byl však ten, že se celá Babulova rodina i orgány bezpečnosti domnívaly, že Jaroslav zahynul v květnové revoluci 1945. Až v roce 1961 se Babula od Jaroslavova syna dozvěděl, že Jaroslav žil do své smrti roku 1957 v Berlíně.

LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

²⁰³ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

V životopise A se píše, že odešel „z dosud nevyjasněných příčin a při tehdy běžných praktikách“.

V osobním životě měl Babula také problémy – roku 1956 se „pro vážné neshody v manž[elství]“, hlavně kvůli výchově dětí, rozvedl. Později (v březnu 1957²⁰⁴) se však znovu oženil, vzal si o jedenáct let mladší Olgu, rozenou Fischerovou. Spolu měli syna Tomáše (narozen 6. 3. 1958²⁰⁵); zmiňuje dále, že o děti z prvního manželství se poctivě stará.²⁰⁶

Ještě půl roku po odchodu z Mladé fronty dostával Babula od Svazu československých spisovatelů stipendium na fantastický román, který dokončoval²⁰⁷, pak rok pracoval jako dělník v továrně Vagonka Tatra (zřejmě kvůli stranickému trestu, viz výše). Jeho zdravotní stav se však postupně zhoršoval, v roce 1965 onemocněl rakovinou plic. V tomtéž roce získal místo redaktora tehdy vznikajícího časopisu *Made in*, po brzkém nuceném odchodu pracoval jako novinář na volné noze. V tiráži časopisu *Dějiny a současnost* z lednového čísla 1966²⁰⁸ nacházím informaci, že Babula dané číslo upravoval graficky. Tyto práce už ale často vykonával z nemocničního lůžka.²⁰⁹

Vladimír Babula zemřel dne 11. 11. 1966²¹⁰; kremace se konala 18. 11. 1966 v Praze-Strašnicích.²¹¹

Věda a technika mládeži otiskla v čísle ze dne 2. 12. 1966 krátký článek, v němž je Babula oslavován jako člověk, pracující i jako autor: „[Babula] byl fantasta nejen ve svých románech, ale i v celém svém životě. Věřil lidem, věřil tomu, že jedině

²⁰⁴ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis Olgy Babulové.

²⁰⁵ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Doklady Vladimíra Babuly, občanský průkaz, s. 5.

²⁰⁶ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

²⁰⁷ Ivan Adamovič se domnívá, že Babula pracoval na knižní verzi povídky *Puls nekonečna*, jelikož „si byl vědom toho, že je to nejlepší beletristický text, jaký napsal“.

ADAMOVIČ, Ivan. *Puls nekonečna: Kronika české science fiction 2*. S. 20.

²⁰⁸ *Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury*. Praha: Lidové noviny, 01.1966, 8(1). [la]. ISSN 0418-5129. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:48a22b20-50de-11e9-8854-005056827e51>.

²⁰⁹ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis A.

²¹⁰ 11. 11. je datum úmrtí Vladimíra Babuly zanesené ve výpisu úmrtního listu. V prosincovém čísle časopisu *Pionýr* z roku 1966 však nacházím datum 12. 11. a 12. 11. uvádějí i Jaroslav Kunc (1966), Milan Jakubiček (1969) a ze současných autorů např. Studenovský a Bláha (2000). JAKUBÍČEK, Milan, ed. *V letech 1963-1967 zemřeli: Na pomoc knihovníkům a čtenářům*. Brno: Universitní knihovna, 1969. S. 60.

KUNC, Jaroslav. *Kdy zemřeli...?: Přehled českých spisovatelů a publicistů. 1963–1966, Přehled zemřelých od 1.1.1963 do 31.12.1966 a dodatek od 1.1.1937*. Praha, 1966. S. 5.

Pionýr: zábavný měsíčník pro mládež. Praha: Česká ústřední rada PO SSM, 12. 1966, 14(4), 29. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f458a2f0-c48a-11e7-9c14-005056827e51>

STUDENOVSKÝ, Tomáš a Josef BLÁHA. *Slovník českých autorů knih pro chlapce (a nejen pro ně)*. 1. Praha: Ostrov, 2000. ISBN 80-862-8904-4. S. 11.

²¹¹ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Doklady Vladimíra Babuly, úmrtní list.

pokroky ve vědě a technice mohou stanovit správné perspektivy rozvoje lidstva. Nemiloval prázdná slova, ale dokázal ocenit i drobné úspěchy svých spolupracovníků. ... byla jeho novinářská práce i literární činnost plodná. ... Jeho jméno znají nejen čtenáři u nás, ale i v Sovětském svazu, v Jugoslávii, Polsku, NDR a v dalších zemích.²¹²

3.3.1 Vladimír Babula v materiálech Archivu bezpečnostních složek v Praze

Z 5. 2. 1952 pochází záznam o schůzce Vladimíra Babuly a pátrače²¹³ s označením MCXL, 1048, 1080. Pátrač Babulu v důvěrném rozhovoru požádal, zdali by si mohl nechat posílat poštu z ciziny na Babulovu soukromou adresu (Fügnerovo náměstí č. 4, Praha 2²¹⁴). Šlo o státní zájem – jako účel žádosti je uveden cíl v co nejkratší době zlikvidovat neexistující krycí adresy na poště v Praze 19. Babula žádosti vyhověl; byl označen za „spolehlivého soudruha“²¹⁵.

Z rozhodnutí o zničení archivního svazku č. 30064 se dozvídám, že Vladimír Babula byl podezříván ze špionáže, a to na základě dopisu zřejmě od bratra Jaroslava z roku 1954. Babula však přímo tvrdí, že se s Jaroslavem od roku 1941 nikdy nesešel a ani o něm neměl až do roku 1961 „žádných zpráv“²¹⁶ (je tedy otázkou, jestli o dopisu vůbec věděl). Vzhledem k tomu, že nebylo zjištěno nic, co by podezření ze špionáže „opodstatňovalo“, byl roku 1958 svazek uložen. V roce 1963 byl tentýž svazek pro opětovné podezření ze špionáže obnoven, avšak jen na základě nedopatření (záměny osob), a tak byl téhož roku opět uložen. O zničení se rozhodlo dne 12. 4. 1980 z důvodu, že svazek neobsahoval žádná skutečná podezření z nepřátelské činnosti; zničen byl 19. 5. téhož roku.²¹⁷

²¹² Bez názvu [Informace o úmrtí Vladimíra Babuly]. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1966, **20**(25), 869. ISSN 0322-9017.

²¹³ Pátrači byli vojáci, kteří strážili oblastí kolem hranic, aby nikdo nemohl utéct.

²¹⁴ Později bydlel v Laubově ulici č. 2 v Praze 3.

LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Doklady Vladimíra Babuly, občanský průkaz, s. 16.

²¹⁵ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády, i. č. OS-6641 ZSGŠ, Vladimír Babula – nová krycí adresa z 5. 2. 1952.

²¹⁶ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

²¹⁷ Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond Sběrka návrhů a rozhodnutí skartačních komisí, Rozhodnutí skartační komise ke svazku arch. č. 30064 MV z 12. 4. 1980, Praha.

3.4 Literární a novinářská tvorba Vladimíra Babuly

Kromě ilustrování, kreslení a několika mladických literárních pokusů pracoval Vladimír Babula v dospělosti především jako novinář a věnoval se také literární tvorbě.

V době, kdy se staral o svou nemocnou matku (1945–1946), dokončil dětskou pohádkovou knížku o rostlinách, již v hrubé podobě vytvořil už ve Švýcarsku. Měsíční zálohy na ni, které mu posílalo nakladatelství Čin, vytvářely „základ [jeho] existence“, kniha však nikdy nevyšla, jelikož se ztratila při „reorganizaci nakladatelství“.²¹⁸

V edici Paletovy skládačky, již vydávalo přerovské nakladatelství Společenské podniky, vydal pět lepoprel zaměřených na dětského čtenáře (a diváka): *Na Slovácku* (1946), *Z říše pohádek* (1947), *V říši květin* (1947), *Kolem světa* (1947) a *Tři zlaté vlasy děda Vševěda* (1947).²¹⁹

V 50. letech a později se Babula věnoval žánru science fiction.²²⁰ Kromě trilogie z vesmíru napsal i sedm povídek,²²¹ všechny do jedné alespoň s prvky sci-fi. Povídky *Pohled do budoucnosti* (1954) a *Na skok do třetího tisíciletí* (1959) jsou poněkud opatrné – krásnou (komunistickou) budoucnost si postavy teprve představují.²²² Zato *Astrodepeše z roku 2.059* (1959), *Puls nekonečna* (1960), *Veliký den* (1961) a komiks²²³ pro děti *Prázdniny roku 2000* (1957) jsou zasazeny do doby, kdy už se velké úspěchy staly – svět dosáhl komunismu a lidé si úspěšně podmaňují vesmír.²²⁴

²¹⁸ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis C.

Co se myslí „reorganizací“, se mi nepodařilo dohledat a ani Babula tento pojem nevysvětluje.

²¹⁹ Ivan Adamovič (*Puls nekonečna: Kronika české science fiction 2*, s. 19) jasně naznačuje, že Babula napsal i další lepoprela mimo tuto edici, avšak nepodařilo se mi žádná dohledat.

KUNC, Jaroslav. *Česká literární bibliografie 1945–1963*. Díl 1. A–M. S. 21.

Paletovy skládačky. *Databáze knih* [online]. [cit. 2022-08-05]. Dostupné z:

<https://www.databazeknih.cz/edice/paletovy-skladacky-11357/strana-1>

²²⁰ Inspirovaly ho k tomu obrovské možnosti atomové energie a moderní biologie, navíc od dětství miloval Vernea.

Hovoříme s Vladimírem Babulou. S. 5.

²²¹ Vladimír Babula. *LEGIE – databáze knih fantasy a sci-fi* [online]. [cit. 2022-09-11]. Dostupné z: <https://www.legie.info/autor/681-vladimir-babula/povidky#zalozky>

²²² BABULA, Vladimír. *Pohled do budoucnosti*. *Pionýr: zábavný a naučně-populární měsíčník ÚV ČSM pro mládež od 10 do 15 let*. Praha: Mladá fronta, 1954, **1(1953–1954)**(9), 207.

BABULA, Vladimír. *Na skok do třetího tisíciletí*. *Květy*. 28. 5. 1959, **9**(22), 22–23.

²²³ Jde spíše o obrázky střídající se s odstavci textu než o komiks v současném slova smyslu.

²²⁴ BABULA, Vladimír. *Astrodepeše z roku 2.059*. *Pionýr: zábavný a naučně-populární měsíčník ÚV ČSM pro mládež od 10 do 15 let*. Praha: Mladá fronta, 1959, **6**(2), 2–3.

BABULA, Vladimír. *Puls nekonečna: fantastické romaneto*. *Pionýr: zábavný a naučně-populární měsíčník ÚV ČSM pro mládež od 10 do 15 let*. Praha: Mladá fronta, 1960, **7**(1–8), 16–18.

BABULA, Vladimír. *Veliký den: fantastická črta*. *Pionýr: zábavný a naučně-populární měsíčník ÚV ČSM pro mládež od 10 do 15 let*. Praha: Mladá fronta, 1961, **8**(10), 4–5.

Datem vydání poslední Babulova povídka z uvedeného rozdělení vybočuje. *Jak jsem byl obrem* (1962) se věnuje mimozemské civilizaci a její návštěvě na planetě Zemi, nakonec však čtenář zjistí, že nejde o mimozemšťany, ale o kybernetického človíčka.²²⁵ Ten slouží jako důkaz technického pokroku, ovšem v oblasti jaksi přízemnější, než je prozkoumávání vesmíru, a to i přesto, že právě v 60. letech mezi Sovětským svazem a Spojenými státy probíhal závod o dobytí Měsíce.

Puls nekonečna se z Babulových povídek vymyká. Je mnohem delší než ostatní povídky a obsahově mnohem propracovanější. Babula do sebe – byť poněkud zmatečně – proplétá tři dějové linky: o redaktorovi, profesorovi a účastníkovi vesmírného letu, z nichž se nakonec „vyklube“ tentýž člověk, jen v jiném věku a po ztrátách a znovunalezeních paměti. I přes tuto obsahovou „nesourodost“ Ivan Adamovič této povídce přiznává „relativně nejvyšší stylistickou úroveň“ (myšlena je nejvyšší úroveň ze všech Babulových děl).²²⁶ Roku 1962 povídka vyšla také v Sovětském svazu v Kyjevě.²²⁷

Dlouholetá spolupráce Vladimíra Babuly a Rudolfa Fauknera vyústila mj. v dílo *Kdyby přišli Mart'ané aneb Průvodce po zeměkouli pro návštěvníky z vesmíru* (1958). Jde o populárně-naučnou knihu psanou formou rozhovoru pozemšťanů s Mart'any. Svůj cíl autoři popsali jako snahu vybrat nejlepší, nejzajímavější a nejdůležitější informace o Zemi, které by bylo třeba říct, kdyby k nám přišli návštěvníci z vesmíru, samozřejmě jim však šlo o to, napsat propagandistickou knihu pro mládež. Očekávatelnou a ideologicky nejdůležitější částí je část o vývoji lidské společnosti a typech společenských řádů, v níž řád socialistický je nejvyšším (protože nejspravedlivějším) stupněm lidského vývoje: „Založením prvního socialistického státu začíná nová éra dějin.“²²⁸

Babula měl v plánu i další knihy, nestihl je však napsat. V rozhovoru v roce 1956 mluvil o vědecko-fantastickém románu o budoucnosti Afriky a chtěl napsat

BABULA, Vladimír. Prázdniny roku 2000. *Ohníček*. Praha: ČSM, 1957, 7(1–12), 16. ISSN 0030-1272.

²²⁵ BABULA, Vladimír. Jak jsem byl obrem: fantastická povídka. *Krásy domova: obrázkový měsíčník pro cestovní ruch a turistiku*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1962, 1(3), 14–15. ISSN 0452-6945.

²²⁶ ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. S. 29.

²²⁷ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis A.

²²⁸ BABULA, Vladimír a Rudolf FAUKNER. *Kdyby přišli Mart'ané aneb Průvodce po zeměkouli pro návštěvníky z vesmíru*. 1. Praha: Mladá fronta, 1958. S. 24.

„realistický román o životě své matky“ a několik vědecko-technických knih pro děti.²²⁹

3.4.1 Vesmírná trilogie

Babulova dobrodružná, technicky²³⁰ zaměřená trilogie o světě sjednoceném socialismem se skládá z následujících děl. Detailní rozpis ročníků, čísel a stran časopiseckých vydání trilogie zhotovuji v příloze II.

- *Signály z vesmíru*:
 - časopisecké vydání 1954–1955, *Věda a technika mládeži*,²³¹
 - knižní vydání 1955²³² a 1956, obě v nakladatelství Mladá fronta;
- *Planeta tří sluncí*:
 - časopisecky 1954–1955, *Pionýr* a 1957–1958, *Věda a technika mládeži*,
 - knižně 1957, Mladá fronta²³³;
- *Přátelé z Hadonoše*:
 - časopisecky 1956, *Pionýr*.

Souborným vydáním všech dílů (v rámci něhož je poprvé knižně vydán i 3. díl) je kniha *Oceánem světelných roků* (1963, Mladá fronta).

Signály z vesmíru a *Planeta tří sluncí* vycházejí v letech 1956 a 1958 také ve slovenštině,²³⁴ *Signály* rovněž vycházejí v Kyjevě v Ukrajinské sovětské socialistické republice (1959 a 1962) a *Planeta* vychází v Lublani v dnešním

²²⁹ Hovoříme s Vladimírem Babulou. S. 6.

²³⁰ Jako taková se řadí do tzv. verneovského proudu science fiction.

NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA, eds. *Encyklopedie literatury science fiction*. S. 26.

²³¹ Počátečních devět pokračování nese podtitul *Úryvek z připravovaného fantastického románu*, jelikož budoucnost seriálu nebyla jistá. (Podtitul obou knižních vydání je *Vědecko-fantastický román*.) ADAMOVIČ, Ivan. *Puls nekonečna: Kronika české science fiction 2*. S. 18.

²³² V posledním pokračování *Signálů z vesmíru* (VTM, 22. 4. 1955) je uvedeno, že knižní vydání *Signálů* vyjde na podzim (r. 1955). Podle 21. čísla časopisu *Věda a technika mládeži* ze dne 7. 10. 1955 vyšlo toto knižní vydání „v těchto dnech“.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1955, **9**(9), 285. ISSN 0322-9017.

Upozornění čtenářům. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 7. 10. 1955, **9**(21), 661. ISSN 0322-9017.

²³³ Podle informace uvedené na konci posledního pokračování časopiseckého vydání *Signálů z vesmíru* kniha měla „pravděpodobně“ vyjít už v roce 1956.

17. číslo *Vědy a techniky mládeži* ze dne 10. 9. 1956 uvádí, že *Planeta* vyjde mimo edici.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. *Věda a technika mládeži*. 1955, **9**(9), 285.

mf nakladatelství Mladé fronty: Vědecko-populární literatura. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 10. 9. 1956, **10**(17), 541. ISSN 0322-9017.

²³⁴ NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA, eds. *Encyklopedie literatury science fiction*. S. 178.

Slovinsku (1959).²³⁵ Podle životopisu A je také pravděpodobné, že Babulovy romány vyšly v 50. letech i v jiných lidově demokratických státech.²³⁶ Tuto informaci WorldCat, největší knihovní katalog na světě, nepotvrzuje,²³⁷ uvádí však ještě ukrajinské souborné vydání *Signálů z vesmíru a Pulsu nekonečna* z roku 1968.²³⁸

3.4.2 Babulovy příspěvky do časopisu *Věda a technika mládeži*

V této části se pokusím přiblížit Babulovu tvorbu v časopisu, jehož vedoucím redaktorem skoro deset let byl – *Věda a technika mládeži*. Babula přispíval i do jiných časopisů, velice často např. do časopisu *Pionýr*, těm se však z rozsahových důvodů nevěnuji. Všechny články z *VTM*, které jsem našla, vypisuji v příloze III., řadím je podle roku vydání a čísla časopisu.

Množství článků ve *Vědě a technice mládeži* není podepsáno celým jménem autora, jen zkratkou autorova jména. Článek *Od kořenů k sladkému ovoci*²³⁹ dokládá, že Vladimír Babula vystupoval pod zkratkou Ba, budu se tedy věnovat i těmto článkům.²⁴⁰

Vzhledem k tematickému omezení časopisu se Babula věnoval primárně vědeckému pokroku a technice, jež za pokrokem stála. Obsahově jsou Babulovy články dost rozmanité: věnoval se těžbě a zpracování kovů (opakovaně jezdil do Nové hutě Klementa Gottwalda v Ostravě), zabýval se výrobou bot, židlí, baterií, zemědělských strojů a hnojiv, dále skla, dalekohledů a fotoaparátů, psal o zrychlující se dopravě, hvězdařských a stratosférických výzkumech a o mnohém dalším. Často navštěvoval různé výstavy v Česku i v zahraničí (Expo 58 v Bruselu²⁴¹, výstavu

²³⁵ BROUKALOVÁ, Zdeňka a Olga MALÁ, eds. *Česká kniha v cizině 1939–1965*. Praha: Státní knihovna ČSR – Národní knihovna, 1968. S. 9, 292, 296.

²³⁶ LA PNP v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112, složka Rukopisy, životopis A.

²³⁷ WorldCat [online], <https://www.worldcat.org/cs>, autor „Vladimír Babula“, rok „1950 do 1970“ [cit. 2022-09-26].

²³⁸ Сигнали з всесвіту: науково-фантастичний роман у двох книгах; Пульс всесвіту: науково-фантастична повість. In: *WorldCat* [online]. [cit. 2022-09-26]. Dostupné z: <https://www.worldcat.org/cs/title/896827627>

Český překlad názvů: *Signály z vesmíru: vědeckofantastický román ve dvou knihách; Puls vesmíru: vědeckofantastická novela*. (Překlad „puls vesmíru“ je doslovný, jde o knihu *Puls nekonečna*.)

²³⁹ BABULA, Vladimír a Zdeněk MICHÁLEC. *Od kořenů k sladkému ovoci*. *Mladý technik: populárně technický měsíčník*. Praha: Mladá fronta, 1953, 7(22), 695–701.

²⁴⁰ Nacházím i jiné zkratky (ba, -Ba-, - Ba -, -Ba-, -BA-, V. B., -VB-), jež by Babulovi mohly patřit. Článkům uvedeným pod těmito zkratkami se však nevěnuji – do *VTM* přispívali i jiní autoři, kteří by se za danými zkratkami mohli „skrývat“ (lze je nalézt ve jmenných rejstřících autorů v obsahové části jednotlivých ročníků, např. z roku 1958). Tzn. bylo by velmi obtížné stanovit, které články by mohly být Babulovy, a ani to není úkolem této práce.

²⁴¹ Expo 58 byla první světová výstava po 2. světové válce. Jejím tématem byl člověk a sblížení všech lidí jakékoli národnosti, rasy, ideového zaměření či náboženství. „Vzhledem k mezinárodní politické situaci však bylo jasné, že na výstavě půjde především o soupeření mezi dvěma světovými bloky.

v roce 1961 v Brně, vzorkový veletrh v Lipsku aj.) a podával o nich čtenářům zprávy; napsal také recenzi knihy *Živá minulost naší techniky*, jejímž autorem je jeho kolega Rudolf Štechmiller.²⁴² Zajímavým příspěvkem je článek *Fantasie a věda: Technika zítřka očima fantasie* (1958), v němž Babula obhajuje science fiction jako jednu z možností, jak posunout vědu.²⁴³

Hlavně na počátku své působnosti ve *VTM* Vladimír Babula ve svých článcích propagoval lepší život, který díky novému politickému systému máme; např. v článcích *Sovětské zkušenosti a stroje urychlují naši cestu k socialismu* (1952) a *Od kořenů k sladkému ovoci* (1953) přímo zmiňuje, že jen díky komunismu a ochotě Sovětského svazu podělit se s námi o své znalosti a zkušenosti se život v Československu tak razantně zlepšil.²⁴⁴ Ve 23. čísle z roku 1959 pak vychází článek, v němž Babula oslavuje úspěchy komunistické vědy (první umělá družice Země, všudypřítomná automatizace výroby); nezapomíná podotknout, že Amerika se nestačí divit.²⁴⁵

Pro Babulovy články je celkem typické, že do nich promítal vzpomínky na své dětství. Jak již bylo řečeno výše, Babulovo dětství se neslo v duchu chudoby, vykořisťování a utlačování Němci. Díky tomu však Babula mohl snáze zobrazit ten obrovský rozdíl mezi zlou kapitalistickou minulostí a dobrou socialistickou současností. Asi nejlépe je tento rozdíl vidět v článku *Smlouva a smlouva: Malá fotoreportáž ze Slovácka*²⁴⁶ (1961), v němž se mluví o tom, že dříve se sňatky domlouvaly podle toho, kdo dá do manželství více majetku a bohatství. Oproti tomu za komunistů má každý jídla dost a zemědělství je dokonce natolik pokročilé, že jsou i přebytky k prodeji.

Z „východního“ bloku se však nakonec vedle Sovětského svazu zúčastnilo pouze Československo a Maďarsko.“

KNAPÍK, Jirí, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. S. 303–304.

²⁴² BABULA, Vladimír. *Živá minulost naší techniky: Besedy nad knihou. Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1954, **8**(21), 653. ISSN 0322-9017.

²⁴³ BABULA, Vladimír. *Fantasie a věda: Technika zítřka očima fantasie. Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1958, **12**(7), 194–195. ISSN 0322-9017.

²⁴⁴ BABULA, Vladimír. *Sovětské zkušenosti a stroje urychlují naši cestu k socialismu. Mladý technik: populárně technický měsíčník*. Praha: Mladá fronta, 28. 11. 1952, **6**(42), 779–780.

BABULA, Vladimír a Zdeněk MICHALEC. *Od kořenů k sladkému ovoci*.

²⁴⁵ Ba. *Komunismus je mládí lidstva. Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1959, **13**(23), 706–707. ISSN 0322-9017.

²⁴⁶ BABULA, Vladimír. *Smlouva a smlouva: Malá fotoreportáž ze Slovácka. Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1961, **15**(12), 410–411. ISSN 0322-9017.

Praktická část

4 Metodika vypracování praktické části

Tato práce se snaží přiblížit politické a ediční vlivy na vydávání jednotlivých dílů a vydání Babulovy trilogie. Nástrojem pro získání interpretovatelných dat byla detailní komparace všech vydání z hlediska jazykového, následovaná komparací na úrovni kompozice. Abych se vyhnula potenciálním chybám při ručním srovnávání, rozhodla jsem se využít možnosti automatické komparace. Pro tu však bylo nutné získat digitální verze textů.

Všechna vydání Babulových knih jsou dostupná v tištěném formátu, pouze dvě knihy (*Signály z vesmíru* z roku 1956 a *Oceánem světelných roků* /1963/) jsou dostupné v Národní digitální knihovně²⁴⁷ ve formě naskenovaných obrázků.²⁴⁸ Nejprve jsem tedy naskenovala i ostatní vydání (přístupná jsou např. ve studovně Vědecké knihovny v Olomouci) a převedla je do formátu PDF. Pomocí OCR programu Abbyy FineReader PDF²⁴⁹ jsem všechny naskenované knihy převedla do formátu upravitelných textů, konkrétně DOCX.

OCR rozeznává písmena a slova tištěných textů na bázi umělé inteligence. Nedokáže však správně rozeznat znaky, pokud je tisk nekvalitní a papír poškozený nebo např. přeškrtnutý. Problematické také je, že správně dokáže číst pouze vodorovné řádky, kterých je však těžké dosáhnout vždy, zejména když jsou skenované časopisy svázané do velkých svazků podle ročníků. Jednoznačně nejvíce chyb daných kvalitou papíru a tisku je v časopisu *Věda a technika mládeži*; nejkvalitnější jsou knižní vydání.

Abych texty zbavila chybně přečtených písmen a jiných znaků, prošly v textovém editoru Microsoft Word²⁵⁰ dvojí kontrolou: nejdříve jsem texty zkontrolovala sama

²⁴⁷ Národní digitální knihovna [online]. Národní knihovna ČR [cit. 2022-10-29]. Dostupné z: <https://ndk.cz/>

²⁴⁸ Na internetu fungují rovněž neoficiální knihovny, v nichž lze najít digitalizované verze. Nacházím např. ukrajinskou online knihovnu Maxima Library, kde jsou ve formátech FB2, EPUB, TXT a HTML dostupná 1. vydání všech dílů trilogie, kniha *Oceánem světelných roků* a Babulovy povídky; 1. vydání *Signálů* a *Planety* jsou ke stažení i ve slovenštině. Nedaří se mi však nalézt, kdo a jak je digitalizoval.

Maxima Library [online], Charkov, Ukrajina, <http://maxima-library.org/>, heslo „Babula“ [cit. 2022-10-27].

²⁴⁹ ABBYY. *FineReader PDF* [software]. [cit. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://pdf.abbyy.com/cs/>

²⁵⁰ Microsoft. *Microsoft Office Word* [software]. 2007 [cit. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://www.microsoft.com/cs-cz/microsoft-365/previous-versions/microsoft-word-2007>

„ručně“ a pak jsem je nechala překontrolovat funkcí Pravopis a gramatika, abych zmenšila riziko přehlédnutí.²⁵¹ Samozřejmě jsem se musela vyvarovat takových zásahů, jimiž bych opravila chyby, které jsou dílem autora, redaktora či jiných osob majících vliv na vydání díla, všechny opravy tedy probíhaly s přihlédnutím na stav daného čtenářského vydání.

Kolaci, tj. srovnávání, provádím rovněž v programu Microsoft Word. Při kolaci vycházím z prvních vydání dílů a postupuji tak, abych text poznala tzv. geneticky. Textová genetika považuje všechny verze díla (ať už rukopisné, nebo vydané) za významově rovnocenné; důležité je zjištění charakteru a původu rozdílů mezi jednotlivými verzemi.²⁵²

Rozdíly mezi vydáními jednotlivých dílů profiluji do několika skupin podle oblasti, jíž se týkají: věnuji se rozdílům zjistitelným pomocí nástrojů a funkcí programu Microsoft Word; rozlišuji kompoziční a jazykové změny, změny v psychologii postav a ve vědecké stránce díla. Změny dále charakterizují pomocí termínů amplifikace (rozšiřování promluvy), substituce (nahrazení jedné promluvy jinou, přibližně stejně dlouhou) a eliminace (odstranění promluvy).²⁵³ Rovněž o určení původu a příčiny změny (autorská či neautorská, vědomá nebo bezděčná²⁵⁴) se pokouším až v rámci definovaných oblastí. Cenzurní původ změn vzhledem k historickému významu cenzury vyděluji do zvláštní kapitoly bez tematického rozlišení.

Nejdůležitější a/nebo nejzřetelnější rozdíly ukazují formou synoptického²⁵⁵ typu různocnění. Pokud jsou uváděné příklady tzv. neuralgickými místy, tj. autor je upravuje opakovaně,²⁵⁶ uvádím všechny varianty. V mnoha případech však ke změně dané části textu dochází v průběhu vydávání jednotlivých dílů trilogie jen jednou. V takových případech zobrazuji novou variantu a variantu z vydání předcházejícího. Ukázky zvýrazňuji odsazením od ostatního textu; varianta uvedená jako první pochází z původní verze, nová varianta následuje.

²⁵¹ Ani tato druhá kontrola však nedokáže zaručit naprostou bezchybnost opravy textů – mluvnická, pravopisná a stylistická pravidla „Wordu“ totiž nejsou schopna postihnout všechny možné výjimky a odlišnosti v jazyce. Typickým problémem je interpunkce. Kontrola pravopisu a gramatiky např. nedokáže poznat, že čárka má být i na konci vložené vedlejší věty, pokud následuje spojka „a“.

²⁵² KOSÁK, Michal a Jiří FLAIŠMAN. *Editologie: (Od náčrtu ke knize)*. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018. ISBN 978-80-880-69-62-1. S. 76, 184.

²⁵³ KOMENDA, Petr. *Textologie*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. S. 44.

²⁵⁴ HAVEL, Rudolf, ŠTOREK Břetislav, eds et al. *Editor a text: úvod do praktické textologie*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1971. S. 46.

²⁵⁵ KOSÁK, Michal a Jiří FLAIŠMAN. *Editologie*. S. 210.

²⁵⁶ KOMENDA, Petr. *Textologie*. S. 45.

5 Babulova trilogie v kontextu soudobých literárních požadavků

5.1 Signály z vesmíru (VTM, 1954–1955)²⁵⁷

Že jde o science fiction, čtenáři naznačuje hned 1. věta 1. kapitoly – děj se odehrává v kabině meziplanetárního letadla. Čtenář se seznamuje s postavou Leifa Seversona – dozvídá se, že Severson byl oživen poté, co při Amundsenově výpravě na záchranu Nobileho v roce 1928 umrzl v ledovcích severního pólu. Severson tedy slouží jako doslova živoucí důkaz toho, že (sovětská) věda je prakticky všemocná.

Následuje část, kdy se Severson dozvídá, že byl oživen až po desítkách let. (Na začátku 2. dílu je uvedeno, že 15. 5. roku 199- je to přesně 8 let od doby, kdy Paprsek odletěl do vesmíru.²⁵⁸ Vzhledem k roku Seversonova úmrtí se tedy jedná o rozmezí 54–63 let.) V Moskvě, kde byl oživen, se přizpůsobuje životu v dokonalé komunistické společnosti: celý svět je sjednocený pod vlajkou komunismu (nebo socialismu v případě některých ne tak vyspělých zemí), lidé žijí v míru a blahobytu, práce je pozitivním smyslem života a všechno je zvládnutelné – samozřejmě pomocí vědy. (A pokud současná věda ještě něco nezná nebo neumí, pak je úkolem současných vědců pomoci těm budoucím, aby alespoň oni mohli těchto úspěchů a cílů dosáhnout.²⁵⁹) Lidský život byl prodloužen na sto padesát let, díky vědě se lidé dostali do vesmíru a kolonizovali Měsíc; i přesto je však pro vědu výzva, když vědecká obec v čele se Světovou akademií věd rozhodne, že se uskuteční výprava za tajemnými signály z vesmíru, které jsou pravděpodobně dílem myslících tvorů žijících na planetě X v souhvězdí Proximy Centauri.

Staví se vesmírná loď Paprsek, formuje se její osazenstvo (vědci z různých zemí²⁶⁰ i oborů) a i Severson získává povolení účastnit se výpravy k Proximě. Zde také autor jasně ukazuje to, co bylo v 3. kapitole knihy²⁶¹ pouze naznačeno – přerod

²⁵⁷ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954–1955, 8–9(5–26, 1–9).

²⁵⁸ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. *Pionýr: zábavný měsíčník pro mládež*. Praha: Česká ústřední rada PO SSM, 1954, 2(1), 12.

²⁵⁹ To je vlastně motto celé knihy: sovětský lékař S. S. Brjuchonenko věřil, že jednou bude věda schopna oživit i člověka – proto pokud lidé najdou v ledu Arktidy Amundsenova, mají ho tam nechat, aby ho budoucí lékaři mohli oživit.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(5), 156.

²⁶⁰ Více národností jen dokazuje „demokratičnost socialistického společenství“.

ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 238.

²⁶¹ Před oživením Seversona se vědci pod vedením akademika Tarabkina snažili oživit neandrtálce. To se ale nepovedlo, protože Jones, Tarabkinův hlavní asistent, v jednom z přístrojů schválně způsobil poruchu, která neandrtálce zabila. Po nezdařené operaci Jones odjel – jako důvod uvedl, že ho

světa v komunistickou společnost nebyl dokonalý. Seversona kontaktuje Olaf Ditrichson²⁶², jeho prasynovec²⁶³ a člen Bratrstva silné ruky, tajné společnosti lidí z bývalé vyšší společnosti, kteří se chtějí znovu dostat k moci. Členové Bratrstva jsou běloši („barevné nižší rasy“²⁶⁴ do Bratrstva přijaty být nemohou), imperialisté a neštítí se vydobýt si moc násilím. Neznámí lidé jsou jim lhostejní, a dokonce ani příbuzenský vztah s Olafem nemusí Seversonovi nebo jeho blízkým (Seversonově budoucí partnerce Aleně Svozilové) zaručit bezpečí. Severson nakonec Olafovi přislíbí pomoc (přimluví se, aby Olafa přijali do posádky Paprsku), ale má v plánu Olafův plán na ovládnutí tamního světa překazit – buď Olafa během cesty vesmírem přesvědčit, nebo jeho plány před přistáním na planetě X odhalit před celou posádkou.

Během osmileté pouti k planetě X se osazenstvo Paprsku věnuje vědecké práci, ale samozřejmě také odpočinku²⁶⁵, z posádky se stávají umělci a Severson dohání vše, co během „ledového spánku“ zameškal²⁶⁶. Podaří se přeložit signály z planety X, ale pokud je překlad správný, stojí planeta X na pokraji války.

Paprsek se blíží ke svému cíli, ale už je pozdě – celá planeta je před očima posádky zničena výbuchy atomových bomb. Severson se zděšením pochopí, koho celých 8 let chránil, a pochopí i to, proč ho chránil – zůstal odtržený od kolektivu, rozlišoval „já“ a „vy“. Konečně mu tedy dochází pravá hodnota komunismu: „... nestačí jenom poctivě konat svoji práci a o nic jiného se nestarat! Má-li lidstvo žít opravdu šťastně, je třeba, aby všichni poctiví lidé spojili své síly a společně bojovali za štěstí své vlasti a celého lidstva.“²⁶⁷ Severson Olafa udá a Olaf má být

zavolala jeho nemocná matka. Později se zjistilo, že Jones bylo smyšlené jméno, že nikdo toho jména neexistuje.

²⁶² V daném vydání *Signálů z vesmíru* je 1. výskyt tohoto příjmení psán jako „Dietrichson“, jde však pravděpodobně o chybu – je to jediný případ v celé trilogii.

²⁶³ Později se ukáže, že to nebyla pravda – Olaf pouze spoléhal na to, že Severson člena své rodiny neprozradí.

²⁶⁴ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(24), 764.

²⁶⁵ Pojetí odpočinku v *Signálech* odpovídá skutečnosti na počátku 50. let minulého století, jak ji popisují Franc s Knapíkem (2013): postavy tráví veškerý volný čas spolu, v klubovní místnosti a zásadně se věnují rozvoji svých znalostí a schopností (čímž pomáhají vytvářet a zlepšovat komunistickou společnost).

FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Volný čas v českých zemích 1957–1967*. 1. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2229-5. S. 21–22, 512–513.

²⁶⁶ Doplnuje si znalosti z různých oborů, hlavně z techniky a kosmických věd; s Alenou se např. dívají na dokument o planetě Mars, kde lidé objevili rostliny, které se v závislosti na ročním období stěhují do jiných krajín. Motiv pohybuje se rostlin Babula využil také později v komiksu *Prázdniny roku 2000*, kde se kaktusu rostoucímu na Marsu nelíbí, že ho očichává pejsek, a tak uskočí o kousek dál.

BABULA, Vladimír. *Prázdniny roku 2000*. 1957, 7(6), 16.

²⁶⁷ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1955, 9(8), 253.

zatčen, ale celá událost končí Olafovou smrtí.²⁶⁸ Nakonec se Paprsek vydává do souhvězdí Alfy Centauri A a ze Země mj. přichází Amundsenův pozdrav Seversonovi.

Celý román končí přípitkem na zdraví posádky Paprsku, Světové akademie věd, „všeho lidstva, které žije ve věčném míru a bratrství“ a „na jeho další velká vítězství“²⁶⁹. Přípitek je pronesen s takovým patosem, že lze snadno dojít k závěru, že jde o snahu zavděčit se lidem, kteří mají tu moc rozhodnout o ne-/vydání knihy. Je však také možné, že jde o autorskou neobratnost (přece jen se jedná o autorovu románovou prvotinu) – z Babulových životopisů vyplývá, že komunismu opravdu věřil, nebylo by tudíž překvapující, kdyby se jednalo o přemrštěnou snahu napsat „něco velkého“. Doklady, jež by některou z myšlenek potvrzovaly nebo by dokazovaly jinou příčinu, však neexistují, nebo jsem je nenašla.

5.2 Planeta tři sluncí (*Pionýr*, 1954–1955)²⁷⁰

2. díl trilogie otevírá výbuch atomové bomby na východním pobřeží Afriky, způsobený Bratrstvem silné ruky. Čtenář se dozvídá, že tři členové Bratrstva cestují s Paprskem, známí jsou však jen dva: Gruber a McHardy. Slovenský vědec doktor Zajac je tak postaven před důležitý úkol – co nejrychleji vymyslet způsob, jak kontaktovat Paprsek a varovat posádku před Bratrstvem.²⁷¹

Posádka Paprsku mezitím zkoumá planety okolo Alfy Centauri A. Na planetě nazvané jednoduše Kvarta nachází nejenom vyspělý život, ale po zničení Paprsku meteorem také na několik let útočiště. Zbytek děje je vlastně jen přehlídka všech možných dobrodružství a nebezpečností (nepředvídatelné počasí, nebezpeční tvorové...), ale zejména tvrdé nekončící práce a úspěchů díky tomu, že se nikdo nevzdává a že všichni pracují jako tým.

²⁶⁸ Zde autor do extrému vykresluje rozdíl mezi dobrými lidmi komunistického světa a zlými imperialisty. Zděšení vývojem událostí na planetě X jsou všichni, nikdo z posádky „nechtěl zůstat sám – pocit úzkosti je nutil držet se v těsném kolektivu“. Olaf však zešílel (autor doslova píše: „Šklebil se jako šílenec. ... Oči měl nepřičetně vytěštěné a cukal sebou.“) a začal rozbíjet lahvičky s chorobami, které do Paprsku propašoval a které mu měly posloužit jako nástroj pro ovládnutí obyvatel planety X. Nakonec utekl a bez skafandru vyskočil z lodi.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1955, 9(8), 252.

²⁶⁹ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1955, 9(9), 285.

²⁷⁰ BABULA, Vladimír. Planeta tři sluncí. *Pionýr*. 1954–1955, 2(1–16).

²⁷¹ Radiové signály by k Paprsku letěly rychlostí světla, tj. čtyři roky, a to už by mohlo být pozdě.

Poté, co k posádce Paprsku dorazí informace o Bratrstvu, Gruber, McHardy a třetí člen Bratrstva Kraus utečou a zamíří k Osadě neviditelných²⁷², kterou objevili při jedné z průzkumných výprav. Gruber při dalším průzkumu Osady umírá, Kraus s McHardym se rozhádají kvůli tomu, že Kraus se chce vrátit k lidem – pochopí totiž, že postavit se proti celému lidstvu je šílenství.²⁷³ McHardy chce Krause zastavit, ale dojde k přestřelce, při níž jsou oba zraněni. (Oba si však myslí, že toho druhého zabili.)

Posádka Paprsku ztrácí kvůli sopečné činnosti své zásoby včetně atomových reaktorů, nakonec však nachází způsob, jak přežít a opravit i Paprsek. Během dalších dvou let je Paprsek opraven a posádka má konečně čas na důkladné zkoumání Kvarty. Kraus se vrací k lidem a McHardy přežívá v divočině díky Kvartanům, inteligentním okřídleným tvorům stavbou těla podobným lidem. Tektonická aktivita na planetě X se však mnohonásobně zhoršuje, a tak se lidé urychleně vrací na Paprsek – a McHardy zůstává na planetě X sám...

5.3 Přátelé z Hadonoše (*Pionýr*, 1956)²⁷⁴

Děj *Přátel z Hadonoše* je posunut o roky dopředu – Paprsek je zpět na planetě Zemi. Na Zemi přiletí mimozemšťané ze souhvězdí Hadonoše a za vědcem, jehož totožnost čtenář zpočátku nezná, přijde stařec, který tvrdí, že je z jiného světa, je to však člověk.

Stařec vědci vypráví o svém životě na planetě Gammě a vědci rychle dochází, že stařec je McHardy, dávno ztracený na Kvartě. Z vědce se „vyklube“ Jones, bývalý Tarabkinův asistent; McHardy, vyléčený z imperialismu obtížným životem na Kvartě, za ním přišel, aby mu vysvětlil, že Bratrstvo je špatnost.

Přátelé z Hadonoše jako důkaz vděčnosti za pohostinnost ukazují lidem, jak postavit vynálezy, s nimiž se posádka Paprsku setkala na Kvartě. Při stavbě na Zemi dochází k úmrtím Hadonošů, později však jsou všichni zachráněni (i oživeni), když

²⁷² Jméno Osady vychází z faktu, že při vzdálených i bližších průzkumech v Osadě není ani jediný obyvatel, i přesto tam ale některé konstrukce mění svoji polohu. Přemýšlí o několika možnostech, proč tam nikdo není, např. i o tom, že konstrukce jsou ovládané na dálku, nakonec se však ujme názor, že tamější obyvatelé jsou neviditelní. Vcelku logický závěr, že Osada je prostě jen opuštěná, však nikoho z nich nenapadne.

²⁷³ Nejde tu však o obrat myšlení směrem ke komunismu, Kraus se chce vrátit jen z toho důvodu, že nechce zahynout jako zvíře.

²⁷⁴ BABULA, Vladimír. *Přátelé z Hadonoše. Pionýr: zábavný měsíčník pro mládež*. Praha: Česká ústřední rada PO SSM, 1956, 3(1–11).

se zjistí, že k životu nutně potřebují kosmické paprsky (ty však zemská atmosféra nepropouští).

Posledních několik vět románu je chvalo zpěv na sjednocený svět, komunistický režim a nekonečné možnosti vědy; zároveň je naznačen další rozvoj lidstva: „Na jedné straně zeměkoule je den, na druhé noc. V Evropě prší – a Jižní Amerika se koupe v záplavě slunce. V Číně a Japonsku mají obyvatelé pleť žlutou, v Africe černou. Ale v tento slavný okamžik lidé celého světa dělají totéž: Sedí u televizorů a sledují reportáž z odletu dvou obrovských mezihvězdných letadel²⁷⁵ do neznámých končin vesmíru. Na obrazovce se usmívá inženýr Severson, muž minulosti, probuzený do nové, nádherné přítomnosti: „Není úkolu, který by obyvatelé naší planety nesplnili. Není vzdálenosti, kterou bychom nepřekonali. Není problému, který by lidstvo nerozřešilo. Neomezené jsou možnosti člověka. Odlétáme k sousední hvězdě Siriu, pouštíme se do boje s osmi slunečními lety. A věříme, že zvítězíme. Zvítězili jsme nad souhvězdím Centaura – a nakonec splníme všechny sny našich velikanů. Ovládli jsme bronz, železo a páru. Elektřina, atom, antiproton a antihmota se staly naší zbraní. Co nám brání, abychom splnili slova velikého básníka:

My přijdem blíž, my přijdem blíž,
my světu dožijeme,
my bijem o mříž, ducha lvi,
a my ji rozbijeme.²⁷⁶

6 Srovnání

6.1 Seznam zkratk

V následujících kapitolách používám tyto zkratky:

- *SigVTM – Signály z vesmíru, VTM, 1954–1955,*
- *Sig55 – Signály z vesmíru, Mladá fronta, 1955,*
- *Sig56 – Signály z vesmíru, Mladá fronta, 1956,*
- *PlaPio – Planeta tří sluncí, Pionýr, 1954–1955,*
- *Pla57 – Planeta tří sluncí, Mladá fronta, 1957,*

²⁷⁵ Jedno letadlo je letadlo Hadonošu, druhé je lidské (a díky pomoci přátel z Hadonoše i rychlejší).

²⁷⁶ Citovaná báseň je XXI. báseň Jana Nerudy z *Písní kosmických*. BABULA, Vladimír. Přátelé z Hadonoše. *Pionýr*. 1956, 3(11), 259.

- *PlaVTM – Planeta tří sluncí, VTM, 1957–1958,*
- *Had – Přátelé z Hadonoše, Pionýr, 1956,*
- *Oce – Oceánem světelných roků, Mladá fronta, 1963:*
 - *SigOce – Signály z vesmíru, 1. díl Oceánu světelných roků,*
 - *PlaOce – Planeta tří sluncí, 2. díl Oceánu světelných roků,*
 - *HadOce – Přátelé z Hadonoše, 3. díl Oceánu světelných roků.*

6.2 Rozdíly nalezené nástroji a funkcemi v programu Microsoft Word

Díky digitalizaci a zpracování trilogie v programu Microsoft Word lze zjistit jak délku jednotlivých vydání trilogie pomocí nástroje Počet slov, tak typ a počet rozdílů mezi vydáními pomocí funkce Porovnat. Zjištěné počty pro názornost uvádím.

Počet slov a znaků (včetně mezer) všech vydání demonstruje Tabulka 1. Do počtu slov a znaků se nezapočítávají texty titulních stran knih (signetu, patitulu ad.), tiráží a obsahů, jelikož časopisecká vydání tyto části nemají; stejně tak se nezapočítávají titulky všech časopiseckých pokračování. Vzhledem k nepoměru v počtu stran knižních a časopiseckých vydání nejsou do počtu slov a znaků započítána ani čísla stran.

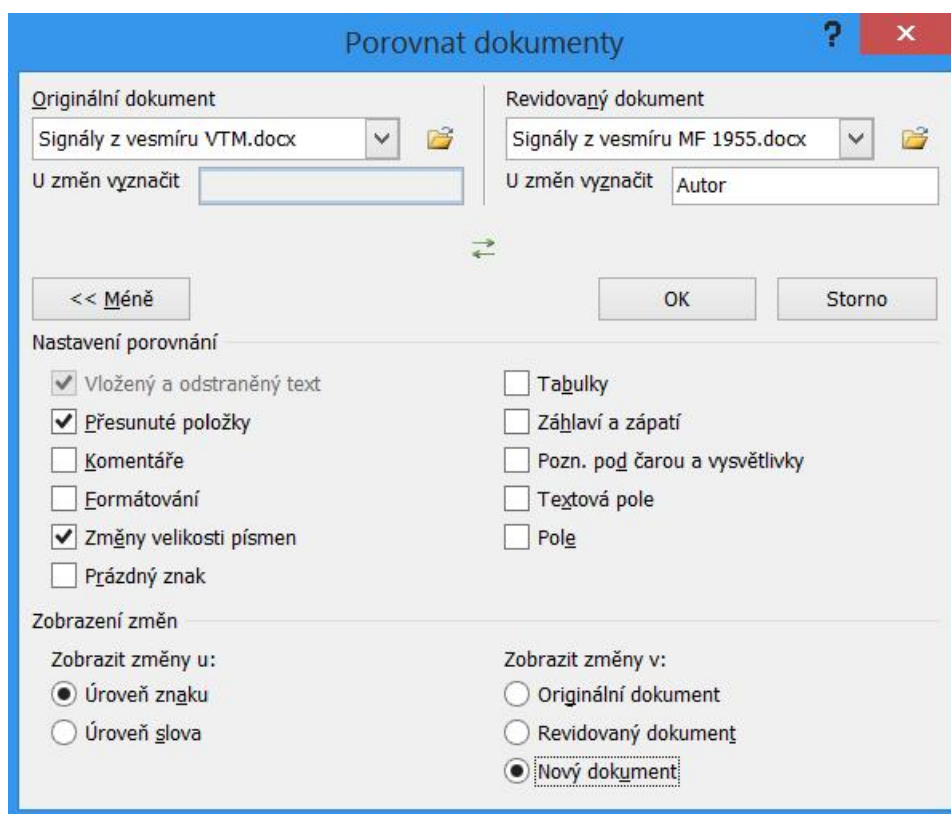
Díl, vydání	Počet slov	Počet znaků včetně mezer
<i>SigVTM</i>	73 251	457 950
<i>Sig55</i>	74 305	463 389
<i>Sig56</i>	72 098	450 421
<i>SigOce</i>	40 124	252 006
<i>PlaPio</i>	54 587	347 898
<i>Pla57</i>	68 892	436 725
<i>PlaVTM</i>	62 884	397 242
<i>PlaOce</i>	26 184	165 053
<i>Had</i>	37 106	231 693
<i>HadOce</i>	6 101	37 373

Tabulka 1: Přehled počtu slov a znaků (včetně mezer) všech vydání trilogie.

Důvodům rozdílů v délce různých vydání se věnuji v dalších kapitolách.

Nastavení funkce Porovnat, jež jsem pro srovnání všech vydání Babulovy trilogie zvolila, prezentuje Obrázek 1. Výsledkem OCR je prostý text, proto nemusí být „zaškrtnuty“ poznámky pod čarou a vysvětlivky (které se v časopiseckých vydáních

trilogie zřídka objevují²⁷⁷) ani komentáře, tabulky, záhlaví ad. Formátování a prázdné znaky jsou jevy pro textové srovnání nedůležité.

Obrázek 1: Nastavení funkce Porovnat pro srovnání všech vydání trilogie.

Na základě uvedeného nastavení Microsoft Word zobrazí a spočítá rozdíly mezi vydáními. V následující tabulce uvádím typ a počet nalezených rozdílů:

Srovnávaná vydání	Celkem revizí	Vložené položky	Odstraněné položky	Přesunuté položky
<i>SigVTM</i> → <i>Sig55</i>	12 014	5 908	6 104	2
<i>Sig55</i> → <i>Sig56</i>	4 063	1 957	2 102	4
<i>Sig56</i> → <i>SigOce</i>	2 407	1 162	1 243	2
<i>PlaPio</i> → <i>Pla57</i>	4 622	2 105	2 473	44 (sic!)
<i>Pla57</i> → <i>PlaVTM</i>	3 482	1 720	1 758	4
<i>PlaVTM</i> → <i>PlaOce</i>	58	27	29	2
<i>Had</i> → <i>HadOce</i>	105	52	53	0

Tabulka 2: Přehled počtu revizí celkem a jednotlivých typů revizí mezi vydáními trilogie. Ve sloupci „Srovnávaná vydání“ uvádím jako první originální dokument (starší vydání), za šipkou revidovaný dokument (mladší vydání).

V naprosté většině případů jedna vložená položka nahrazuje jednu položku odstraněnou; nahrazením však v tomto případě není myšlena substituce jakožto

²⁷⁷ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. *Pionýr*. 1955, 2(12), 279.

textologický termín – např. odstraněná položka může mít délku několika odstavců až stran, vložená položka, jež ji nahrazuje, může být jen jediná věta a naopak. Přesunutých položek je relativně málo, jelikož za přesunutou položku je považován pouze takový úryvek textu, který je přesunut bez jakékoli další změny.

Čísla uvedená v tabulce však nelze považovat za definitivní počty změn. Např. významně nižší počet rozdílů mezi posledními samostatnými vydáními a *Oce* je totiž způsoben tím, že za jednu odstraněnou a jednu vloženou položku není považováno jedno rozdílné interpunkční znaménko, slovo nebo věta, ale celé strany textu (příčinami tohoto jevu se zabývám níže).

6.3 Kompozice trilogie

Ke zřetelným kompozičním změnám dochází mezi časopiseckými a knižními vydáními. Časopisecká vydání jsou pravidelně dělena na kapitoly, všechna samostatná knižní vydání se kromě kapitol dělí na díly. V *Signálech z vesmíru* 2. díl odděluje vesmírnou fázi příběhu; v *Pla57* 1. díl zobrazuje všechny špatné události (poškozený Paprsek, útěk zločinců) a ve 2. dílu, jenž příznačně začíná rozhodnutím lidstva o záchranné výpravě, je důležitá snaha vše spravit.

V *Signálech* prochází výraznou změnou úvodní část knihy. V *SigVTM* je uvedeno motto – citát lékaře Brjuchonenka, který věřil, že ožívání lidí bude v budoucnosti opravdu možné (viz poznámku pod čarou /napříště už jen pozn./ č. 259). V *Sig55* a *Sig56* je daný citát nahrazen dopisem akademika V. A. Obručeva, v němž akademik apeluje na učně a žáky, aby byli smělí, zásadoví a milovali práci, protože jinak lidstvo nedosáhne toho všeho, co je k delšímu, bezpečnějšímu a lepšímu životu potřeba.²⁷⁸ Domnívám se, že v období počínajícího uvolňování měl apel v tomto dopise za úkol obrátit pozornost čtenářů zpět směrem k budování ideální budoucnosti. Na počátku 60. let zřejmě bylo budovatelského nadšení v daném dopisu už příliš, proto je v *SigOce* kompletně eliminován.

Pla57 a *PlaVTM* získávají jako motto úryvek Nerudovy básně, jenž se předtím objevil jako patetický závěr *Had* (viz výše). Domnívám se, že Babula chtěl zachovat návaznost své trilogie na Nerudovy myšlenky (zmínky o Janu Nerudovi se v trilogii

²⁷⁸ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru: vědecko-fantastický román*. 1. Praha: Mladá fronta, 1955. S. 5–8.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru: vědecko-fantastický román*. Praha: Mladá fronta, 1956. S. 7–9.

objevují vícekrát), a jelikož *Přátelé z Hadonoše* nebyli až do souborného vydání znovu vydáni, zakomponoval úryvek do nových vydání 2. dílu.

Výraznými změnami prochází umístění kapitol. Začátky kapitol autor (možná na pokyn redaktora, pro tuto domněnku však nemám důkazní materiál) přesouvá na vhodnější místa, nacházím však i ojedinělý nelogický přesun, když nová kapitola rozděluje souvislý děj v *PlaOce*.²⁷⁹ Přesuny jsou typické pro *Pla57*, kde autor přemísťuje neustále se střídající děj na Zemi a na Kvantě tak, aby nebyl tolik útržkovitý, tj. aby se tyto dva pohledy nestřídalily tak často.²⁸⁰

Dále jsou některé kapitoly rozdělovány do více částí, jiné slučovány do sebe a častá je rovněž změna názvu kapitoly. Zejména ve starších vydáních má Babula ve zvyku nazývat kapitoly podle děje, který se ale stane až na konci dané kapitoly. Proto je např. kapitola „Pokus“ (*SigVTM*) v *Sig55* přejmenována a rozdělena na tři kapitoly podle jednotlivých dílčích dějů: „Seversonovo nové povolání“ (Severson dostává nabídku spolupracovat na výrobě Paprsku), „Malá projížďka po Měsíci“ (Alena Seversonovi ukazuje okolí obydlených oblastí na Měsíci) a „Nebezpečný déšť“ (při projížďce na Měsíci Seversona s Alenou zastihne meteoritický roj).²⁸¹ (Popis pokusu, podle něhož je daná kapitola v *SigVTM* pojmenována, je v *Sig55* zkrácen a přesouvá se do následující kapitoly „Smrt v pustinách“.²⁸²)

Přejmenování kapitol se ve větší či menší míře objevuje ve všech vydáních. V mnoha případech autor pojmenovává kapitoly podle vyjádření použitého v dané kapitole (např. v *HadOce* se namísto názvu „Tajemný host“ objevuje „Muž z jiného světa“, jelikož doslova takto se McHardy představuje vědci-Jonesovi).²⁸³ Neuralgické místo se vyskytuje v názvu kapitoly, v níž Ditrichson onemocní jednou z chorob, s jejichž pomocí chtěl v budoucnu ovládat nový svět:

„Vzrušené chvíle“²⁸⁴

„Zákeřné viry“²⁸⁵

„Viry na palubě“²⁸⁶

²⁷⁹ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků: fantastická trilogie*. Praha: Mladá fronta, 1963. S. 194.

BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 17–20.

²⁸⁰ BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 17–20.

²⁸¹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 122, 130, 135.

²⁸² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 142.

²⁸³ BABULA, Vladimír. *Přátelé z Hadonoše*. In: *Oceánem světelných roků*. S. 245.

²⁸⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru. Věda a technika mládeži*. 1955, 9(2), 61.

²⁸⁵ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 189.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 152.

Nacházím však i názvy, v nichž se nově uplatňuje metafora – např. kapitola „Otřes“, v níž se Severson dozvídá, že byl oživen, je v *SigOce* nahrazena názvem „Druhé probuzení“²⁸⁷.

6.3.1 Dějové a kompoziční změny ve vydáních z 50. let, zejména v *Planetě tři sluncí*

Vydání z 50. let neprocházejí tak zásadními (nebo tak častými) proměnami, jako jsou změny v *Oce* (o nich podrobněji níže), rovněž v nich však jsou důležité změny, a to často v detailech. Např. v *Sig56* se oproti předchozím verzím objevuje krátká věta, díky níž je následné Ditrichsonovo tvrzení o pokrevní příbuznosti se Seversonem důvěryhodnější:

„Amundsen... nařídil urychlené přípravy k odletu.“²⁸⁸

„Amundsen... nařídil urychlené přípravy k odletu. Rozloučil jsem se s maminkou a čtyřletým [sic!] synovcem – a odejel jsem do Tromsø.“²⁸⁹

Pla57 obsahuje několik výrazných změn, které však přes svoji zřetelnost nemají pro hlavní dějovou linku takový význam. Na začátku knihy je rozšířena výroční televizní reportáž o stavbě Paprsku, o odletu do vesmíru aj., slouží však spíše jako připomínka děje předchozího dílu.²⁹⁰ Autor dále přidává dvě rozsahově výrazné a silně dobrodružné části: Alena a Severson jsou zajati Kvart'any, když letí opravit meteorologické stanice, a Kraus vypráví o tom, jak se snažil dostat zpět k lidem přes všechna nebezpečí daná silnou tektonickou aktivitou.

6.3.2 Krausovo vs. McHardyho vyprávění

V *Had* McHardy vypráví o tom, jak po odletu lidí zpět na Paprsek přežíval na Kvartě. V *Pla57* a *PlaVTM* vypráví Kraus o své cestě zpět za lidmi. Jejich vyprávění se však až na drobnosti a části, kde do McHardyho vyprávění vstupuje Jones, nijak neliší:

²⁸⁶ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 123.

²⁸⁷ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 50.

²⁸⁸ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 15.

²⁸⁹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 15.

²⁹⁰ V rámci *PlaPio* postavy sledují reportáž před výbuchem v Africe. BABULA, Vladimír. *Planeta tři sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 12–15.

„Lehl jsem si mezi rozházené, ještě teplé balvany, a čekal, až mne zaleje žhavá láva. Ohlušivý výbuch nedaleké sopky mne znovu probral k životu. Strach o život zvítězil nad beznadějí. Vyskočil jsem a bezhlavě jsem pádil po horké stráni. Na cestu mi svítily plameny vulkánů.“²⁹¹

„Lehl jsem si mezi rozházené, ještě teplé balvany, a čekal, až mne zaleje žhavá láva. Ohlušivý výbuch nedaleké sopky mne znovu probral k životu. Strach o život zvítězil nad beznadějným zoufalstvím. Vyskočil jsem a bezhlavě jsem pádil z hor do údolí. Na cestu mi svítily plameny vulkánů.“²⁹²

Přátelé z Hadonoše kromě souborného vydání vyšli pouze jednou (názory českých literárních historiků Ivana Adamoviče a Ondřeje Neffa na tento fakt viz v kapitole 7.3), kdežto *Planeta tři slunci* mohla vycházet dál. Vzhledem k tomu, že dobrodružné příběhy líčené v této části jsou čtenářsky zajímavé, se domnívám, že je Babula nechtěl nechat „ležet ladem“. Je také možné, že jich využívá, aby byla nová vydání *Planety* poutavější. V *Oce* pak vyprávění vrací na původní místo.

6.4 Jazyková stránka

6.4.1 Přibližování mluvenému jazyku

Trilogie je psána spisovnou češtinou; v jejím rámci se objevuje snaha přiblížit se mluvenému jazyku, a to primárně v přímé řeči postav. Např. následující změna vychází z faktu, že se spojka „neboť“ používá převážně v psaných textech:

„Když se Severson vracel z Anglie ze studií, měl štěstí, neboť v Oslo po prvé spatřil Amundsena.“²⁹³

„Když se Severson vracel z Anglie ze studií, měl to štěstí, že v Oslo po prvé spatřil Amundsena.“²⁹⁴

Substituovány bývají také knižní výrazy použité v přímé řeči postav:

„Zprávu z Paprsku jsem obdržel před deseti minutami...“²⁹⁵

²⁹¹ BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci. Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1958, 12(3), 91. ISSN 0322-9017.

²⁹² BABULA, Vladimír. *Přátelé z Hadonoše. Pionýr*. 1956, 3(2), 40.

²⁹³ Jde o scénu, kdy si Severson a Alena povídají při první Seversonově cestě na Měsíc.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru. Věda a technika mládeži*. 1954, 8(5), 156.

²⁹⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 13.

„Dostal jsem zprávu z Paprsku před deseti minutami...“²⁹⁶

Větší přirozenosti v promluvách postav je dosahováno i změnami slovoslednými. Typickým problémem jsou příklonky:

„Gruber, který po celou cestu se těšil na setkání s Kvart’any – budoucími otroky – dostal najednou strach.“²⁹⁷

„Gruber, který se po celou dobu těšil...“²⁹⁸

Nalézám však i případy, kdy je nový slovosled jednoznačně nevhodnější, či dokonce chybný. V daném případě pravděpodobně dochází ke ztrátě výpovědní perspektivy:

„V místě, kam odletěl, ho totiž nikdo nezná.“²⁹⁹

„V místě, kam odletěl, nikdo ho totiž nezná.“³⁰⁰

Přiblížení mluvenému jazyku má „na svědomí“ např. i následující změna, kde je vložen kontaktní prostředek. Tato změna je o to smysluplnější, že se vyskytuje v promluvě malého chlapce:

„Bylo to úžasné, když jste poprvé vydechl...“³⁰¹

„To, pane, bylo, když jste poprvé vydechl!“³⁰²

V neposlední řadě pak je eliminován formální tón z dialogů postav, jež si jsou blízké:

²⁹⁵ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1955, 9(1), 29.

²⁹⁶ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 183.

²⁹⁷ Gruber dostává strach, když posádka Paprsku objeví stopy Kvart’anů.

BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. *Pionýr*. 1954, 2(4), 87.

²⁹⁸ BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 37.

²⁹⁹ Jones po překažené operaci neandrtálce údajně odletěl za svou nemocnou matkou, ale později se ukazuje, že to byla jen výmluva a že člověk tohoto jména vlastně vůbec neexistuje – tam, kam měl odletět, ho nikdo nezná.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(7), 221.

³⁰⁰ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 35.

³⁰¹ Chlapec Mířa (příjmením Zajcev) toto říká Seversonovi, když mu vysvětluje jeho nalezení a oživení.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(11), 348.

³⁰² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 62.

„Dovol, abych tě pozval na malou svačinu.“³⁰³

„Ale teď už pojď na malou svačinu.“³⁰⁴

Uvedené změny jsou kromě nové slovosledné chyby v *Sig55* („V místě, kam odletěl, nikdo...“) vědomé. Opravu příklonek pravděpodobně provedl korektor – na základě menšího počtu chyb v knižních vydáních oproti vydáním časopiseckým soudím, že knižní vydání neautorskou korekturou prošla. Ostatní změny mohou být dílem autora nebo redaktora.

6.4.2 Zrychlování děje

Plynutí děje je zrychlováno několika způsoby. Základní a všudypřítomný způsob spočívá v rozdělování souvětí na věty jednoduché; pasivum je nahrazováno aktivem, neshodné atributy shodnými. Dějová slovesa bývají zaměňována za dynamičtější výrazy, verba dicendi (ta se v mnoha případech úplně vypouští) za slovesa dějová či alespoň stavová:

„přistoupil ke dveřím“³⁰⁵

„skočil ke dveřím“³⁰⁶

„... rozhořčeně zvolal Gruber.“³⁰⁷

„... zlobil se Gruber.“³⁰⁸

Další možností je nerozptylovat čtenářovu pozornost popisem toho, kdo nebo co je poblíž postavy či věci důležité pro děj. Následující situace se odehrává na schůzi Světové akademie věd – v ledovci je zrovna objeven neandrtálec, jehož nalezení a oživení předchází nalezení a oživení Seversona:

³⁰³ Na svačinu Seversona pozývá stařík Olafsen v Seversonově rodném městě Jarlsbergu, kam se Severson vrací po svém probuzení z ledového spánku.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(16), 509.

³⁰⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 101.

³⁰⁵ Logika změny vychází z Gruberova a Krausova překvapení, když při pohledu z okna letadla zjistí, že se letadlo přes noc dostalo z písečné pláže do spleti rostlin.

BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. *Pionýr*. 1954–1955, 2(4), 89.

³⁰⁶ BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 41.

³⁰⁷ BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. *Pionýr*. 1954–1955, 2(5), 112.

³⁰⁸ BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 46.

„Nemohl jsem se přece mýlit! Zahlédl jsem... člověka!“ Vzrušení zachvátilo celý sál. Tisíce očí nyní napjatě pozorovaly pomalu se šinoucí obraz na plátně.
„Dost! Stůj! Zkrat' délku vlny a lépe zaostří!“³⁰⁹

„Určitě se nemýlím! Zahlédl jsem člověka! V těch barevných skvrnách jsem zahlédl siluetu člověka! Zastav! Zkrat' kmitočet a lépe zaostří!“³¹⁰

6.4.3 Snaha o umělecká vyjádření

Celé dílo je psáno neutrální vrstvou jazyka, v některých vyjádřeních však nacházím záměr autora jazyk díla ozvláštňit. V následujícím příkladu autor substituuje přímé pojmenování opisným:

„Severson si prohlížel tři slunce se ztajeným dechem.“³¹¹

„Severson se na zářící tělesa díval se zatajeným dechem.“³¹²

Autor se také v některých případech snaží navodit určitou tajemnost či obecně řečeno atmosféru.

„... jeho pohled zabloudil k pestrým mračnům..., která teď jako závojem zahalila rodný kraj.“³¹³

„... k pestrým mračnům..., která zahalila mlžným závojem... rodný kraj.“³¹⁴

„... do krvavé páry psala sopka hořící znamení pekel.“³¹⁵

V *SigOce* se z pásma vypravěče do ich-formy v podobě nevlastní přímé řeči přesouvá scéna, v níž se Severson probouzí po ledovém spánku:

„Ne, s rozkoší hýbe palcem u nohy. Má z toho dětinskou radost. ... Jen prsty se poněkud skrčily a nahmataly jemnou látku.“³¹⁶

³⁰⁹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 20.

³¹⁰ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. In: *Oceánem světelných roků*. S. 23.

³¹¹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 219.

³¹² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 177.

³¹³ Severson se z meziplanetárního letadla při své první cestě na Měsíc dívá na Zemi.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 12

³¹⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 11.

³¹⁵ Jde o vyjádření v úplně nové části knihy, nemá tedy původní variantu.

BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. In: *Oceánem světelných roků*. S. 196.

³¹⁶ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 34.

„Teď zahýbal palcem u nohy. Sláva, nohy úplně nezmrzly! To je štěstí, to je veliké štěstí. ... V konečcích prstů cítím jemnou látku.“³¹⁷

Určitým ozvláštňením je v *SigOce* nové vyjádření, které lze hodnotit jako senzační:

„Hádal bys mu nanejvýš pětaticet – a on už zatím dávno překročil stovku. Je to neuvěřitelné, ale tento mladý muž má už přes sto let!“³¹⁸

V *PlaOce* nalézám výraznou personifikaci např. v situaci, kdy je na sopku ohrožující obydlí posádky Paprsku svržena bomba³¹⁹:

„Sotva se přenesla tlaková vlna, vrtulník se zhluboka nadechl a vrátil se do výšek.“³²⁰

6.4.4 Patos

V průběhu vydávání všech verzí dochází k redukci patetických formulací nezávisle na tom, zda se nacházejí v pásmu vypravěče, nebo v pásmu postav. Eliminovány jsou např. následující zvolací věty:

„„Ať žije šťastné lidstvo, osvobozené od imperialismu! Ať žije naše věda!““³²¹

„„Připijme, drazí přátelé... Na zdraví Světové akademie věd! Na zdraví všeho lidstva, které žije ve věčném míru a bratrství!...““³²²

První uvedené zvolání v *SigVTM* pronáší akademik Navrátil, vedoucí na Paprsku, hned poté, co rozkáže vydat se od zničené planety X do souhvězdí Alfý Centauri A (kde je nalezena obyvatelná planeta Kvarta). V dalších vydáních *Signálů* pak zůstává jen daný rozkaz. Druhý příklad je odstraněn v *SigOce*; ve všech předchozích vydáních se liší pouze v detailech, jako je např. slovesný vid.

³¹⁷ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 36.

³¹⁸ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 19.

³¹⁹ Tím se otevře nový průchod pro lávu, která tak poteče jiným směrem a obydlí neohroží.

³²⁰ Rovněž jde o novou část, viz pozn. 315.

BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 239.

³²¹ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1955, 9(9), 285.

³²² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 186.

V *Sig56* je dále kompletně eliminováno Seversonovo patetické prozření, že je špatné rozlišovat mezi „já“ a „vy“ (viz kapitolu 5.1), a v *Pla57* je škrtnuta většina zvolání „hurá“ (často psaná s více „á“ než s jedním), jež se v *PlaPio* pravidelně objevovala při dosažení úspěchu.

Ke zmírnění patetického tónu v následující Alenině promluvě dochází na základě doplnění informace, že se nejedná o Aleninův myšlenku, ale o myšlenku cizí, kterou Alena pouze cituje. V *SigOce* dochází k eliminaci daného úryvku.

„Sláb jenom ten, kdo ztratil v sebe víru, a malým ten, kdo zná jen malý cíl. Náš cíl přece není malý!“³²³

„Sláb jenom ten, kdo ztratil v sebe víru, a malým ten, kdo zná jen malý cíl, řekl už dávno český básník Svatopluk Čech. Náš cíl přece není malý!“³²⁴

Následující změna je důležitá nejen z hlediska patosu. Nová vydání trilogie se – samozřejmě kromě nově přidaných či upravených částí – drží předloh z předcházejících vydání (tzn. např. *Sig56* vycházejí ze *Sig55*, a ne ze *SigVTM*), *PlaVTM* však několik částí jednoznačně přebírá z *PlaPio*, a to včetně patetického vyjádření:

„Všichni ostatní se chopili za ruce a společně vykročili vpřed. ... „My sílu hmoty pevně uchopili...“ [Navrátil] začal zpívat hymnu Světové akademie. ... „Přátelé – a nyní do díla,“ zvolal Navrátil, když hymna dozněla. „Nejlépe bude, když si úkoly rozdělíme.“³²⁵

„Všichni ostatní se chopili za ruce a společně vykročili vpřed. Šli slavnostně. ... „My sílu hmoty pevně uchopili...“ slavnostním hlasem začal [Navrátil] zpívat hymnu Světové akademie. ... „Přátelé – a nyní do díla,“ zvolal Navrátil, když hymna dozněla. „Čeká nás ještě mnoho práce, než zjistíme, zda naše nová vlast je dobrou matkou, nebo nehostinnou macechou, na které bude boj o život opravdu těžký. Nejlépe bude, když si úkoly rozdělíme.“³²⁶

³²³ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 12.

³²⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 12.

³²⁵ Toto se odehrává ve chvíli, kdy lidé poprvé vstupují na planetu Kvartu. BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. Mladá fronta, 1957. S. 32–33.

³²⁶ BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. *Pionýr*. 1954, 2(3), 64.

BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. *Věda a technika mládeži*. 1957, 11(5), 159–160.

Tento případ si vysvětluji tak, že jde o odraz změn ve společnosti – XI. sjezd KSČ (červen 1958) sice stanovil cíl dovršit kulturní revoluci (viz výše) oficiálně, opatření pro dosažení tohoto cíle se však zaváděla už během roku 1957³²⁷, kdy byla *PlaVTM* postupně vydávána. Otázkou je, proč je patos eliminován v *Pla57*. Nepodařilo se mi najít, kdy přesně byla *Pla57* vydána, datem vydání recenze Zdeňka Karla Slabého³²⁸ je však stanoveno alespoň datum ante quem³²⁹ – 25. 7. 1957. Vzhledem k náročnosti procesu vydávání knih se domnívám, že text pro *Pla57* byl schválen k vydání ještě před zavedením těchto opatření. V *PlaOce* pak je scéna, v níž všichni zpívají hymnu Světové akademie, úplně eliminována.

(Změna daného úryvku je na základě politických vlivů vysvětlitelná, to se však nedá říci i o dalších částech, jež *PlaVTM* přebírá z *PlaPio*. Např. v *Pla57* v části, kde doktor Zajac ukazuje akademiku Chotěnkovi³³⁰, že se mu podařilo ovlivnit gravitaci,³³¹ autor škrtná přímou řeč ostatních vědců. To může souviset se snahou odstranit postavy, které pro další děj nemají žádný význam /viz podkapitolu 6.5.5/, *PlaVTM* však logiku tohoto důvodu relativizuje, když se k variantě z *Pionýra* s malou úpravou vrací.³³² Takových případů se v *PlaVTM* vyskytuje více, jedná se však o vyjádření o délce maximálně několika vět, které na příběhu nic nemění a které nepovažuji za postihnutečné ani z hlediska „uměleckosti“ nebo cenzury. Je ale možné, že Babula jakožto vedoucí redaktor *Vědy a techniky mládeži* měl větší pravomoci ve výběru variant než při přípravě knižního vydání. Bez zdrojů dokazujících původ a/nebo příčinu změn je však tato myšlenka pouhým dohadem.)

Patos je rovněž odstraněn v *HadOce*, kde je eliminována scéna odletu lidstva k sousední hvězdě Siriu (viz kapitolu 5.3).

Pokud Babula vzhledem k době, kdy tvořil, používá patos vědomě, není překvapující, že s postupným uvolňováním politických poměrů jsou patetické části většinou úplně eliminovány nebo alespoň nějak zmírněny. Je však nutné počítat

³²⁷ JANOŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958*. S. 59.

³²⁸ SLABÝ, Z. K. Znovu do daleké budoucnosti. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. Praha, 25. 7. 1957, 22(30), 23. ISSN 0139-5513.

³²⁹ Označení nejzazší časové hranice, kdy mohlo být vydáno dílo, které „explicitní údaj o době vzniku postrádá“.

VOIT, Petr. Terminus ante quem. *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2022 [cit. 2022-12-01]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Terminus_ante_quem

³³⁰ Akademik Chotěnkov je vedoucí výzkumného ústavu pro meziplanetární lety; s doktorem Zajacem často spolupracoval.

³³¹ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. *Pionýr*. 1954, 2(3), 64.

³³² BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. *Věda a technika mládeži*. 1957, 11(5), 159.

i s možností, že patos je výsledkem autorovy nezkušenosti – v tom případě by šlo o vývoj autorova spisovatelského umění.

6.4.5 Eliminace a substituce nadbytečných či nelogických vyjádření

Velice často dochází v celé trilogii ke škrtům formulací, jež se opakují v rámci několika slov či vět. Např. v *Pla57*, v reportáži o Paprsku (viz podkapitolu 6.3.1), nalézám následující dialog: „,Podářilo se mi rozluštit signály z planety X. Je to volání o pomoc.“ Po dalších dvou větách přichází odpověď: „,Jste si tím jist, že je to volání o pomoc?“³³³ V *PlaVTM* je vyjádření „že je to volání o pomoc?“ z uvedeného důvodu odstraněno.

K eliminacím dochází rovněž u slov či celých vět, které explicitně pojmenovávají záležitosti odvoditelné z kontextu. Příklad nacházím v *Planetě tři slunci*, když menší letadlo letí na Kvartu (Paprasek zůstává na oběžné dráze Kvarty) a akademik Navrátil dává pokyn ke klesání:

„,... klesejte až do dvou tisíc metrů nad mořem...“³³⁴

„,... klesejte až do dvou tisíc metrů...“³³⁵

Také popis toho, kdo co dělá nebo říká, nově závisí ve více případech na kontextu. Zkracuje se tak pásmo vypravěče v dialogích i jinde. Tendence k těmto změnám je výrazná zejména v *Sig55* a *Sig56*, dále např. v *Pla57*. Rovněž je často eliminováno vypravěčské hodnocení promluvy některé z postav v momentě, kdy je dané hodnocení naprosto zřetelné ze samotné promluvy:

„,Výborně!‘ zvolala radostně Molodinová.“³³⁶

„,Výborně,‘ zvolala Molodinová.“³³⁷

Určitá nelogičnost je substituována v *Sig56*. Všichni členové posádky Paprsku museli být před odletem prohlédnuti, zda jsou zdravotně v pořádku. Když Ditrichson onemocní a nikdo nechápe, jak se to mohlo stát, lékař Wroclawski se obhájí:

„,Jak víte, byl jsem při Ditrichsonově zdravotní prohlídce...“³³⁸

³³³ BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. Mladá fronta, 1957. S. 15.

³³⁴ BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. *Pionýr*. 1954, 2(2), 42.

³³⁵ BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. Mladá fronta, 1957. S. 27.

³³⁶ BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. *Pionýr*. 1954, 2(6), 136.

³³⁷ BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. Mladá fronta, 1957. S. 53.

„„Jak víte, spolupracoval jsem na Ditrichsonově zdravotní prohlídce...“³³⁹

Zdravotní prohlídka je soukromá záležitost, Wroclawski by „při ní“ nemohl být, pokud by nebyl zdravotník.

Domnívám se, že tento typ změn vychází ze zásahů redaktora (jehož úkolem mj. je redukovat nadbytečná vyjádření a hledat nesmyslné formulace).

6.4.6 Promluvy postav

Delší, vyprávěcí promluvy postav hlavně v *SigVTM* často zní, jako kdyby je postavy četly z nějaké knihy. (První taková promluva se objevuje hned na začátku *Signálů*, kdy Severson vypráví Aleně, jak při Amundsenově záchranné výpravě zemřel.³⁴⁰) Pravidelně takto promluvy působí v situacích, kdy postava vysvětluje nějaké odborné či historické téma, což je typické hlavně pro 1. díl trilogie – např. chlapec Mířa vypráví Seversonovi o prvních pokusech o oživení zvířat i lidí, téměř jako by sám byl učitelem ve škole:

„„Soudruh učitel nám vyprávěl, že slavný lékař Něgovský oživoval klinicky mrtvé už v roce 1944. Vyprávěl nám, že v tu dobu byla Velká vlastenecká válka s německým fašismem a že lékařské brigádě Něgovského předali jednou zemřelého vojáka, který se jmenoval V. D. Čerepanov. Zemřel při operaci následkem šoku a prudké otravy krve. Brigáda Něgovského se ho ujala několik minut po smrti. Vyměnila mu krev – a po chvíli už se Čerepanovi slabě ozvalo srdce. Po třech minutách začal dýchat a za hodinu se mu vrátily první záblesky vědomí.

Soudruh učitel říkal, že ještě nebylo vyhráno. Čerepanov se ještě několik dní potácel mezi životem a smrtí. Celý první den vůbec neviděl – a dokonce dostal i zápal plic. Ale nakonec se po čtrnácti dnech uzdravil.“³⁴¹

V dalších vydáních autor nebo redaktor tyto promluvy systematicky eliminuje nebo omezuje jejich poučující tón:

³³⁸ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 191.

³³⁹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 153.

³⁴⁰ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(5), 156–157.

³⁴¹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(11), 349.

„Soudruh učitel nám vyprávěl, že po prvé se podařilo oživit mrtvého člověka již v roce 1944, za Velké vlastenecké války. Dělal to profesor Něgovskij tady v Moskvě. Oživil mrtvého vojáka Čerepanova, který vykrvácel při operaci. Nebylo to lehké, jak se vám zdá. Čerepanov byl ještě dlouho nemocný, ale nakonec se přece uzdravil.“³⁴²

Nesmýslné je rovněž to, že si Alena – byť je označovaná za dívku, tzn. je mladá – ze školy doslova pamatuje mnoho různých básní³⁴³ či vyjádření jejích učitelů. I tyto jevy jsou redukovány, ovšem až v *Oce*.

6.4.7 Pravopisné změny

V trilogii se vyskytuje velké množství pravopisných chyb,³⁴⁴ nejvíce asi v *SigVTM*. Charakteristické jsou chyby v interpunkci – např. v *Sig55* jsou doplňovány chybějící čárky, a dokonce i chybějící tečky na koncích vět. Objevují se chyby, které mohou být dílem sazeče, příp. může jít o nezachycený překlep. Výjimečně nacházím chyby v psaní velkých písmen, ve skloňování či ve shodě jména a přísudku nebo přívlastku.

V dalších (knižních) vydáních korektura pravděpodobně byla provedena, odstraněny však nejsou všechny chyby, a při substitucích či amplifikacích nadto vznikají nové.

6.5 Postavy – typizace vs. „zlidšťování“

Popis děje v 5. kapitole je silně „osekán“ – vůbec se totiž nezmiňují o většině hlavních kladných postav. Tyto postavy jsou modelové – popisovány bývají jen na základě oboru, jemuž se věnují, příp. svého vzhledu³⁴⁵, věku či národnosti; nejdůležitějším prvkem jejich popisu ovšem je, že jde o lidi nového, komunistického světa.

³⁴² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 64.

³⁴³ Krátce po vzletu Paprsku recituje „pouhých“ dvacet veršů básně s názvem *Píseň o rodném kraji* od básníka Jiřího Havla.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru. Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(26), 829.

³⁴⁴ Pravopisné chyby byly Babulovi vyčítány, o tom jsem se však zmiňovala již v podkapitole 1.1.1.

³⁴⁵ Opakujícím se motivem je fyzická krása postav-komunistů, kteří mají vysoké sociální postavení. Např. v *SigVTM* se objevuje věta „oči přítomných visely na krásné tváři akademika Tarabkina“, v *PlaPio* se píše, že doktor Zajac volá prezidentovi Světové akademie věd, „krásnému muži s vysokým čelem a dlouhým šedivým plnovousem“.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru. Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(6), 189.

BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí. Pionýr*. 1955, **2**(12), 281.

Snaha postavy od sebe odlišit se objevuje už v *SigVTM*, většinou ale končí nanejvýš tím, že se čtenář z pásma vypravěče dozví, jaké vlastnosti postavy mají. Pomocí takových vlastností se autor snaží postavy přiblížit a „zlidštit“, promluvy daných postav však na tyto vlastnosti ukazují spíše náhodně. Např. Madarász, vědec z maďarské akademie, má být spíše rozvážný a opatrný – proto čtenáře i další z postav, akademika Navrátila překvapuje, že je to právě Madarász, kdo jen několik hodin po přistání na planetě Kvartě přichází s riskantním nápadem jít se vykoupat do moře (tzn. sundat si skafandr a čelit nedostatečně probádaným vlivům kvartánského³⁴⁶ vzduchu a vody).³⁴⁷

Akademika Navrátila zde zmiňují proto, že jedna z vrstev jeho charakteristiky je oproti Madarászově poněkud důslednější. O Navrátilovi se čtenář dozvídá, že rád používá metafory a přísloví, a ty se v jeho promluvách opravdu vyskytují (a to dokonce velice často). Aby však přísloví zůstala jednoznačným Navrátilovým identifikátorem, z přímé řeči jiných postav je Babula často eliminuje – ponechává pouze případy, kdy postava pronese přísloví a dodá, že by to takto řekl Navrátil. Tyto případy pak v *Pla57* obhajuje: „... Navrátil, který ani v nejtěžší okamžik nezapomněl na přísloví. Nakazil tím celou výpravu.“³⁴⁸

6.5.1 Černobílé vidění světa

V celé vesmírné trilogii je asi největší důraz kladen na rozdíl mezi bezchybným komunismem a odrazem úpadkového imperialistického smýšlení, a to hlavně v Jonesovi, Ditrichsonovi, Gruberovi, Krausovi a McHardym. Tyto postavy jsou ve své špatnosti natolik typizované, že jsou i těžko odlišitelné. Gruber, Kraus a McHardy jsou lhostejní vůči všem včetně druhých dvou členů Bratrstva; s ostatními vědci často nesouhlasí. Nedůvěřují ani sobě navzájem. Mezi jejich typizované vlastnosti patří zbabělost, podlost a v případě McHardyho i určitá radost³⁴⁹ ze zabíjení.

³⁴⁶ Na základě jména planety Kvarty by tvar tohoto slova měl být zřejmě „kvartánský“, Babula se však drží tvaru „kvartánský“. Obyvatelé Kvarty jsou psáni rovněž s měkkou souhláskou: Kvartáné.

³⁴⁷ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 170.

³⁴⁸ BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 47.

³⁴⁹ Při zkoumání planety Kvarty několik členů posádky Paprsku potká obrovského ještěra, před nímž musí utéct do jeskyně. Ostatní členové posádky je osvobodí tím, že ještěra zabijí – a McHardy „s rozkoší potězkává pušku v pravé ruce“ a usmívá se, když komentuje, že tři rány ještěrovi stačily. BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. *Pionýr*. 1955, 2(5), 112.

V *Pla57* se autor snaží více rozvinout jejich dříve jen naznačený plán, jak ovládnout Kvarťany a poté i Zemi³⁵⁰, paradoxně přitom dochází k omezování špatnosti těchto postav. Např. Kraus je sice tím, kdo iniciuje tajnou výpravu Bratrstva k Osadě neviditelných, náznak porušení typizace při jeho charakterizaci však nacházím už v *PlaPio*, když „neočekávaně něžně“³⁵¹ probudí McHardyho. (Toto se stane, když jsou McHardy, Kraus a Gruber na útěku. Kraus později dojde k závěru, že se raději vrátí k lidem, je tedy také možné, že jde o promyšlený náznak toho, že Kraus nakonec nebude tak jednoznačně zápornou postavou, jak se zpočátku zdá.) Krausův duševní vývoj pak pokračuje v *Pla57*, kde se mu plán Bratrstva přestává líbit dokonce hned poté, co byli svědky katastrofy na planetě X.³⁵² Redukcí špatnosti záporných postav se autor zřejmě snaží o omezení jejich typizovaného popisu.

V průběhu všech dílů a vydání Babula postupně eliminuje či substituuje špatné vlastnosti objevující se v některých situacích také v kladných postavách. Nahrazovány jsou např. předsudky v promluvách kladných postav nebo v *Sig55* Navrátilova spokojenost z pocitu nadřazenosti:

„Navrátil si s rozkoší prohlížel udivené tváře posluchačů.“³⁵³

„Tváře... se protáhly údivem...“³⁵⁴

V *Sig55* je také eliminována určitá Alenina sebelítost, když Seversonovi neustále vyčítá, že pořád přemýšlí jako imperialista a že v každém vidí nepřítele i „přes všechnu [jejich] péči“.³⁵⁵

V charakteristice povahy kladných postav nacházím asi nejzásadnější chybu v odpovědi na otázku, jak potrestat trojici zločinců. Trest stanovený v *PlaPio* je příliš krutý, pravý člověk nové doby musí být schopný odpustit jinému člověku.³⁵⁶ Proto

³⁵⁰ Nejdříve chtěli Kvarťany využít pouze k tomu, aby si vyrobili dostatek atomových zbraní; v *Pla57* přemýšlejí, že Kvarťany vezmou s sebou jako armádu, nebudou tedy pouze tři proti celému světu.

BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. Mladá fronta, 1957. S. 24.

³⁵¹ BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. *Pionýr*. 1955, 2(14), 326.

³⁵² BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. Mladá fronta, 1957. S. 23.

³⁵³ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(18), 573.

³⁵⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 116.

³⁵⁵ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. *Věda a technika mládeži*. 1955, 9(3), 92.

³⁵⁶ Tato schopnost se objevuje primárně u postav, které mají na starosti velení: např. akademik Navrátil promíjí Aleně, že pouze „sladce cukrovala“, že nepomáhala Seversonovi stát se lepším člověkem a – jak se domnívám, protože zde není úplně jasné, na co přesně Navrátil naráží – odhalit Ditrichsonův zločin hned a bez ohledu na příbuzenské vztahy.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. *Věda a technika mládeži*. 1955, 9(8), 253.

autor (domnívám se, že na základě připomínky redaktora či cenzora) v *Pla57* trest zmírňuje:

„Postupujte proti těmto škůdcům lidstva tvrdě a neúprosně.“ ... „Navrhuji takováto opatření: ... ustavit soud nad zločinci a na základě řádného rozsudku zahájit jejich likvidaci...“³⁵⁷

„Držte zločince v izolaci...“ ... „Navrhuji takováto opatření: ... ustavit soud nad zločinci...“³⁵⁸

V *PlaOce* je promluva s opatřeními a soudem eliminována, příčinou je zřejmě krácení. Dochází však k opětovné substituci pokynu Světové akademie věd:

„Jednejte rázně, ale rozvážně...“³⁵⁹

6.5.2 Leif Severson

Z černobílého třídění postav na komunisty (kladné postavy) a imperialisty (záporné) poněkud vybočuje postava Leifa Seversona. Jde totiž o člověka zvyklého na systém starého světa, jenž se učí žít v novém světě. (Plní tím jakousi roli návštěvníka budoucnosti a také se tím přibližuje čtenáři z 50. let, jenž je ve vyobrazené budoucnosti rovněž nováčkem.) Občas přemýšlí „špatným“ způsobem, ale nelze ho kvůli tomu hodnotit negativně, jelikož vyrostl v době, kdy se tak přemýšlelo běžně.³⁶⁰

Ani takto modelová postava se však v dalších vydáních nevyhnula úpravám a škrtnutím, a to hlavně v *Sig55*. Např. je systematicky eliminována Seversonova nedůvěra v novou vědu a techniku (a někdy až strach), a to zřejmě z toho důvodu, že věda a technika měly být způsobem, jak dosáhnout ideální komunistické společnosti. Tato změna tedy pravděpodobně má neautorský původ.

³⁵⁷ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. *Pionýr*. 1955, 2(8, 13), 186, 303.

³⁵⁸ BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 67, 112.

³⁵⁹ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 191.

³⁶⁰ Tento argument nakonec slouží jako určité vyjádření lítosti vůči špatným lidem nebo omluva pro ně (a to primárně pro ty, kteří si svoji špatnost sami uvědomují a chtějí se změnit). Tak je i Olaf Ditrichson nakonec považován za chudáka: „... nepoznal nikdy, co je to láska k lidem a štěstí poctivého člověka“.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1955, 9(9), 285.

Autor dále popisuje Seversona jako méně podezřívavého vůči pravosti citů, které k němu ostatní postavy chovají,³⁶¹ a v *SigOce* eliminuje zmínku o Seversonově nečestném nápadu vplížit se na Paprsek tajně, aby se s Alenou nemusel rozloučit. (Povolení letět s Paprskem získává Severson získává až později.)

V některých případech se Babula snaží Seversonovo staré myšlení vysvětlit. Např. v *SigVTM* si Severson prohlíží své rodné město Jarlsberg a udivuje ho křížení krávy a soba za účelem větší produkce mléka. Tváří se nedůvěřivě, ale ptá se na jiné věci. V *Sig55* je dovysvětleno, proč je tak udivený: „V Moskvě viděl sice mnoho překvapujících věcí, ale nečekal, že i venkov se tak podstatně změnil.“³⁶² (Toto vyjádření v *Sig56* opět chybí.) Nacházím však i scénu, která sice nemá pro další děj hlubší význam, ale která Seversonovi prvek starého světa přidává – Severson se opije, když slaví, že poletí na Měsíc. (Pak toho samozřejmě lituje.)³⁶³

Severson je také jediná postava, do jejíchž myšlenek má čtenář možnost nahlédnout. Díky tomu se čtenář může se Seversonem identifikovat lépe než s ostatními postavami. Problematická je však např. následující situace: Severson prožívá šok a pocity osamění a nedostatečnosti poté, co se dozvídá, že byl probuzen po desítkách let. To jsou naprosto uvěřitelné emoce, uvěřitelné ale není, že se s takovým šokem dokáže vyrovnat během pouhých několika (maximálně desítek) minut.³⁶⁴ Autor si byl vědom, že je tato pasáž nesmyslná, a tak ji dvakrát přepsal. Ovšem až v *SigOce* došel k přirozenější emocionální reakci:

„Vím už všechno – nebo téměř všechno – a jak vidíte, netruchlím. Přiznám se – byla to pro mne silná dávka, ale už jsem se s tím vyrovnal.“³⁶⁵

„Vím už všechno, nebo téměř všechno. Ale už jsem se s tím vyrovnal.“³⁶⁶

„Vím už všechno, nebo skoro všechno. Už jsem se s tím tak trochu vyrovnal.“³⁶⁷

³⁶¹ Např. škrtá Seversonovo překvapení, že „při loučení nezazněl z dojatých hlasů jediný falešný tón“. Zmíněné loučení probíhá před Seversonovým odjezdem z Moskvy domů do Norska.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(15), 477.

³⁶² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 104.

³⁶³ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 84–85.

³⁶⁴ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(11, 12), 348–9, 380.

³⁶⁵ *Sig55* se od *SigVTM* liší pouze v tom, že čárky jsou nahrazeny pomlčkami.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 67.

³⁶⁶ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 53.

³⁶⁷ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 53.

Díky možnosti „vidět“ Seversonovy myšlenky vidí čtenář i postupný nárůst jeho sebereflexí a myšlenek spíše odpovídajících zobrazovaným situacím. Např. v prvním zápisu v Seversonově deníku se v *Sig55* oproti předchozímu vydání objevuje sebereflexe, kde sice Severson komentuje, že má ještě „obrovské mezery“ ve vzdělání, ale na druhou stranu si uvědomuje, že ušel už velký kus cesty, když se „zbavil strachu ze zítřka“ a když „neuléhá s obavami, aby se ráno neprobudil v ledových pustinách Arktidy“.³⁶⁸

V *Sig56* autor realističtěji popisuje, jak se Severson probouzí po ledovém spánku; zároveň tato nově připsaná scéna slouží jako názorná ukázka toho, že je sjednocený opravdu celý svět:

„Mlčky si prohlíží návštěvníky. Mají bílé pláště a na ústech masky, zřejmě lékaři.“³⁶⁹

„Mlčky si prohlíží návštěvníky. Jejich obličejové vystupují jako z mlhy. Jak divná společnost. Běloch, černoch, Číňan, širokolící Asiat... Kde to jsem? Tak různorodý kolektiv lékařů není v žádné nemocnici na severu... Seversonův pohled utkvěl na krásné tváři akademika Tarabkina. ... Povědomá tvář – kde jen jsem ji viděl? V představách se mu zvolna vybavuje stará rytina z Verneova románu *Dvacet tisíc mil pod mořem*... Kapitán Nemo... Je to jako ve snu malého kluka.“³⁷⁰

Seversonovy sebereflexe v *SigOce* směřují k uvěřitelnosti postavy ještě více a vzhledem k dalšímu uvolňování poměrů na počátku 60. let se připouští i negativní pocity vznikající vlastně kvůli novému pozitivnímu světu. Severson totiž poté, co se „tak trochu“ vyrovnal s tím, že se vzbudil o desítky let později (viz výše), začíná pociťovat, že „je trošku nedůtklivý, a že daleko citlivěji než dřív reaguje na každé slovo. Věčně růžovou náladu zanechal v nemocničním lůžku, svoboda pohybu přinesla s sebou vzrůstající nervozitu.“³⁷¹

Zajímavým vývojem prochází Seversonova „zbabělost“ ve chvíli, kdy je postaven před rozhodnutí, zda Ditrichsonovi pomůže dosáhnout jeho plánu. Nejprve je pouze

³⁶⁸ Seversonův deník se v ději *Signálů* objevuje až před odletem k planetě X, Severson tedy měl čas na to, aby si zvykl na nový svět.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 152.

³⁶⁹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 44.

³⁷⁰ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 36.

³⁷¹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. In: *Oceánem světelných roků*. S. 58.

eliminováno Seversonovo hodnocení svého chování jako zbabělého, to však může být redaktorská redukce nadbytečných vyjádření (viz podkapitolu 6.4.5). V *SigOce* se pak Severson stává člověkem, který si dokáže stát za svým a bojovat za komunistický svět.

„Rád bych vám pomohl,“ řekl jsem zbaběle.³⁷²

„Rád bych vám pomohl,“ odpověděl jsem.³⁷³

„To neudělám, s tím nepočítejte,“ odrazil jsem ho vztekle.³⁷⁴

6.5.3 Vztah Seversona a Aleny Svozilové

Leif Severson je výjimečná postava i v tom slova smyslu, že on jediný má možnost prožít vývoj vztahu k partnerské lásce.³⁷⁵ Romantická láska mezi dvěma lidmi byla v literatuře přinejmenším na počátku 50. let minulého století spíše potlačována, Babula jí však už v *SigVTM* věnuje překvapivě hodně prostoru,³⁷⁶ a později některé scény dokonce amplifikuje. Např. v *Sig55* dochází k rozšíření scény, kde spolu Alena se Seversonem tráví více času o samotě (řeší ovšem vědecká témata), a významné změny zaznamenávám v *Pla57*, kam autor nově přidává Seversonův strach o Alenu nebo snahu Alenu potěšit originální kyticí ze záhadných květin planety Kvarty.³⁷⁷

Alena Svozilová je do sněda opálená dívka, již Severson zpočátku obdivuje vlastně jen proto, že přiletěla z Měsíce. V *PlaPio* se stanou manželi, jejich svatba je ale zmíněna pouze „mezi řečí“,³⁷⁸ není vůbec důležitá – důležité je, že Severson s Alenou zvládl úkol, jenž jim byl zadán –, a v *Pla57* je dokonce úplně vyškrtuta.

Vztah Seversona a Aleny je pokrivený. Alena je modelová postava s didaktickou funkcí, když Seversona (a skrze něj samozřejmě čtenáře) neustále o něčem poučuje.

³⁷² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 159.

³⁷³ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 125.

³⁷⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. In: *Oceánem světelných roků*. S. 105.

³⁷⁵ Láska a manželství se objevují i u jiných postav, např. u doktora Zajace. V tomto případě však za prvé jde už o vytvořený vztah a za druhé postava Zajacovy manželky slouží spíše jako iniciátor dialogů, aby čtenář mohl lépe poznat, kdo Zajac je a na čem pracuje.

BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. Mladá fronta, 1957. S. 9–11.

³⁷⁶ Zejména Seversonovy zápisky v deníku v 19. kapitole *SigVTM* ukazují, jak moc byl Severson do Aleny zamilovaný.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(23–25), 733, 764–765, 796.

³⁷⁷ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 125–128.

BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. Mladá fronta, 1957. S. 26, 38

³⁷⁸ BABULA, Vladimír. *Planeta tři slunci*. *Pionýr*. 1955, 2(14), 328.

(Vcelku pravidelně však následuje prvek sebereflexe, když jí dochází, že právě proto v ní Severson vidí učenou ženu, a ne přítelkyni, což jí mrzí.) Zároveň je přespříliš starostlivá (např. v *Sig56* při první Seversonově cestě na Měsíc Seversona pouze pozoruje a nic neříká, aby ho náhodou nerušila ze vzpomínání³⁷⁹), což v *SigOce* nakonec vede k tomu, že jí Severson vyčítá, že s ním zachází jako s malým dítětem.³⁸⁰

Severson se narodil roku 1880,³⁸¹ v době jeho „smrti“ roku 1928 mu tedy bylo 48 let. Alena je popisována jako mladá dívka; nevyváženost ve vztahu daná věkovým rozdílem tedy musí být markantní. V dalších (knižních) vydáních je věkový rozdíl snížen – nový Seversonův rok narození je stanoven na rok 1897.³⁸²

6.5.4 Posun postav k věrohodnosti a lidskosti

Dochází i k přibližování postav, jejichž myšlenky čtenář „nevidí“. Často se jedná o amplifikaci, příp. o vložení úplně nové scény. Jde o tvůrčí změny, předpokládám tedy, že jejich původcem je autor.

Např. akademik Tarabkin je v *SigVTM* typizován pouze jako vědec a autor u tohoto popisu setrvává i v dalších vydáních. Amplifikována je však scéna, která má zřejmě dokázat, že Tarabkin je opravdu schopný vědec a vedoucí pracovník – nejenže pasivně čeká, až jeho asistenti dokončí přípravy na operaci k oživení neandrtálce,³⁸³ ale aktivně se snaží na operaci připravit tím, že si prochází údaje a poznámky z předešlých operací.³⁸⁴

Ostatní kladné³⁸⁵ postavy nejsou v následujících vydáních popisovány pouze na základě své odbornosti, ale také pomocí svých koníčků: např. akademik Čan-su je vedoucí observatoře na severním pólu Měsíce a vášnivý zahradník³⁸⁶, akademik Chotěnkov miluje hru na housle.³⁸⁷

Další možnost, jak postavy „zlidštit“, využívá autor převážně v pozdějších fázích vývoje trilogie – posouvá kolegiální vztahy mezi vědci směrem k přátelským (formálnost z dialogů mezi blízkými postavami je však eliminována už v *Sig55*, viz

³⁷⁹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 12.

³⁸⁰ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 9–11.

³⁸¹ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(5), 156.

³⁸² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 13.

³⁸³ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(6), 189.

³⁸⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 25

³⁸⁵ Zdůrazňuji zde, že se jedná o kladné postavy, jelikož záporné jsou charakterizovány hlavně tím, že vyznávají staré způsoby – jejich vědecké zaměření nebývá důležité.

³⁸⁶ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 32.

³⁸⁷ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. *Pionýr*. 1955, **2**(12), 280.

podkapitolu 6.4.1). Např. akademik Chotěnkov objímá doktora Zajace poté, co se Zajacovi povedlo ovlivnit gravitaci;³⁸⁸ v následujícím úryvku je znatelně omezena formálnost mj. tykáním a samotným hodnocením „přítel“:

„... To jste musel mít pěkně naspěch, když jste svou návštěvu ani neohlásil...“
Cahén si s Čan-suem potřásl pravicí...³⁸⁹

„Kam tak pospícháš? Ani se předem neohlásíš! Monsieur Cahén nemůže zavolat.“ A Čan-su se uklonil přehnaně zdvořile... Cahén se rozchechtal, uchoopil přítele za ramena a násilím ho vtlačil do křesla.³⁹⁰

Lidskost (oproti vědeckému přínosu) autor zdůrazňuje i v případě nápisu na žulové desce na domě, kde Severson žil:

„[Severson] ve službách lidstvu a vědě položil život.“³⁹¹

„[Severson] při záchraně druhých položil život vlastní.“³⁹²

Změnami směrem k uvěřitelnosti procházejí rovněž členové Bratrstva silné ruky. V *Sig56* je věrohodnosti dosaženo změnou myšlenek, jimiž se Ditrichson uklidňuje při prvních problémech na Paprsku:

„Hlodavý pocit strachu na prsou se snažil překonat myšlenkou na cíl cesty. Vžíval se do situace, kdy uděluje rozkazy milionům neznámých lidí, kdy hrdě oznamujeme [sic!] Bratrstvu silné ruky, že je neomezeným vládcem planety X.“³⁹³

„Hlodavý pocit strachu v prsou se snažil překonat myšlenkou na cíl cesty. Vžíval se do situace, kdy uděluje rozkazy milionům neznámých lidí, kdy je neomezeným vládcem planety X.“³⁹⁴

³⁸⁸ BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 32.

³⁸⁹ Akademik Cahén vede observatoř na jižním pólu Měsíce. Objevil záhadné signály z vesmíru; za Čan-suem přiletěl, aby si ověřil, že signály nejsou jen poruchou v přístrojích.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 32.

³⁹⁰ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 33.

³⁹¹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 78.

³⁹² BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 68–69.

³⁹³ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 173.

³⁹⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 137.

Dále čtenář začíná chápat Jonesovu frustraci, že nemůže vést tak zásadní operaci, jako je oživení neandrtálce, protože vždy existuje někdo starší a zkušenější (Tarabkin);³⁹⁵ a uvěřitelnější je rovněž zjištění, že Jonesova matka Jonese nevolala, jelikož se už před dlouhou dobou odcizili (v předchozích verzích člověk daného jména vůbec neexistuje, viz pozn. 261).³⁹⁶

Realističnost postav vychází také z jejich negativních pocitů, kterým se Babula v *SigVTM* a *PlaPio* sice nevyhýbá, přesto některé v dalších vydáních zdůrazňuje nebo přidává. Např. v *Sig56* nově rozvíjí fakt, že několikaletá cesta Paprskem nemohla být pouze „růžová“: „Vyskytli se jedinci, kteří podléhali občas melancholii nebo dokonce zoufalství...“ (Toto vyjádření vcelku nepřekvapivě pokračuje: „ale kolektiv odvážných dobyvatelů vesmíru jim opět vrátil rovnováhu.“)³⁹⁷ V *PlaVTM* se ukazuje, že dokonce ani akademik Navrátil, který jakožto vedoucí na Paprsku inklinuje k dokonalosti, dokonalý není, když se nutí do úsměvu poté, co poprvé potkají kvarťanského ještěra. V neposlední řadě autor zdůrazňuje Seversonovy pocity méněcennosti, když se Severson v mladším vydání cítí špatně už při rozhovoru, jemuž nerozumí, a ne až po něm:

„Severson až do této chvíle mnohému z celého rozhovoru nerozuměl, přestože poslouchal velmi pozorně. V duchu si již sestavoval otázky, které položí ‚dívce z Měsíce‘, ale nakonec ztratil odvalu; mohl by před ní vypadat směšně.“³⁹⁸

„V přítomnosti ženy z Měsíce si [Severson] najednou připadal ještě ubožejší. ... O čem může obyčejný pilot směšného letadla hovořit s lidmi, kteří mají tak mohutná křídla? Srdečný rozhovor Aleny s Vinogradovem jen prohluboval jeho pocit méněcennosti.“³⁹⁹

Nakonec je třeba zmínit, že v *SigOce* nalézám první a v celé trilogii asi i jedinou humornou scénu (nebo snahu o ni): Severson při prohlídce svého rodného města Jarlsbergu vzpomíná, že rád sedával pod pokřiveným stromem a pozoroval město, „zvláště večer a s hezkým děvčetem po boku“. Olafsen, tamější Seversonův

³⁹⁵ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 25–26.

³⁹⁶ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 30.

³⁹⁷ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 169.

³⁹⁸ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 68–69.

³⁹⁹ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 60.

„přuvodce“, se „stařecky pochichtává“ a ptá se: „Nejsem sice hezké děvče, ale sednout si snad vedle tebe mohu?“⁴⁰⁰

6.5.5 Další připomínky k postavám – nahrazování nelogičnosti

Substituce v jednotlivých verzích často fungují jako způsob, jak opravit logické chyby z předcházejících vydání; předpokládám, že zde uvedené změny jsou autorské, inspirované připomínkami redaktora.

SigVTM jsou zakončeny Amundsenovým pozdravem Seversonovi (viz výše). Amundsen se však v pokračováních z let 1954–1956 (*PlaPio*, *Had*) vůbec neobjevuje, a to i přesto, že Severson si Amundsenovi velice váží, bylo by tedy logické, že by se s ním chtěl po návratu na Zemi opět sejít. V *Sig56* je tento motiv úplně vyškrtnut; v pokračováních vydaných po roce 1956 se logicky nevyskytuje.

V průběhu celé trilogie se objevuje velké množství postav, některé se však ukáží pouze jedenkrát a pro další děj nemají žádný smysl. Např. v *SigVTM* se čtenář dozvídá, že inženýr Fauchar (pracovník na stavbě Paprsku) byl zavražděn,⁴⁰¹ z dialogu dvou členů Bratrstva silné ruky. Jeden z nich zůstává ve všech vydáních neznámý, druhého, který už nikde jinde nefiguruje, autor nahrazuje postavou Ditrichsona.⁴⁰²

V některých případech je logická chyba substituována promluvou, která je však rovněž problematická, ne-li přímo nelogická. Např. Severson v různých verzích *Signálů z vesmíru* z různých důvodů podezírá fyzika Watsona, že je členem Bratrstva. Až v *SigOce* dává svým podezřením prezentovaným Aleně poněkud „vědecktější“ základ, i ten je však snadno zpochybnitelný – nesmyslné značky ve spojitosti se šiframi sice nejsou nijak překvapivé, avšak domněnka, že Navrátil pravděpodobně(!) neví o astrogravimetru, je naprosto nepodložená.

„Watson se před ostatními skrývá,“ začal [Severson] zvolna po krátké pomlce. „Víš z vás někdo, co dělá o samotě? Neví? Občas se stýkal s Ditrichsonem. A Ditrichson najednou těžce onemocněl. Nemá v tom náhodou Watson prsty?“⁴⁰³

⁴⁰⁰ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 70.

⁴⁰¹ Ivan Adamovič si neodpouští trefnou poznámku, že Babula se svému kolegovi Rudolfovi Fauknerovi, jenž ho navedl k literární tvorbě, odvděčuje tím, že nechává postavu inženýra Fauchara zemřít.

ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 34.

⁴⁰² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 146–147.

⁴⁰³ Varianta v *SigVTM* se od této liší pouze v detailech.

„Mně nejde jen o jeho samotářství,“ skočil [Aleně] Severson do řeči. „Vzpomeňte si, jak ostře proti vám vystoupil na zasedání Světové akademie věd. Řeknete mi možná, že svou chybu uznal a že dokonce se sám dobrovolně přihlásil do nebezpečné a riskantní výpravy. Není to však přinejmenším podezřelé? ... Watsonovi možná křivdím, ale nic bych za to nedal, že se k nám přidal jen proto, aby celou výpravu znemožnil, a tím dokázal, že měl pravdu on.“⁴⁰⁴

„Zašel jsem jednou do jeho kabiny, abych ho navštívil, ale zrovna někam odskočil. Nahlédl jsem do desek, které ležely na stolku. Bylo v nich plno archů popsaných nesmyslnými nápisy a značkami; na první pohled mi to připomnělo šifrované tajné zprávy. Už při povrchní prohlídce jeho kabiny jsem našel astrogravimetr⁴⁰⁵, o kterém pravděpodobně Navrátil neví. ... Tak mi vysvětlí, nač to všechno Watson potřebuje...“⁴⁰⁶

Zvláštní případ substituce se vyskytuje v *Pla57*. Babula v různých situacích – a zdá se, že náhodně – nahrazuje některou z postav (kromě vedoucích výpravy: Navrátila, Molodinové...) Seversonem.⁴⁰⁷ Domnívám se, že příčina těchto změn je prostá – autor si byl vědom toho, že jedna z mála zapamatovatelných postav je právě Severson.

6.5.6 Jména postav a jejich změny

U postav nalézám zajímavý prvek, co se jmen týče – některá jména napovídají, odkud postavy pocházejí. Wroclawski je vědec z Varšavské univerzity, Madarász z akademie v Maďarsku. Severson sice pochází z Norska, jméno je však vytvořeno ze spojení „syn severu“ (jak napovídá už název 1. kapitoly *Signálů* /kromě *SigOce/*), jelikož byl nalezen v ledovcích severního pólu.

Některé postavy v průběhu vydávání trilogie získávají nová jména. Věnují se však pouze postavám, které jsou pro děj trilogie důležité.

Vědec Madarász je v *PlaPio* pravidelně psán jako Madarázs.⁴⁰⁸ V ostatních dílech a vydáních se občas také vyskytne varianta -zs, jde však o chybu.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 193–194.

⁴⁰⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 155.

⁴⁰⁵ Astrogravimetr je zařízení pro prohledávání vesmíru před Papskem, pozměněný pak slouží jako vysílač a přijímač komunikačních signálů přenášených gravitací.

⁴⁰⁶ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. In: *Oceánem světelných roků*. S. 127.

⁴⁰⁷ BABULA, Vladimír. *Planeta tři sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 32–34.

⁴⁰⁸ BABULA, Vladimír. *Planeta tři sluncí*. *Pionýr*. 1954–1955, 2(1–16).

Problematickou z hlediska jména je Nataša Orlovová, asistentka akademika Tarabkina. V *Sig55* dostává nové příjmení – Orlová,⁴⁰⁹ v *Sig56* je její jméno změněno kompletně, a to na Julišku Šugárovou,⁴¹⁰ a v *Oce* se autor vrací k verzi ze *SigVTM*, tedy k Nataše Orlovové. Domnívám se, že změnou na Julišku se autor snažil dosáhnout dojmu, že spolupráce je opravdu celosvětová – Julie je latinské jméno, kdežto Nataša typicky ruské. V *Oce* se pak může „vrátit“ k Nataše, protože důkaz o sjednocení světa podává explicitním pojmenováním rasové příslušnosti lékařů dohlížejících na Seversonovo probouzení po ledovém spánku (viz podkapitulu 6.5.2).

V *Oce* se pravidelně mění dvě jména. Olaf Ditrichson, Seversonův prasnovec, se mění na Odda Eriksona a stařík z Jarlsbergu, do té doby Olafsen, získává jméno Olaf.⁴¹¹ Podle informací ze zdroje, jehož důvěryhodnost však nejsem schopna ověřit, je možné, že Ditrichsonovo jméno bylo změněno s ohledem na jasnost při popisu historických událostí. Leif Dietrichson byl totiž členem výpravy na severní pól, která ztroskotala a kterou se vydal zachránit Amundsen⁴¹² (v Babulově trilogii při této záchranné výpravě „umírá“ Severson), a jméno Ditrichson se tomuto jménu až příliš podobá. V *Oce* se dále pravidelně mění příjmení rodiny Zajcevů. Chlapec Mít'a se tak nově jmenuje Vinogradov.⁴¹³ Předpokládám, že důvodem pro tuto změnu byla snaha vyhnout se podobnosti příjmení Zajcev a Zajac.

Nejednotné je v celé trilogii psaní jména McHardy. V samostatných vydáních *Signálů z vesmíru* se pravidelně vyskytuje varianta Mc Hardy, v ostatních dílech a vydáních kromě *PlaPio* je jméno psáno jako McHardy⁴¹⁴. V *PlaPio* varianta Mc Hardy tvoří celou jednu třetinu výskytů tohoto jména, nejde tedy o chybu, ale o nedostatečnou perspektivu při psaní na pokračování.

6.6 Vědecký podklad díla

Věda a technika v Babulově trilogii vychází z naprostého ovládnutí atomové energie, vědecký pokrok je však nezastavitelný a stále jsou objevovány nové vynálezy: pohon pro Paprsek, komunikace pomocí gravitace aj. V *Signálech*

⁴⁰⁹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955.

⁴¹⁰ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956.

⁴¹¹ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*.

⁴¹² POMNÍK OBĚTEM KATASTROFY ITALIE. *Kawi.cz: stránky o toulání, přírodě a historii* [online]. [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://kawi.cz/polarnici/italia-tromso.php>

⁴¹³ BABULA, Vladimír. *Oceánem světelných roků*.

⁴¹⁴ Často se však v těchto vydáních stává, že se objeví jeden až dva chybné výskyty varianty Mc Hardy; předpokládám, že jde o chyby sazeče.

z vesmíru (kromě *SigOce*), nejvíce asi v *Sig55*, je patrná tendence vynálezy detailněji popisovat a vysvětlovat, jak fungují. Tato vysvětlení jsou však ve většině případů zcela nevědecká. Zároveň v průběhu všech vydání dochází k postupné proměně přístupu k technickým vynálezům, které pro 50. léta a počátek 60. let minulého století byly nové či zatím nemožné – autor substituuje formulace, z nichž je cítit jakési překvapení nad takovými vynálezy. Dílo je díky tomu uvěřitelnější, jelikož postavy ve světě s těmito vynálezy už nějakou dobu žijí:

„... ke stolu, jehož čelní deska je vyzdobena složitým ornamentem malých obrazovek.“⁴¹⁵

„... letmo pohlédl na některou z obrazovek...“⁴¹⁶

Signály z vesmíru jakožto „přehlídka vymožeností“ nového světa inklinují rovněž k tomu, aby čtenář znal i historii vedoucí k těmto vynálezům.⁴¹⁷ Historii různých oborů ale Babula většinou vkládá do úst postavám, což je také jeden z důvodů, proč takovéto promluvy vynívají učebnicově (blíže viz podkapitolu 6.4.6). V knižních vydáních *Signálů* pravidelně dochází k eliminaci těchto historických „vsuvek“; díky tomu se zmírňuje modelovost postav, jejich didaktická funkce, a děj se stává plynulejším.

Snaha vysvětlit vědecký základ příběhu (a přiblížit tak sci-fi, jež vybočuje z požadovaného pravidla věnovat se nanejvýš aktuálnímu pětiletému plánu, poznatkům soudobé vědy) je nově součástí *PlaPio*. V zářijovém čísle z roku 1955 je otištěna strana textu, kde se řeší možnost využívání gravitačního pole, převážně však slouží jako připomínka děje v předcházejících číslech.⁴¹⁸ Na konci *Pla57* autor přidává patnáct stran textu a vysvětlivek odpovídajících na otázku „Je to možné?“. Zde píše o prokázaných vědeckých údajích a vysvětluje, na základě jakých poznatků ze soudobé vědy došel k fantastickým vynálezům trilogie.⁴¹⁹ (V dalších vydáních *Planety* taková „vědecká“ součást chybí.)

⁴¹⁵ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 22.

⁴¹⁶ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. In: *Oceánem světelných roků*. S. 24.

⁴¹⁷ Pro další děj je např. naprosto zbytečné, že akademik Tarabkin před operací k oživení neandrtálce připomíná všechny vědce, kteří se o oživení zvířat i lidí v minulosti snažili.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(6), 189.

⁴¹⁸ BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. *Pionýr*. 1955, 2(13), 299.

⁴¹⁹ BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 170–184.

Vědecká stránka trilogie (a to včetně terminologie⁴²⁰) se mění v závislosti na postupném soudobém vývoji vědy. Eliminovány jsou informace, které se v průběhu vydávání trilogie stávají obecně známé či dokonce zastaralé,⁴²¹ a objevují se nové vynálezy či termíny ze skutečného světa. Konkrétně antineutron v následujícím příkladu byl objeven v roce 1956⁴²² a v tomtéž roce se objevuje v *Sig56*:

„,Ať jsem atom thoria, jestli tohle není dobrý nápad!“⁴²³

„,Ať jsem antineutron, jestli tohle není dobrý nápad!“⁴²⁴

V závislosti na vývoji soudobé vědy se stávají fantastičtějšími také autorovy nápady na nové vynálezy nebo vylepšení nápadů z předcházejících vydání. Např. díky čím dál dokonalejší automatizaci se postupně může snižovat plánovaný počet lidí potřebný pro obsluhu Paprsku:

„,Při projektování [sic!] letadla bylo počítáno s dvacetičlennou posádkou odvážných vědců...“⁴²⁵

„,Při projektování letadla bylo počítáno s patnáctičlennou posádkou...“⁴²⁶

„,... obsluha je tak automatizována, že postačí desetičlenná posádka.“⁴²⁷

„Řízení Paprsku bude předáno robotům, všichni hvězdoplavci se natrvalo nastěhují do kvarťanského podzemního sídla.“⁴²⁸

V těchto citátech vynechávám variantu ze *Sig56*: „,Při projektování letadla bylo počítáno s třicetičlennou posádkou“.⁴²⁹ O chybu se zřejmě nejedná (stejný počet je

⁴²⁰ Nově se v *SigOce* objevují např. výrazy „luník“ či „lunokar“.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 33, 87.

⁴²¹ Když si chlapec Mít'a představuje, že se ujímá řízení Paprsku a vyráží do vesmíru, představuje si také, jak „otáčí volantem a přehazuje páky“. Otáčení volantem je v *Sig55* škrtnuto.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(25), 796.

⁴²² Antineutron. *Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, 2022 [cit. 2022-11-25]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/science/antineutron>

⁴²³ Jeden z členů posádky Paprsku souhlasí s nápadem vyslat zprávu na planetu X, aby se obyvatelé této planety nelekli, až se Paprsek objeví na jejich obloze.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 224.

⁴²⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 181.

⁴²⁵ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. *Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(19), 604.

⁴²⁶ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 117.

⁴²⁷ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. In: *Oceánem světelných roků*. S. 74.

⁴²⁸ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 189.

⁴²⁹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 92.

totiž uveden i v další scéně⁴³⁰); vysvětlení, proč dochází k tak výrazné změně, která je nadto v rozporu s tendencí vyplývající z ostatních uvedených případů, však nenacházím.

Fantastičnost nových vynálezů se zvyšuje zejména v *Oce*: z 2D obrazu stává 3D, je vynalezen přístroj, jenž natolik urychluje zotavování mozkových buněk, že může úplně nahradit spánek. V naší Sluneční soustavě plují sta korábů namísto pouze jednoho (Paprsku), atomová energie je zbavena nebezpečného radioaktivního záření⁴³¹ a namísto zastaralých atomových elektráren se objevuje tzv. heliostroj⁴³². Na planetě Kvartě v Osadě neviditelných je namísto atomové elektrárny poháněné slunci objeven jakýsi kalich z prostupné, neutronové hmoty, který dokáže přenášet zvuk i obraz v celém vesmíru.⁴³³ Výrazné posuny ve vědecké stránce *Oce* jsou dány zřejmě i tím, že děj je zde posunut na počátek 21. století.⁴³⁴

Ve všech vydáních je typická eliminace nelogických a nesprávných použití termínů⁴³⁵; v neposlední řadě autor eliminuje nebo zmírňuje nedůvěru postav (převážně Seversona, ale i jiných) v techniku.

6.7 Změny v souborném vydání *Oceánem světelných roků*

6.7.1 Zásadní změny děje a z nich vyplývající změny kompozice

Děj *Oceánu světelných roků* je výrazně kratší. Dochází k eliminaci naprosto všeho, co se odchyluje od hlavní dějové linky, proto se domnívám, že příčinou škrtnů je krácení pro souborné vydání. (Odlišné příčiny komentuji zvlášť u jednotlivých příkladů.) V *SigOce* např. chybí scéna, kdy se Severson s Natašou dívají na film o Seversonovi poté, co Severson zjistí, že byl probuzen po desítkách let; eliminováno je i Ditrichsonovo setkání s neznámým členem Bratrstva a mnoho dalších scén. Krácení je zřetelné při Seversonově probouzení po ledovém spánku nebo při popisu

⁴³⁰ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 133.

⁴³¹ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 23, 130, 9, 22.

⁴³² Heliostroj napodobuje slunce – atomy vodíku se za nesmírně vysoké teploty skládají v helium, tzn. energie se vyrábí z vody.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 57.

⁴³³ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 214–215, 235–236.

BABULA, Vladimír. Přátelé z Hadonoše. In: *Oceánem světelných roků*. S. 255.

⁴³⁴ Rok 2015 je uvedený už v *PlaVTM*, když se Paprsek přibližuje k planetě X.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 52.

BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. *Věda a technika mládeži*. 1957, 11(2), 65.

⁴³⁵ Nesprávné použití termínu nalézám např. v této situaci: „... [zakrslá borovice] nikdy nepoznala Zemi. ... V dětství se přizpůsobila zmenšené tíži [na Měsici], a v meziplanetárních letadlech se naučila růst i bez tíže. Sotva pocítila uvolnění z pout geocentrismu, zkroutila své haluze...“

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(26), 829.

jeho rodného města a tamějších továren a vynálezů; razantním zkrácením dále prošla scéna o zasedání Světové akademie věd, kde bylo rozhodnuto o výpravě k planetě X. 1. díl *Oce* také dostává nový, kratší a neuzavřený konec – namísto patetického přípitku Světové akademii věd ad. se objevuje scéna s kybernetickými zvířátky,⁴³⁶ jež Severson konstruuje při letu Paprskem.

Právě díky nim je zkrácen i 2. díl (používají se na průzkum, který by jinak prováděla posádka). V tomto případě jde o „tvořivou“ změnu, domnívám se proto, že původcem je autor. Naprosto stěžejní je eliminace většiny kapitol zobrazujících děj na Zemi, čímž je dosaženo souvislejšího a plynulejšího děje. Kompletně je také škrtnuto Krausovo vyprávění o tom, jak se mu podařilo dostat se zpět k lidem, a příhody Aleny a Seversona, scény nově přidané do *Pla57* (viz podkapitoly 6.3.1 a 6.3.2).

Oproti předchozím vydáním *Planety* se mění děj vázaný na Bratrstvo silné ruky. Při prozrazení Bratrstva je jmenován pouze McHardy; ten do divočiny nejdříve utíká sám a Kraus s Gruberem se k němu připojují až po nějaké době.⁴³⁷

Přátelé z Hadonoše byli už ve své verzi z *Pionýra* nejkratším dílem trilogie, v *Oce* však dosahují pouhé šestiny (viz Tabulku 1) své původní délky. I pro ně platí, že je eliminováno naprosto vše, co není důležité pro další vývoj děje (smrt nejstaršího člověka na světě, nové postavy). Největším rozdílem však je kompletní eliminace části, v níž mimozemšťané z Hadonoše vysvětlují lidem nové vědecké poznatky a „umírají“ vlivem nedostatku kosmických paprsků.⁴³⁸ McHardyho vyprávění o životě na Kvartě je výrazně kratší než v *PlaPio*;⁴³⁹ formulace částí, jež v *PlaOce* zůstávají, jsou si však velice podobné – nejsou tedy kompletně přepisovány, nýbrž s drobnými úpravami pouze proškrtávány (viz následující úryvek). Kvart'anskou rezervaci, kterou v původním vydání navštěvuje celá posádka Paprsku, navštěvuje pouze McHardy v doprovodu Krause ještě před příletem ostatních členů posádky Paprsku, jímž je celý díl zakončen.

⁴³⁶ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 148.

⁴³⁷ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 155, 201, 207–208.

⁴³⁸ Podle Ivana Adamoviče ke škrtu dochází kvůli neúnosnému propagandistickému zaměření, Neff se domnívá, že důvodem byla už neomluvitelná míra porušení nejzazší hranice.

ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. S. 17.

NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 334.

⁴³⁹ Další změnou je, že McHardy svůj příběh vypráví Krausovi, a ne Jonesovi.

„Časem jsem objevil keře s jedlými sladkými plody, takže i o zásoby jsem měl na nějaký čas postaráno. Pitná voda se mi brzy objevila přímo v doupěti. Nejprve jsem z toho neměl velkou radost, to snad chápeš – později jsem si to však velmi chválil. Voda na dně nepřevýšila nikdy určitou úroveň. Překlenul jsem ji prostě primitivní podlahou ze spletených větví, ve které jsem ponechal malý otvor pro „studnu“.“⁴⁴⁰

„O jídlo se mi starala sama příroda, sladké plody visely se stromů na dosah ruky, a pitná voda se brzy objevila přímo v doupěti. Z počátku jsem se z toho příliš neradoval. Voda však nikdy nepřevýšila určitou úroveň, a tak jsem ji prostě překlenul primitivní podlahou spletenou z větví a s malým otvorem pro studnu.“⁴⁴¹

Vzhledem k úplně novým částem a všudypřítomným škrtkům dochází rovněž ke změnám v umístěních a názvech kapitol. Kapitoly získávají jména dle principů uvedených výše; jednoznačně nejčastější je jejich pojmenování podle výrazu použitého v dané kapitole. V *SigOce* mizí členění na díly.

6.7.2 Změny děje vycházející ze změn postav

Zásadní změny děje v *Oce* rovněž souvisí se změnami postav, způsobenými pravděpodobně snahou patrnou již v předcházejících vydáních – snahou eliminovat, nebo alespoň zmírnit černobílé vnímání postav. Např. Jones je stále členem Bratrstva silné ruky⁴⁴², na rozdíl od předchozích vydání *Signálů z vesmíru* však poruchu v přístroji, která zabila neandrtálce, nezpůsobí on, ale vada materiálu. Díky této změně se Jones stává členem posádky Paprsku, a zvyšuje tak počet členů Bratrstva letících s Paprskem na pět.⁴⁴³

Olaf Ditrichson (v *Oce* nově Odd Erikson, zde však pro větší přehlednost používám původní verzi jeho jména) ve všech verzích *Signálů* na Paprsku onemocní jedním z virů, které si veze s sebou jako biologické zbraně. V *SigOce* mu kvůli těžkému průběhu nemoci dochází, že se „zpíjel“ jedem filosofa Nietzscheho,

⁴⁴⁰ BABULA, Vladimír. Přátelé z Hadonoše. *Pionýr*. 1956, 3(3), 65.

⁴⁴¹ BABULA, Vladimír. Přátelé z Hadonoše. In: *Oceánem světelných roků*. S. 260.

⁴⁴² V *Oce* je Bratrstvo přejmenováno, původní název však rovněž zůstává: „... říkáme si Organizace síly a ducha. ... Proto nám také říkají Bratrstvo silné ruky.“ Není už ale vysvětleno, kdo Organizaci nazývá Bratrstvem, když je tajná.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 104.

⁴⁴³ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 30–31, 109.

a odvrací se od Bratrstva. Nakonec však stejně umírá.⁴⁴⁴ V *PlaOce* si pak Severson vyčítá, že kdyby se včas svěřil, tak mohl napraveného Ditrichsona zachránit.⁴⁴⁵

Dochází ke změnám také dalších záporných postav. Nejprve začíná McHardy litovat, že Gruberovi o Bratrstvu vůbec říkal, a později, na Kvartě, se chce vrátit k lidem stejně jako Kraus. Kraus po návratu k lidem chce odčinit svůj zločin, a tak se sám nabízí pro nebezpečný úkol – shodit bombu na sopku ohrožující obydlí posádky.⁴⁴⁶

Láska ke dvěma ženám

O tom, že Severson je jediná postava s možností prožít partnerský vztah, jsem psala již výše. Ovšem v *Oce* se objevuje druhá žena, k níž Severson chová city – Nataša, Tarabkinova asistentka, která se o Seversona od počátku stará.

První náznaky, že jejich city jsou víc než přátelskou starostlivostí, se objevují už v *SigOce*, zásadní pro vývoj jejich vztahu – resp. vzhledem k délce trvání této části jde spíše o romantickou chvíli než o vztah – je však až *PlaOce*. Při prvním průzkumu kvart'anského lesa, na který se příhodně vydávají pouze Severson s Natašou, se objevuje tato Seversonova promluva:

„Od prvního okamžiku, když jsem otevřel oči a spatřil tě nad svým lůžkem, měl jsem blažený pocit bezpečí v tvé přítomnosti – potom přišla Alena. Svým mládím, živelnou radostí ze života a starostlivostí o můj osud celého mě zajala. U ní to byl často soucit a pěstitelská vášeň pedagoga – člověk starého světa, zatížený minulostí – jaké to nádherné pole působnosti. Uvykli jsme sobě, a já pro ni už skoro přestával vidět život kolem sebe. Cítil jsem, že to není láska, ale smířil jsem se s tím... Až teď najednou – – – Čekalo to asi na mě – na nás, Natašo...“⁴⁴⁷

Tento úryvek je důležitý z toho hlediska, že ukazuje Seversonovo uvědomění, že jeho vztah s Alenou nebyl v pravém slova smyslu partnerský. I přesto se Severson

⁴⁴⁴ Severson je naprosto zděšený událostmi na planetě X a vybaví se mu Ditrichsonovy plány. Ditrichson registruje Seversonův pohled, vykřikne, že tohle nechtěl, a – toto zůstává stejné – bez skafandru vyskočí z lodi.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 128–129, 137, 146–147.

⁴⁴⁵ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 156.

⁴⁴⁶ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 157, 218, 238–239.

⁴⁴⁷ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 167–168.

vrací k Aleně hned poté, co se znovu setkají.⁴⁴⁸ Tím končí epizoda Seversonovy lásky k Nataše, ovšem jeho vztah k Aleně se mění dál, když se na Kvartě navzájem odcizují (podle Seversona je to kvůli tomu, že stárne – a Alena to vidí). Pak když jsou zpět na Paprsku, k sobě mají opět blíž,⁴⁴⁹ v dalším ději už ale prostor jejich vztahu věnován není.

Této změně se zde věnuji proto, že demonstruje postupné uvolňování v literární oblasti, co se omezování témat týče (viz výše). Pokud jde o textové změny, předlohu tato část nemá, jelikož je úplně nová.

6.7.3 Československo ve středu dění

Moskva a Rusko jsou pro trilogii význačnými místy, protože právě odtamtud se rozšířil socialismus a komunismus a tam se také podařilo oživit Seversona. Rovněž však nacházím autorovu snahu pozvednout Prahu a Československo. (Zde je třeba připomenout, že zdůrazňování vlasti bylo pro autory české science fiction typické už od doby, kdy tvořil Jan Matzal Troska /viz výše/; „čechocentrismus“ nalézám i v dílech Františka Běhoučka a důležitou roli hrají postavy-Češi také např. v *Narovnané zeměkouli* R. V. Fauchara.)

Už v *Sig55* se čtenář dozvídá, že Moskva a rovněž Praha začaly se socialismem dříve, proto jsou teď „s vývojem o něco dál“ než Norsko a žijí už v komunismu.⁴⁵⁰ Tuto promluvu v *SigOce* autor či redaktor eliminují – je možné, že z důvodu krácení.

V *Oce* autor svoji vlast zdůrazňuje častěji. V *SigOce* se objevuje nevinná scéna, v níž jediný člověk, český vědec Pepík, dokáže přimět akademika Čan-sua, jenž neumí odpočívat, aby ve volné dny opravdu nepracoval. Severson ve svém deníku píše, že se nevyhlášeně zamiloval do Prahy, a nejdůležitější je informace, že pro sídlo Světové akademie věd bylo zvoleno právě Československo.⁴⁵¹

6.8 Změny vycházející z pravidel pro socialistickou literaturu, cenzura

Celá trilogie vychází z neustálého srovnávání dobrého a špatného světa, socialismu a kapitalismu, a Babula další zmínky do mladších vydání stále přidává:

⁴⁴⁸ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 180.

⁴⁴⁹ BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 197, 230–231.

⁴⁵⁰ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 103.

⁴⁵¹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. In: *Oceánem světelných roků*. S. 31–32, 99, 77.

„„Ano, to máte pravdu, opravdu teď žijete v komunistickém Rusku, v *komunistickém* v pravém slova smyslu,“ zdůraznila [Nataša]. „Moskva je proto tak krásná, že je komunistická.“⁴⁵²

„„[McHardy] od mládí žije... pro svou kybernetiku. Dosáhl skvělého mistrovství, a... nakonec zklamal. Stačí jen na chvíli ztratit vědomí odpovědnosti a talent a vědomosti nejsou k ničemu.“⁴⁵³

Ztrátou odpovědnosti je myšleno odvrácení se od budování komunismu.

Rozlišení dobrého a špatného světa záviselo na tom, jestli šlo o Východní blok, nebo o Západ. Podle tohoto principu se pracoviště Ditrichsona jakožto záporné postavy přesouvá na Západ, konkrétně do USA:

„„Jsem význačným pracovníkem výzkumného ústavu nukleárního v Oslo,“ pokračoval neúprosně strašlivý prasynovec.“⁴⁵⁴

„„Jsem význačným pracovníkem výzkumného ústavu nukleárního v Pittsburgu,“ neúprosně pokračoval.“⁴⁵⁵

V následujících příkladech ukazují autorovu snahu vyhnout se takovým vyjádřením kladných postav nebo i vypravěče, která by se spíše měla objevit v promluvách postav patřících ještě do starého kapitalistického světa – např. když je výraz implikující spíše finanční hodnotu nálezů substituován formulací nepřímo zdůrazňující užitek pro celé lidstvo:

„„Dovedete si, soudruzi, představit, o kolik bude zvětšena cena nálezů, jestli se akademiku Tarabkinovi podaří mrtvolu Neandertálce [sic!] oživit?“⁴⁵⁶

„„Dovedete si představit, jaké to bude vítězství vědy, podaří-li se akademiku Tarabkinovi oživit mrtvolu tohoto Neandertálce?“⁴⁵⁷

⁴⁵² Je to nová promluva, nemá tedy předlohu v předcházejících vydáních. Kurzívu přebírám ze zdroje. BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 42.

⁴⁵³ Rovněž jde o novou promluvu.

BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. In: *Oceánem světelných roků*. S. 231.

⁴⁵⁴ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(24), 765.

⁴⁵⁵ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 159.

⁴⁵⁶ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, 8(6), 189.

⁴⁵⁷ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 25.

„Všichni cestující... odjíždějí... k nádhernému mramorovému paláci, kde jsou Tarabkinovy laboratoře.“⁴⁵⁸

„Všichni cestující... odjíždějí... k mramorovému paláci, kde jsou laboratoře biologického ústavu Světové akademie věd.“⁴⁵⁹

Zásadně se mění vnímání nepřítele. V *Signálech z vesmíru* (kromě *SigOce*) se kvůli Jonesovi nezdaří operace k oživení neandrtálce (viz výše) a tato situace v prvních dvou vydáních slouží jako podklad pro vyjádření domněnky omezené skupiny lidí, že všichni lidé světa se ke komunismu ještě nepřerodili. Už tato domněnka koreluje s obecnou tendencí socialistického realismu (po roce 1952) hledat zrádce spíše ve vlastních řadách, v *Sig56* však autor z dané domněnky činí dokonce fakt, který je známý všem postavám:

„... přesto je nás v Americe víc, kdo se na základě několika příznaků domníváme, že ještě nenadešla doba naprosté bezpečnosti, že je třeba bdělosti. Či myslíte, že bývalí kořistníci již vymřeli, že se již úplně přerodili? Možná, že některým z nich zbyla v srdci kapka nenávisti k lidstvu...“⁴⁶⁰

„Celý svět dnes žije v míru a přátelství mezi národy. Nezapomínejte však, že jsme se ještě nezbavili neblahého dědictví minulosti. Jsou ještě mezi námi jedinci, kteří se dosud nevyhlédli z nenávisti, zlomyslnosti a jiných chorob.“⁴⁶¹

V *PlaVTM* dále vynechává, že „nebezpečí války už dávno minulo“⁴⁶².

Odhalení Stalinových zločinů a uvolňování na počátku 60. let se projevuje i v Babulově trilogii. Např. v *Sig56* je ve filmu o Seversonovi vynecháno následující prohlášení: „Slova Marxe, Engelse, Lenina a Stalina se naplnila. Kapitalismus a imperialismus... odešly s [sic!] jeviště dějin.“⁴⁶³ Vzhledem k ostatním uvedeným jménům je však také možné, že eliminace připomínek Stalina podléhá škrtům historických záležitostí, viz kapitolu 6.6.

⁴⁵⁸ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 30.

⁴⁵⁹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 25.

⁴⁶⁰ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 35.

⁴⁶¹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 29–30.

⁴⁶² BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí*. Mladá fronta, 1957. S. 16.

⁴⁶³ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 70.

6.8.1 Násilné a cenzurní zásahy do díla

Za násilné zásahy považují takové změny, které jsou způsobeny jinými původci než autorem a kvůli kterým zároveň vznikají nové chyby v textu. Základní poznatek, z něhož při hodnocení zásahů jako násilných vzhledem k chybějícím důkazním materiálům vycházím, je fakt, že Babula si pečlivě hlídá, aby při změně jednoho jevu změnil i všechny ostatní výskyty daného jevu. Zřetelně je Babulova systematickost vidět při změnách jmen postav (viz výše) i u dalších záležitostí.⁴⁶⁴ Proto se domnívám, že chyba v následující, v *Oce* nově napsané scéně ze zasedání Světové akademie věd⁴⁶⁵ není dílem autora.

„... vystoupil opět Watson se svými námitkami: ‚Na Proximu se možná dostanete. Ale co když v oblasti Proximy z nějakého neznámého důvodu nebudete moci doplnit zásoby na zpáteční cestu, co potom?‘

‚Na tuto otázku mohu odpovědět já, žádám o slovo,‘ ozval se akademik Čan-su... Mluvil pomalu, rozvážně kladl slovo za slovem. ‚Jsem nesmírně šťasten, že kolektiv akademika Navrátila připravil tak dokonalý projekt hvězdoletu. Naše výprava k Proximě se už nedá odkládat.‘⁴⁶⁶

Ve všech předchozích vydáních Watson na zasedání dostává odpovědi na všechny své námitky, zde však Čan-su uvedenou Watsonovu námitku naprosto ignoruje. Docházím proto k závěru, že v této variantě je část textu eliminována – pravděpodobně jde o redaktorskou úpravu s nedostatečnou výpovědní perspektivou, jelikož scéna o zasedání Světové akademie věd je v *SigOce* oproti předchozím vydáním výrazně zkrácena.

V *Oce* nacházím více násilných změn. O cenzurní zásahy se zřejmě nejedná, jelikož v původních variantách nenalézám nic, co by mohlo cenzorům vadit, tzn. pravděpodobně jde o neobratné škrty v redakci. Např. v dalším příkladu je chyba v nové variantě způsobená tím, že Zajcev mluví o hvězdoletu, aniž by o něm předtím (a to nejen v tomto rozhovoru, ale i v celém předchozím ději) padla jakákoli zmínka:

⁴⁶⁴ V *Sig55* jsou např. vynechány obě zmínky o pojednání, které kdysi Severson četl, že na odvrácené straně Měsíce žijí Luňané.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(20), 636, 637.

⁴⁶⁵ Na tomto zasedání se rozhoduje o tom, zda se lidé vypraví za záhadnými signály z vesmíru přicházejícími z planety X v souhvězdí Proximy Centauri.

⁴⁶⁶ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 75.

„,Navrátil mne za tebou posílá, abych tě požádala o spolupráci – a ty se zatím spojíš s Watsonem proti nám!‘

„Ale Alenko, ty už nerozumíš žádné legraci?‘ chlácholil ji Zajcev. „To jsi se za ta léta tak změnila? Nevím, čím bych mohl Navrátilovi prospět, ale to víš, že vás nezklamou.“⁴⁶⁷

„,Navrátil mne za tebou posílá, abych tě požádala o spolupráci – a ty se zatím spojuješ s Watsonem proti nám!‘

„Nezlob se, Alenko, ale nevím, čím vám mohu pomoci, na konstrukci hvězdoletu jsem ještě nepracoval..., ale tu je moje ruka...“⁴⁶⁸

Změny způsobené cenzurními zásahy nalézám např. v *Sig55*, kde jsou systematicky eliminovány narážky na náboženské záležitosti:

„,Děti... jsou tak milé a krásné, jako Jezulátko Matky Boží.“⁴⁶⁹

„,Děti... jsou milé, krásné a zdravé.“⁴⁷⁰

„Severson se na velkou knihovnu díval dychtivýma očima. Zdálo se mu, že se jako na Velký pátek před ním otevřel poklad. „Mohu si knihovnu prohlédnout?‘ zašeptal.“⁴⁷¹

„Severson se na velkou knihovnu díval dychtivýma očima: „Mohu si tu knihovnu prohlédnout?‘“⁴⁷²

„,[Severson] chvějící se rukou sáhl na knoflík. V nouzi nejvyšší je pomoc boží nejbližší, říkávalo se kdysi. A Seversonovi přispěchal teď na pomoc šťastný nápad i bez pána boha. „Nejde to víc zesílit...“⁴⁷³

„,[Severson] chvějící se rukou sáhl na knoflík. „Nejde to víc zesílit...“⁴⁷⁴

Soudobým přístupem k zábavné literatuře je ovlivněna nová varianta v dalším příkladu; vzhledem k amplifikaci promluvy se domnívám, že jde o autorskou změnu:

⁴⁶⁷ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 68.

⁴⁶⁸ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. In: *Oceánem světelných roků*. S. 61–62.

⁴⁶⁹ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(10), 316.

⁴⁷⁰ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 55.

⁴⁷¹ Knihovna patřila lékařů, jenž měl v Jarlsbergu dohlížet na Seversonovo zdraví.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1954, **8**(17), 541.

⁴⁷² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 106.

⁴⁷³ BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži*. 1955, **9**(5), 156.

⁴⁷⁴ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 206.

„Chudák, má sotva něco přes deset let – a tak se mu pomátl rozum...“⁴⁷⁵

„Chudák, nemá víc než dvanáct let, a tak se mu už zmátl rozum; zřejmě neblahý vliv dobrodružných románů.“⁴⁷⁶

Příčinou následujících změn je nezávadnost obsahu. Autor se pomocí substituce či eliminace vyhýbá jakémukoli vyjádření, které by mohlo implikovat, že život v komunismu může být nějak nepříjemný, poškozující, nebo dokonce životu nebezpečný:

„Pravá láska musí lidi pozvedávat, povznášet, dělat je lepšími, i když to někdy bolí.“⁴⁷⁷

„Pravá láska musí lidi povznášet, dělat je lepšími.“⁴⁷⁸

„Tu a tam nehnutě stály čluny s rybáři, kteří si léčili nervy trpělivým čekáním na okamžik, až ryba zabere.“⁴⁷⁹

„Tu a tam nehnutě stály čluny s rybáři, trpělivě čekajícími na okamžik, až ryba zabere.“⁴⁸⁰

„Ten šedivý kotel je [atomový] reaktor... Celý proces je třeba regulovat, aby nám to všechno nevybuchlo jako atomová puma.“⁴⁸¹

„Ten šedivý kotel je [atomový] reaktor... Celý proces je třeba regulovat.“⁴⁸²

7 Soudobé recenze Babulovy trilogie, názory Ondřeje Neffa a Ivana Adamoviče

Z nalezených sedmi soudobých recenzí Babulovy trilogie se tři týkají různých verzí *Signálů z vesmíru*: 21. 5. 1955 vychází recenze *SigVTM* (poslední jejich

⁴⁷⁵ Severson si uvedenou větu pomyslí, když se od chlapce Míti dozvídá, že v Arktidě rostou květiny. BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru. Věda a technika mládeži*. 1954, 8(11), 349.

⁴⁷⁶ V *Sig56* je pak vynecháno zbytečné hodnocení „neblahý“.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 63.

⁴⁷⁷ Tuto poněkud patetickou promluvu pronáší Navrátil, když vyčítá Aleně, že nepomáhala Seversonovi stát se lepším člověkem (viz pozn. 356).

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru. Věda a technika mládeži*. 1955, 9(8), 253.

⁴⁷⁸ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 229.

⁴⁷⁹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 127.

⁴⁸⁰ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1956. S. 100.

⁴⁸¹ BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru. Věda a technika mládeži*. 1954, 8(13), 413.

⁴⁸² BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 78.

pokračování vyšlo 22. 4. 1955), jejímž autorem je novinář a spisovatel Stanislav Bártl;⁴⁸³ recenze, v níž se spisovatel Jaroslav Vojtěch věnuje *Sig55*, vychází 1. 11. 1955, tj. odhadem jeden měsíc po vydání *Sig55*.⁴⁸⁴ Adolf Novák se ve své recenzi vydané v 3. čísle časopisu *Přírodní vědy ve škole* z roku 1957 údajně věnuje *Sig56*, ovšem na základě lokalizace chyb, které jmenuje, se ve skutečnosti zabývá *Sig55*.⁴⁸⁵

Ostatní recenze se zabývají *Pla57*. Jako první vychází recenze Zdeňka Karla Slabého (25. 7. 1957),⁴⁸⁶ 17. 8. 1957 vychází recenze literárního vědce Ervína Hrycha,⁴⁸⁷ 7. 9. 1957 a v listopadu téhož roku pak vychází zhodnocení Zdeňka Vavříka a Jaroslava Tichého (oba jsou knihovníci a spisovatelé).⁴⁸⁸

7.1 Komentáře k jednotlivým stránkám trilogie v soudobých recenzích

V soudobých recenzích, většinou však v rámci negativních hodnocení, se objevuje fakt, že děj trilogie je silně dobrodružný, ale zároveň také naprosto primitivní. Vavřík upozorňuje na do očí bijící „prostoduchost“ zápletky (pouze tři zločinci mají ovládnout celou planetu X);⁴⁸⁹ Tichý ve své kritice zachází ještě dál a uvažuje, co vše se autorovi *promíjí* jen kvůli zajímavému a potřebnému tématu. Kritizuje „docela konvenční příhody“ v krajinách „svrchovaně romantických“, a mluví o trpkém pocitu, který při četbě Babulovy knihy převládá – o „dojmu laciné, studené *sensačnosti*“.⁴⁹⁰

Co se týče jazyka trilogie, v recenzích je často oceňována Babulova schopnost vyvolat a udržet napětí (Hrych, Slabý, Vojtěch). Naopak kritizován je „nebohatý

⁴⁸³ BÁRTL, Stanislav. Průkopnický čin: K vědecko-fantastickému románu V. Babuly „Signály z vesmíru“. *Mladá fronta: deník mladých lidí*. Praha: Mladá fronta, 21. 5. 1955, 11, 3. ISSN 0323-1941.

⁴⁸⁴ VOJTĚCH, Jaroslav. První signály. *Večerní Praha: list všech Pražanů*. Praha: Práce, 1. 11. 1955. ISSN 0862-6855.

⁴⁸⁵ NOVÁK, Adolf. K otázce fantastické literatury. *Přírodní vědy ve škole*. 1957, 7(3), 283–285.

⁴⁸⁶ SLABÝ, Z. K. Znovu do daleké budoucnosti. *Tvorba*. 25. 7. 1957, 22(30), 23.

⁴⁸⁷ HRYCH, Ervín. K planetě Alfa Centauri. *Mladá fronta: deník mladých lidí*. Praha: Mladá fronta, 17. 8. 1957, 13, 3. ISSN 0323-1941.

⁴⁸⁸ VAVŘÍK, Zdeněk. Z Pardubic do vesmíru. *Literární noviny: Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky* [online]. Praha: Svaz československých spisovatelů, 7. 9. 1957, 6(36), 4 [cit. 2022-01-05]. ISSN 0459-5203. Dostupné z Digitálního archivu Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích: <http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/view/uuid:c95d30a1-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:30a2c320-435f-11dd-b505-00145e5790ea>

TICHÝ, Jaroslav. Ani vítězství, ani prohra v boji. *Zlatý máj: kritická revue umělecké tvorby pro mládež*. Praha: Svaz československých spisovatelů, 11. 1957, 1(12), 373–375. ISSN 0044-4871.

⁴⁸⁹ VAVŘÍK, Zdeněk. Z Pardubic do vesmíru. *Literární noviny*. 7. 9. 1957, 6(36), 4.

⁴⁹⁰ Obě kurzívy přebírám ze zdroje.

TICHÝ, Jaroslav. Ani vítězství, ani prohra v boji. *Zlatý máj*. 1957, 1(12), 374.

jazyk⁴⁹¹ a to, že se autorovi „nedostává uměleckého vyjádření“⁴⁹². Novákovu kritiku pravopisných chyb jsem zmiňovala již výše.

V pěti recenzích se objevuje výrazná kritika postav. Bártl a Tichý shrnují, že postavy jsou k nerozeznání;⁴⁹³ ve Vavříkově recenzi nacházím formulaci, že postavy jsou „dokonale papíroví nositelé vědeckých pouček“⁴⁹⁴. Z. K. Slabý komentuje, že postavy jsou pouze doprovodným elementem k ději, a uchyluje se k doporučení, aby se Babula ke svým budoucím dějům propracovával z nitra postav.⁴⁹⁵ Ervín Hrych si je nedostatků v popisu postav vědom, omlouvá je však tím, že Babula dokázal čtenáře přesvědčit strhujícím dějem a důležitým tématem románu (mír oproti hrozbě atomové války, touha po vědění a po ovládnutí techniky a přírody.)⁴⁹⁶

Pokud jde o „vědeckost“ 1. a 2. dílu trilogie, Bártl, Hrych a Slabý jednoznačně vyzdvihují solidní vědecký základ díla a autorovy velké znalosti.⁴⁹⁷ K naprosto protikladným závěrům dochází Adolf Novák – vyčítá Babulovi, že „nezvládl dostatečně znalosti z příslušných oborů přírodních věd“, aby mohl napsat takovou science fiction (jako příklad uvádí, že nelze přidat třicet elektronů do atomů uhlíku⁴⁹⁸), a kritizuje autorovy nedostatečné znalosti terminologické (např. ve spojení „roentgenovy vlny“ namísto správného „roentgenovy paprsky“).⁴⁹⁹ Jaroslav Vojtěch uznává, že *Sig55* nesporně obsahují vědecké problémy, klade však důraz na „velkolepé perspektivy lidského důmyslu“.⁵⁰⁰

Překročením nejzazší hranice Babula porušuje jedno ze zásadních pravidel pro tvorbu hodnotné socialistické literatury, Stanislav Bártl však tento autorův „prohřešek“ obhajuje – i pohled do vzdálené budoucnosti je potřebný, jelikož

⁴⁹¹ SLABÝ, Z. K. Znovu do daleké budoucnosti. *Tvorba*. 25. 7. 1957, 22(30), 23.

⁴⁹² HRYCH, Ervín. K planetě Alfa Centauri. *Mladá fronta: deník mladých lidí*. 17. 8. 1957, 13, 3.

⁴⁹³ BÁRTL, Stanislav. Průkopnický čin. *Mladá fronta: deník mladých lidí*. 21. 5. 1955, 11, 3.

TICHÝ, Jaroslav. Ani vítězství, ani prohra v boji. *Zlatý máj*. 1957, 1(12), 375.

⁴⁹⁴ VAVŘÍK, Zdeněk. Z Pardubic do vesmíru. *Literární noviny*. 7. 9. 1957, 6(36), 4.

⁴⁹⁵ SLABÝ, Z. K. Znovu do daleké budoucnosti. *Tvorba*. 25. 7. 1957, 22(30), 23.

⁴⁹⁶ HRYCH, Ervín. K planetě Alfa Centauri. *Mladá fronta: deník mladých lidí*. 17. 8. 1957, 13, 3.

⁴⁹⁷ BÁRTL, Stanislav. Průkopnický čin. *Mladá fronta: deník mladých lidí*. 21. 5. 1955, 11, 3.

HRYCH, Ervín. K planetě Alfa Centauri. *Mladá fronta: deník mladých lidí*. 17. 8. 1957, 13, 3.

⁴⁹⁸ SLABÝ, Z. K. Znovu do daleké budoucnosti. *Tvorba*. 25. 7. 1957, 22(30), 23.

⁴⁹⁹ V knize se píše doslova toto: „Zasmál se [Severson]. ‚Kolik důvtipu si vyžádá jen tahle naše kuchyně. ... Maminka vařila podle kuchařky, kde stálo: Vem tři vejce, půl kila mouky a deset deka cukru. Žloutky utři s cukrem a bílky šlehej – a tak dále. Ta by se podivila, kdyby četla naše kuchařské předpisy: Vezmi atomy uhlíku, přidej do nich třicet elektronů a považ je pod tlakem tří tisíc atmosfér... A to je ještě velmi jednoduché!“

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 190.

⁴⁹⁹ NOVÁK, Adolf. K otázce fantastické literatury. *Přírodní vědy ve škole*. 1957, 7(3), 284–285.

⁵⁰⁰ VOJTĚCH, Jaroslav. První signály. *Večerní Praha*. 1. 11. 1955.

člověka inspiruje a povzbuzuje; navíc vydání *SigVTM* je průkopnický čin.⁵⁰¹ V recenzi Jaroslava Vojtěcha nacházím pozitivní hodnocení výchovné funkce, která je daná ostrým kontrastem mezi „temnými přízraky“ imperialistů a „šťastným světem budoucího lidstva“.⁵⁰²

7.2 Babulova obrana proti negativním recenzím

Už v rozhovoru z roku 1956 Babula komentuje, že někdy se musí „rozlétnout na křídlech fantasmie úplně sám“, jelikož věda některé problémy ještě ani nezačala řešit, a že si je vědom i toho, že ho „budoucnost hodně opraví...“⁵⁰³ Ve svém článku *Fantasmie a věda* (1958) se však Babula negativnímu hodnocení vědeckých základů díla (zřejmě v recenzi Adolfa Nováka) evidentně brání: „Především je nutno si uvědomit, že spisovatel-fantasmista není prorok ani jasnovidce, jeho ctižádostí není uhodnout budoucí vývoj, ale na základě stávající skutečnosti vykreslit budoucnost podle svých představ a znalostí. ... Někteří suchopární vědci fantastické romány odsuzují jako neplodné snění, přísně váží každé slovo, dokazují, že to neb ono je z vědeckého hlediska nemožné nebo naivní a směšné. A přitom zapominají, že i oni v mládí s nadšením četli Vernea a že možná právě on je naučil milovat vědu a techniku. A v tom je myslím hlavní poslání fantastických románů.“⁵⁰⁴

Babulovu obhajobu na téma ne-/vědeckosti trilogie nalézám i v pozdějším Babulově článku *Jak jsem létal do vesmíru* z roku 1963: „Sotva bych dnes už spočítal, kolik vědeckých i populárních knih jsem počmáral poznámkami, než jsem si sedl do Paprsku a dal povel: Vzhůru! Už jsem dal do tisku několik prvních „definitivních“ stránek... a pořád ještě jsem přezkoumával své názory v dlouhých diskusích s vědci“⁵⁰⁵ ...“ Naprosto zásadní je však jeho postoj k vědecké stránce *Oce*: „Po vědecké stránce nebylo třeba trilogii měnit.“⁵⁰⁶

Reakce Vladimíra Babuly na ostatní výtky jeho trilogii v jiných časopiseckých článcích nenacházím; je však možné, že některé ze změn uvedených v kapitolách výše (např. změny k větší životnosti postav) mohou mít příčinu v připomínkách z daných recenzí.

⁵⁰¹ BÁRTL, Stanislav. Průkopnický čin. *Mladá fronta: deník mladých lidí*. 21. 5. 1955, **11**, 3.

⁵⁰² VOJTĚCH, Jaroslav. První signály. *Večerní Praha*. 1. 11. 1955.

⁵⁰³ Hovoříme s Vladimírem Babulou. S. 5.

⁵⁰⁴ BABULA, Vladimír. Fantasmie a věda. *Věda a technika mládeži*. 1958, **12**(7), 194–195.

⁵⁰⁵ Konkrétní vědecké pracovníky jmenuje v poděkování na konci *SigVTM*.

⁵⁰⁶ BABULA, Vladimír. *Jak jsem létal do vesmíru*. *Nové knihy: týdeník sdružení čs. nakladatelství a knižního obchodu*. Praha: Sdružení čs. nakladatelství a knižního obchodu, 1963, (27). ISSN 0322-922X.

7.3 Komentáře literárních historiků Ondřeje Neffa a Ivana Adamoviče

Ondřej Neff a Ivan Adamovič jsou mj. literární historici zaměřující se na literaturu science fiction. Oba se Babulou zabývají, jelikož Babula byl (společně s Františkem Běhounkem) první, kdo se v 50. letech začal vědecko-fantastické literatuře věnovat, zároveň však shodně komentují, že dílo Františka Běhounka je kvalitnější.⁵⁰⁷

Ve svých dílech Neff s Adamovičem přibližují primárně (dobrodružný) děj Babulovy trilogie; Adamovič také podotýká, že dobrodružnost je způsobena mj. svižným jazykem⁵⁰⁸.

Co se týče postav, komentář k nim nacházíme pouze v *Planetě Eden*. Zde se Ivan Adamovič zabývá různými národnostmi členů posádky Paprsku: objevuje se Maďar, Polák, Němec, Američan, Skandinávec ad., vzhledem k národnosti autora i Čech (jde o postavu akademika Navrátila). Rozmanitost v národnostech totiž naznačuje „demokratičnost socialistického společenství“ a vítězství socialismu po celém světě.⁵⁰⁹

Pravidelně se Adamovič a Neff vyjadřují k vědecko-technické stránce románu. Shodují se, že dílo je prodchnuto technologickým optimismem, Neff dokonce užívá formulace jako „technický naivismus“ a „bezmezná důvěra ve spasitelnost techniky“.⁵¹⁰ Adamovič v této souvislosti zmiňuje naprosto nevzrušenou odpověď akademika Navrátila na otázku, proč dobývat vesmír: „Chci se naučit ovládat... celou zeměkouli, abych ji mohl v kritickém okamžiku přestěhovat na výhodnější místo ve vesmíru.“⁵¹¹

Propagandistickým zaměřením trilogie se zabývá Ivan Adamovič – domnívá se, že „přeexponovaný propagandistický protizápadní osten“ byl důvodem, proč *Přátelé z Hadonoše* nevyšli v plném rozsahu v souborném vydání z roku 1963.⁵¹²

Ondřej Neff ohledně 3. dílu trilogie dochází k jinému závěru: „... dosti na tom, že Babula, jako první autor české vědecko-fantastické literatury, opustil se svými hrdiny naši sluneční soustavu: přivedl na scénu mimozemšťany odkudsi z hlubin galaxií. To

⁵⁰⁷ ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. S. 29.

NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 334.

⁵⁰⁸ ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. S. 29.

⁵⁰⁹ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 238.

⁵¹⁰ ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. S. 17.
NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 334.

⁵¹¹ ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden*. S. 33.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru*. Mladá fronta, 1955. S. 170.

⁵¹² ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. S. 17.

bylo příliš pro dobu, která jen pomalu a neochotně opouštěla teorii ‚nejzazší hranice‘.⁵¹³

Nakonec zde ještě zmíním zajímavý rozpor v hodnocení *Oceánu světelných roků* (1963). Adamovič mluví o mírně přepracovaném souborném vydání;⁵¹⁴ Neff naopak tvrdí, že souborné vydání „doznalo... mnohých změn“ (a přidává hodnocení, že „rozhodně ne ke svému prospěchu“).⁵¹⁵

⁵¹³ NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 334.

⁵¹⁴ ADAMOVIČ, Ivan. *Puls nekonečna: Kronika české science fiction 2*. S. 19.

⁵¹⁵ NEFF, Ondřej. *Něco je jinak*. S. 334.

Závěr

V diplomové práci se zabývám politickými a edičními vlivy na tvorbu a vydávání science fiction 50. a počátku 60. let minulého století. Jako materiál pro nalezení a zhodnocení těchto vlivů jsem zvolila vesmírnou sci-fi trilogii českého spisovatele a novináře Vladimíra Babuly: *Signály z vesmíru*, *Planeta tři slunci* a *Přátelé z Hadonoše* (souborně *Oceánem světelných roků*). Díly trilogie vyšly v průběhu deseti let (1954–1963) několikrát, proto jsem předpokládala změny dané vývojem autora i politického režimu.

Tato práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část a obsahuje také přílohy. V teoretické části nejprve podávám přehled českých historických událostí a jejich důsledků v literární oblasti, poté se zabývám cenzurními praktikami a pravidly, kterými se literatura musela řídit, aby byla hodnotná a pomáhala budovat socialismus a komunismus. 2. kapitola se věnuje vývoji české science fiction; představeni jsou scifisté, kteří tvořili ve sledovaném období. V 3. kapitole detailně představuji Vladimíra Babulu, čímž se snažím zaplnit mezeru danou stručnými a opakujícími se informacemi v literárněhistorických dílech autorů, jako jsou Ondřej Neff nebo Ivan Adamovič. Díky materiálům z Literárního archivu Památníku národního písemnictví a z Archivu bezpečnostních složek přibližuji život Vladimíra Babuly; věnuji se Babulově tvorbě novinářské (zdrojem mi byl časopis *Věda a technika mládeži*, kde Babula deset let pracoval jako vedoucí redaktor) a literární.

V praktické části uvádím nejprve metodiku výzkumu. Abych dosáhla co nejvyšší objektivitu srovnání, digitalizovala jsem OCR programem Abby FineReader PDF všechna vydání trilogie, ve většině případů dostupná pouze v tištěné formě. Program Microsoft Word následně ukázal všechny rozdíly mezi jednotlivými vydáními. Zobrazené rozdíly jsem pak srovnala ručně, avšak právě v tom spatřuji limity této práce. Je totiž možné, resp. pravděpodobné, že jsem při takovém srovnávání nějaké jevy přehlédla. Východiskem a rovněž námětem pro další výzkum by však mohlo být využití počítačové lingvistiky.

V 5. kapitole stručně popisuji děj Babulovy vesmírné trilogie a v hlavní části práce se věnuji charakterizaci změn mezi jednotlivými vydáními trilogie a jejich vysvětlení. Nejprve představuji rozdíly zjistitelné pomocí nástrojů a funkcí programu Microsoft Word; změny poté třídím do několika oblastí podle toho, zda se týkají kompozice, jazykových jevů, tematických oblastí (psychologie postav, vědecká

stránka díla) či změn omezených na výrazně přepracované souborné vydání z roku 1963. V těchto kapitolách se také snažím určit původ a příčinu změn: rozlišuji změny autorské a změny v redakci nebo v některých případech v korektuře či sazbě, změny vědomé a bezděčné. Při určování původce změn se většinou případů jedná pouze o více či méně pravděpodobné domněnky, jelikož nenacházím materiály, které by autorské, autorizované nebo vynucené změny dokazovaly; je však evidentní, že kromě nových chybných formulací jde o změny vědomé. V samostatné kapitole se dále věnuji změnám vynuceným politickým režimem a požadavky socialistického realismu a cenzurním zásahům do trilogie. Nakonec se zabývám soudobými recenzemi a hodnocením literárních historiků Ivana Adamoviče a Ondřeje Neffa.

V přílohách na konci práce uvádím detailní seznam materiálů v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, jelikož soupis osobního fondu Vladimíra Babuly dostupný na webových stránkách LA PNP⁵¹⁶ je omezen pouze na několik základních kategorií (doklady, korespondence...). V příloze II. zhotovuji seznamy ročníků, čísel a stran časopiseckých vydání Babulovy trilogie. V příloze III. pak uvádím názvy a údaje potřebné k dohledání všech Babulových článků, které se mi ve *VTM* podařilo nalézt.

Srovnání díky digitalizaci materiálů ukazuje počet slov a znaků všech vydání, tedy jejich skutečnou délku bez ohledu např. na formát knih a časopisů. Z uvedených počtů vyplývá, že souborné vydání *Oceánem světelných roků* prochází razantním zkrácením – první dva díly jsou oproti předchozím verzím zkráceny cca o polovinu, a 3. díl dokonce na pouhou šestinu délky své původní verze. Zjišťuji rovněž typy a počet rozdílů mezi jednotlivými vydáními. Nejvíce revizí se objevuje mezi *Signály z vesmíru* vydávanými v časopisu *Věda a technika mládeži* a *Signály* vydanými v *Mladé frontě* roku 1955. Nejmenší počet rozdílů Microsoft Word zaznamenává mezi posledními samostatnými vydáními všech dílů a vydáním souborným. Při hodnocení počtů rozdílů je však nutno vzít v úvahu, že mezi staršími vydáními jsou rozdíly často zobrazovány na úrovni třeba jediného znaku, zatímco v *Oceánu světelných roků* se pod jednou odstraněnou nebo vloženou položkou „skrývají“ často celé strany textu.

V kompozici se zřetelné rozdíly objevují mezi časopiseckými a knižními vydáními – v samostatných knižních vydáních se kromě dělení do kapitol objevuje

⁵¹⁶ Průvodce po fondech Literárního archivu [online], <https://pruvodce.pamatnik-np.cz/fund>, heslo „Vladimír Babula“ [cit. 2022-12-06].

členění na díly. V mladších vydáních autor (možná na pokyn redaktora) smysluplněji rozvrhuje umístění názvů kapitol a kapitoly také získávají vhodnější názvy. Výraznou proměnou danou historickými událostmi prochází motto, resp. úvodní kapitola *Signálů z vesmíru* a razantně se zvyšuje délka *Planety tři slunci* (Mladá fronta, 1957) poté, co autor zřejmě kvůli nemožnosti znovu vydat *Přátele z Hadonoše* přesouvá McHardyho vyprávění z 3. dílu do daného vydání 2. dílu.

Co se týče jazyka trilogie, nacházím autorské či redaktorské změny, které zřejmě mají za cíl zvýšit „čtivost“ díla: užívány jsou takové výrazy, aby se přímá řeč postav i vyjádření v pásmu vypravěče přiblížila mluvenému jazyku, a dochází ke zrychlování děje substitucí pasiva aktivem či eliminací částí, jež odvádí čtenářovu pozornost od hlavního děje. Tvořivými, tj. autorskými změnami jsou substituce neutrální vrstvy jazyka uměleckými vyjádřeními. Průběžně jsou eliminovány či substituovány patetické formulace a nadbytečná či nelogická vyjádření. Opravovány jsou pravopisné chyby.

Postavy, v prvních vydáních velmi silně typizované, procházejí postupnými proměnami směrem k životnosti a větší uvěřitelnosti. To je významné zejména u postavy Leifa Seversona – jde totiž o jedinou postavu, jejíž myšlenky má čtenář možnost „vidět“. Redukovány jsou špatné vlastnosti kladných postav; záporným postavám (imperialistům) jsou v některých případech přisouzeny činy hodnotitelné jako kladné. V *Oceánu světelných roků* (1963) je dokonce dána větší důležitost lidskosti než přínosu pro vědu. Výrazná modelovost postav ale i přes všechny snahy o jejich „zživotnění“ zůstává.

V rámci vědecké stránky verzí vydaných v 50. letech nacházím zřetelnou tendenci blíže vysvětlovat fungování vědeckých vynálezů. Tato tendence je zřejmě čistě autorská – Babula věnoval mnoho času samostudiu technických oborů a technické záležitosti svého díla často konzultoval s odborníky, a tak chtěl tyto znalosti tzv. zúročit. Opačnou tendenci nalézám v souborném vydání z počátku 60. let; její příčinou může být významné krácení. V návaznosti na úspěchy vědy a techniky ve skutečném světě se mění rovněž pojetí „novosti“ vynálezů v trilogii, např. když je „obyčejná“ atomová elektrárna zaměněna za tzv. heliostroj.

Samostatnou kapitolu věnuji změnám omezeným na souborné vydání *Oceánem světelných roků*. Všechny díly, zejména však 3. díl, prochází razantním zkrácením. Další posuny nacházím v popisu postav: záporné postavy jsou zobrazovány jako méně záporné, a objevují se pocity romantické lásky dokonce ke dvěma ženám.

Výrazněji se projevuje rovněž autorova tendence zdůrazňovat Československo, což je tendence typická pro českou science fiction už od dob Jana Matzala Trosky.

V poslední části srovnání se věnují rozdílům daným pravidly, jak má socialistická literatura vypadat, a cenzurními zásahy. Naprosto typické je pro celou trilogii neustálé srovnávání dobrého komunistického a špatného imperialistického světa; cenzurní zásahy se projevují v redukci formulací ukazujících negativní stránky života v komunismu nebo např. v eliminaci náboženských motivů.

Anotace

Příjmení a jméno autora

Hana Foltová

Název katedry a fakulty

Filozofická fakulta, Katedra bohemistiky

Název diplomové práce

Česká science fiction 50. let – Vladimír Babula a politické a ediční vlivy na jeho tvorbu

Jméno vedoucího diplomové práce

Mgr. Vladimír Polách, Ph.D.

Počet znaků

223 532

Počet příloh

3

Počet titulů použité literatury

109

Klíčová slova

Vladimír Babula, Signály z vesmíru, Planeta tří sluncí, Přátelé z Hadonoše, Oceánem světelných roků, science fiction, socialistický realismus, varianta

Anotace

Diplomová práce se zabývá českou science fiction 50. a počátku 60. let 20. století; konkrétně se zabývá spisovatelem a novinářem Vladimírem Babulou a jeho trilogií z vesmíru. Cílem práce je podat ucelené a detailní informace o Vladimíru Babulovi a pochopit vliv politických a edičních vlivů na vydávání Babulovy science fiction

trilogie. Autorka digitalizuje a následně porovnává všechna vydání jednotlivých děl trilogie. Nalezené změny kategorizuje, charakterizuje a vysvětluje jejich původ.

Keywords

Vladimír Babula, Signals from Space, The Planet of Three Suns, Friends from the Ophiuchus, Through the Ocean of Light Years, science fiction, socialist realism, variant

Annotation

The thesis deals with Czech science fiction of the 1950s and early 1960s, specifically with the writer and journalist Vladimír Babula and his trilogy from space. The aim of the thesis is to provide comprehensive and detailed information about Vladimír Babula and to understand the influence of political and editorial influences on the publication of Babula's science fiction trilogy. The author digitizes and then compares all editions of each volume of the trilogy. The changes found are categorized, characterized, and their origins explained.

Resumé

In this thesis I did a research into Czech science fiction of the 1950s and early 1960s. I dealt with Czech author Vladimír Babula and his space trilogy (namely *Signals from Space*, *The Planet of Three Suns*, *Friends from the Ophiuchus*, *Through the Ocean of Light Years*).

My first goal was to find and provide information about Vladimír Babula, his life and creation. To do so, I went through archive materials in the Literary Archive of Museum of Czech Literature. My main goal was to draw a comparison between all editions of each volume of the trilogy. First I found all the editions, digitized them and used Microsoft Word to show all the differences. After that I sorted the differences, described them and tried to discover their origin.

Despite the frequent deviations from the rules of socialist realism, the work works as an illustration of the power of communism. As such, it is an important work for the 1950s and early 1960s.

The meanings of this thesis are to help other people to find out detailed information about Vladimír Babula at one spot and to provide an insight into the principles that have influenced the publishing of science fiction in the 1950s and early 1960s based on Babula's trilogy.

There are also other possibilities of what to research into next. One can try to compare elements of science fiction in every Babula's work and find out whether they develop. The use of computational linguistics could also bring new insights into the subject.

Zdroje

ABBYY. *FineReader PDF* [software]. [cit. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://pdf.abbyy.com/cs/>

ADAMOVIČ, Ivan. *Puls nekonečna: Kronika české science fiction 2. Od Vladimíra Babuly k Alexandru Kramerovi*. 1. Praha: Plus, 2011. ISBN 978-80-259-0096-3.

ADAMOVIČ, Ivan. *Slovník české literární fantastiky a science fiction*. 1. Praha: Vydavatelství a nakladatelství R3, 1995. ISBN 80-85364-57-3.

ADAMOVIČ, Ivan. *Vládcové vesmíru: Kronika české science fiction od Svatopluka Čecha po Jana Weisse*. 1. Praha: Plus, Triton, 2010, s. 347–357. ISBN 978-80-7387-314-1.

ADAMOVIČ, Ivan a Tomáš POSPISZYL, eds. *Planeta Eden: Svět zítřka v socialistickém Československu 1948-1978*. 1. Řevnice: Arbor Vitae, 2010. ISBN 978-80-87164-34-1.

Antineutron. *Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, 2022 [cit. 2022-11-25]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/science/antineutron>

Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond Hlavní správa tiskového dohledu ministerstva vnitra, i. č. 318-121-8, Denní zprávy HSTD z r. 1955.

Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond Sběrka návrhů a rozhodnutí skartačních komisí, Rozhodnutí skartační komise ke svazku arch. č. 30064 MV.

Archiv bezpečnostních složek v Praze, fond Zpravodajská správa Generálního štábu Československé lidové armády, i. č. OS-6641 ZSGŠ.

Ba.⁵¹⁷ Komunismus je mládí lidstva. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1959, 13(23), 706–707. ISSN 0322-9017.

BABULA, Vladimír. Astrodepeše z roku 2.059. *Pionýr: zábavný a naučně-populární měsíčník ÚV ČSM pro mládež od 10 do 15 let*. Praha: Mladá fronta, 1959, 6(2), 2–3.

BABULA, Vladimír. Fantasie a věda: Technika zítřka očima fantasie. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1958, 12(7), 194–195. ISSN 0322-9017.

⁵¹⁷ Ba je zkratka, pod kterou ve *Vědě a technice mládeži* vystupoval Vladimír Babula.

BABULA, Vladimír. Jak jsem byl obrem: fantastická povídka. *Krásy domova: obrázkový měsíčník pro cestovní ruch a turistiku*. Praha: Sportovní a turistické nakladatelství, 1962, 1(3), 14–15. ISSN 0452-6945.

BABULA, Vladimír. Jak jsem létal do vesmíru. *Nové knihy: týdeník sdružení čs. nakladatelství a knižního obchodu*. Praha: Sdružení čs. nakladatelství a knižního obchodu, 1963, (27). ISSN 0322-922X.

BABULA, Vladimír. Na skok do třetího tisíciletí. *Květy*. 28. 5. 1959, 9(22), 22–23.

BABULA, Vladimír. *Oceánem světelných roků: fantastická trilogie*. Praha: Mladá fronta, 1963.

BABULA, Vladimír. *Planeta tří sluncí: fantastický román*. Praha: Mladá fronta, 1957.

BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. *Pionýr: zábavný měsíčník pro mládež*. Praha: Česká ústřední rada PO SSM, 1954–1955, 2(1–16).

BABULA, Vladimír. Planeta tří sluncí. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1957–1958, 11–12(1–26, 1–4).

BABULA, Vladimír. Pohled do budoucnosti. *Pionýr: zábavný a naučně-populární měsíčník ÚV ČSM pro mládež od 10 do 15 let*. Praha: Mladá fronta, 1954, 1(1953–1954)(9), 207.

BABULA, Vladimír. Prázdniny roku 2000. *Ohníček*. Praha: ČSM, 1957, 7(1–12), 16. ISSN 0030-1272.

BABULA, Vladimír. Přátelé z Hadonoše. *Pionýr: zábavný měsíčník pro mládež*. Praha: Česká ústřední rada PO SSM, 1956, 3(1–11).

BABULA, Vladimír. Puls nekonečna: fantastické romaneto. *Pionýr: zábavný a naučně-populární měsíčník ÚV ČSM pro mládež od 10 do 15 let*. Praha: Mladá fronta, 1960, 7(1–8), 16–18.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru: vědecko-fantastický román*. Praha: Mladá fronta, 1955.

BABULA, Vladimír. *Signály z vesmíru: vědecko-fantastický román*. Praha: Mladá fronta, 1956.

BABULA, Vladimír. Signály z vesmíru. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1954–1955, 8–9(5–26, 1–9). ISSN 0322-9017.

BABULA, Vladimír. Smlouva a smlouva: Malá fotoreportáž ze Slovácka. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1961, 15(12), 410–411. ISSN 0322-9017

BABULA, Vladimír. Sovětské zkušenosti a stroje urychlují naši cestu k socialismu. *Mladý technik: populárně technický měsíčník*. Praha: Mladá fronta, 28. 11. 1952, 6(42), 779–780.

BABULA, Vladimír. Veliký den: fantastická črta. *Pionýr: zábavný a naučně-populární měsíčník ÚV ČSM pro mládež od 10 do 15 let*. Praha: Mladá fronta, 1961, 8(10), 4–5.

BABULA, Vladimír. Živá minulost naší techniky: Besedy nad knihou. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1954, 8(21), 653. ISSN 0322-9017.

BABULA, Vladimír a Rudolf FAUKNER. *Kdyby přišli Marťané aneb Průvodce po zeměkouli pro návštěvníky z vesmíru*. 1. Praha: Mladá fronta, 1958.

BABULA, Vladimír a Zdeněk MICHALEC. Od kořenů k sladkému ovoci. *Mladý technik: populárně technický měsíčník*. Praha: Mladá fronta, 1953, 7(22), 695–701.

BÁRTL, Stanislav. Průkopnický čin: K vědecko-fantastickému románu V. Babuly „Signály z vesmíru“. *Mladá fronta: deník mladých lidí*. Praha: Mladá fronta, 21. 5. 1955, 11, 3. ISSN 0323-1941.

BĚHOUNEK, František. *Akce L: Příběhy z atomového věku*. 1. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1956.

BĚHOUNEK, František. *Projekt Scavenger: Fantastickovědecký příběh z naší doby*. 1. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1961.

BĚHOUNEK, František. *Robinsoni vesmíru: vědeckofantastický román*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1958.

BĚHOUNEK, František. *Trosečníci polárního moře: Vzducholodí na severní pól*. 1. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1955.

Bez názvu [Informace o úmrtí Vladimíra Babuly]. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 1966, 20(25), 869. ISSN 0322-9017.

BROUKALOVÁ, Zdeňka a Olga MALÁ, eds. *Česká kniha v cizině 1939-1965*. Praha: Státní knihovna ČSR – Národní knihovna, 1968.

DĚDINOVÁ, Tereza. Nezbytná terminologická poznámka. In: *Po divné krajině: Charakteristika a vnitřní členění fantastické literatury*. 1. Brno: Masarykova

univerzita, Filozofická fakulta, 2015, s. 15–18. ISBN 978-80-210-7871-0. Dostupné také z: <https://digilib.phil.muni.cz/en/handle/11222.digilib/134147>

Dějiny a současnost: historicko-vlastivědná revue Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a ministerstva školství a kultury. Praha: Lidové noviny, 01. 1966, 8(1). [Ia]. ISSN 0418-5129. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:48a22b20-50de-11e9-8854-005056827e51>.

FAUCHAR, R. V. *Narovnaná zeměkoule: Technický dobrodružný román.* 1. Praha: Vojtěch Šeba, 1946.

FAUCHAR, R. V. *Záhada roku 2345.* 1. Praha: Alois Hynek, 1946.

FAUKNER, Rudolf. *Explorer III: Utopistický román z atomového věku.* 1. Praha: Orbis, 1948.

FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. *Volný čas v českých zemích 1957–1967.* 1. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2229-5.

HAVEL, Rudolf, ŠTOREK Břetislav, eds et al. *Editor a text: úvod do praktické textologie.* 1. Praha: Československý spisovatel, 1971.

HODROVÁ, Daniela. Žánrový půdorys tzv. budovatelského románu. In: *Vztahy a cíle socialistických literatur.* Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu ČSAV, 1979, s. 121–142.

Hovoříme s Vladimírem Babulou. *Mladým čtenářům: na pomoc pracovníkům s knihou mezi mládeží.* Praha: Mladá fronta, 1956, (11), 5–6.

HRYCH, Ervín. K planetě Alfa Centauri. *Mladá fronta: deník mladých lidí.* Praha: Mladá fronta, 17. 8. 1957, **13**, 3. ISSN 0323-1941.

JAKUBÍČEK, Milan, ed. *V letech 1963-1967 zemřeli: Na pomoc knihovníkům a čtenářům.* Brno: Universitní knihovna, 1969.

JANÁČEK, Pavel. *Literární brak: Operace vyloučení, operace nahrazení, 1938-1951.* 1. Brno: Host, 2004. ISBN 80-729-4129-1.

JANÁČEK, Pavel. Na frontách práce a víry: Budovatelský román v české literatuře padesátých let. *Slovenská literatúra.* 2002, **49**(5), 355–374. ISSN 0037-6973.

JANOUSEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: I. 1945–1948.* 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1527-3.

JANOUSEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: II. 1948–1958.* 1. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1528-0.

JANOŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury 1945–1989: III. 1958–1969*. 1. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1583-9.

KAPLAN, Karel. *Kronika komunistického Československa: Doba tání 1953–1956*. 1. Brno: Barrister & Principal, 2005. ISBN 80-86598-98-5.

KAPLAN, Karel. *Sociální souvislosti krizí komunistického režimu v letech 1953–1957 a 1968–1975*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. Sešity Úst. pro soudobé dějiny AV ČR, sv. 9. ISBN 80-85270-15-3.

KAPLAN, Karel a Dušan TOMÁŠEK. *O cenzuře v Československu v letech 1945–1956*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994. ISBN 80-85270-38-2.

KNAPÍK, Jiří. *Únor a kultura: Sovětizace české kultury 1948–1950*. 1. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-212-0.

KNAPÍK, Jiří. *V zajetí moci: Kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956*. 1. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-316-X.

KNAPÍK, Jiří et al. *Děti, mládež a socialismus v Československu v 50. a 60. letech*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd, 2014. ISBN 978-80-7510-057-3.

KNAPÍK, Jiří, FRANC, Martin et al. *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*. 1. Praha: Academia, 2011. 2 sv, 1–645, 655–1297. ISBN 978-80-200-2019-2.

KOMENDA, Petr. *Textologie*. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019

KOSÁK, Michal a Jiří FLAIŠMAN. *Editologie: (Od náčrtu ke knize)*. 1. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018. ISBN 978-80-880-69-62-1.

KUNC, Jaroslav. *Česká literární bibliografie 1945–1963: Soupis článků, statí a kritik z knižních publikací a periodického tisku let 1945–1963 o dílech soudobých čes. spis.* Díl 1. A–M. Praha: Národní knihovna, 1963. Bibliogr. katalog ČSSR. Čes. knihy; Zvl. seš. 6/63.

KUNC, Jaroslav. *Kdy zemřeli...?: Přehled českých spisovatelů a publicistů. 1963–1966, Přehled zemřelých od 1. 1. 1963 do 31. 12. 1966 a dodatek od 1.1.1937*. Praha, 1966.

KUROPATA, Ondřej. *Hlavní správa tiskového dohledu 1953–1956*. Praha, 2015. 96 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd. Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí práce PhDr. Jan Cebe, Ph.D.

Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, osobní fond Babula Vladimír, i. č. 2112.

MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu: Nad sovětským vydáním Ažajeva románu „Daleko od Moskvy“. *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*. Svaz československých spisovatelů, 1949, **1**(2), 71–76. ISSN 1805-5508.

MACHONIN, Sergej. Poznámky k některým zásadám socialistického realismu: Nad sovětským vydáním Ažajeva románu „Daleko od Moskvy“. *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*. Svaz československých spisovatelů, 1949, **1**(3), 65–77. ISSN 1805-5508.

MAREŠOVÁ, Veronika. *Jan Weiss*. Ostrava: Scholaforum, 1997. Tematický sešit. ISBN 80-86058-65-4.

Maxima Library [online], Charkov, Ukrajina, <http://maxima-library.org/>, heslo „Babula“ [cit. 2022-10-27].

mf nakladatelství Mladé fronty: Vědecko-populární literatura. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 10. 9. 1956, **10**(17), 541. ISSN 0322-9017.

Microsoft. *Microsoft Office Word* [software]. 2007 [cit. 2022-04-15]. Dostupné z: <https://www.microsoft.com/cs-cz/microsoft-365/previous-versions/microsoft-word-2007>

Mladý technik: populárně technický měsíčník. Praha: Mladá fronta, 1952–1953, **6–7**.

Národní digitální knihovna [online]. Národní knihovna ČR [cit. 2022-10-29]. Dostupné z: <https://ndk.cz/>

NEFF, Ondřej. *Něco je jinak: komentáře k české literární fantastice*. 1. Praha: Albatros, 1981. ISBN 13-901-81.

NEFF, Ondřej a Jaroslav OLŠA, eds. *Encyklopedie literatury science fiction*. Praha: AFSF, 1995. ISBN 80-85390-33-7.

NEJEDLÝ, Zdeněk. O realismu pravém a nepravém. *Var: časopis pro kulturní otázky*. Praha: Melantrich, 1948, **1**(8), 225–232.

NEJEDLÝ, Zdeněk. O úkolech naší literatury. *Var: časopis pro kulturní otázky*. Praha: Melantrich, 1949, **2**(8), 225–247.

NESVADBA, Josef. *Einsteinův mozek: Vědecko-fantastické příběhy*. 1. Praha: Mladá fronta, 1960.

NOVÁK, Adolf. K otázce fantastické literatury. *Přírodní vědy ve škole: časopis pro didaktiku přírodních věd*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1957, 7(3), 283–285. ISSN 0231-5130.

Ohniček: časopis československých dětí. ČSM, 1954–1966, 5–16. ISSN 0030-1272.

Paletovy skládačky. *Databáze knih* [online]. [cit. 2022-08-05]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/edice/paletovy-skladacky-11357/strana-1>

POMNÍK OBĚTEM KATASTROFY ITALIE. *Kawi.cz: stránky o toulání, přírodě a historii*[online]. [cit. 2022-11-24]. Dostupné z: <https://kawi.cz/polarnici/italia-tromso.php>

Průvodce po fondech Literárního archivu [online], <https://pruvodce.pamatnik-np.cz/fund>, heslo „Vladimír Babula“ [cit. 2022-12-06].

SLABÝ, Z. K. Znovu do daleké budoucnosti. *Tvorba: list pro kritiku a umění*. Praha, 25. 7. 1957, 22(30), 23. ISSN 0139-5513.

STUDENOVSKÝ, Tomáš a Josef BLÁHA. *Slovník českých autorů knih pro chlapce (a nejen pro ně)*. 1. Praha: Ostrov, 2000. ISBN 80-862-8904-4.

ŠÁMAL, Petr. *Cesta otevřená: Hledání socialistické literatury v kritice 50. let*. 10. Praha: Klub přátel Tvaru, 2001. TVARy, řada A, sv. 10.

ŠÁMAL, Petr. *Soustružníci lidských duší: Lidové knihovny a jejich cenzura na počátku padesátých let 20. století (s edicí seznamů zakázaných knih)*. 1. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1709-3.

ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati...: Dějiny knižního trhu v českých zemích*. 1. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2404-6.

ŠTOLL, Ladislav. *Třicet let bojů za českou socialistickou poesii: referát pronesený na pracovní konferenci Svazu československých spisovatelů dne 22. ledna 1950* [online]. Praha: Orbis, 1950, s. 102 [cit. 2022-09-25]. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:5cbdcef0-48e5-11e2-8910-005056827e51?page=uuid:dd82be26d456903466795f5c9e805ed1>

ŠVEC, Štefan. *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*. 1. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2478-5.

TICHÝ, Jaroslav. Ani vítězství, ani prohra v boji. *Zlatý máj: kritická revue umělecké tvorby pro mládež*. Praha: Svaz československých spisovatelů, 11.1957, 1(12), 373–375. ISSN 0044-4871.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Kulturní vetřelec: Dějiny čtení – kalendárium*. 1. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-275-0545-5.

TROSKA, J. M. *Vládcové vesmíru: Technicko-fantastický román*. 1947. Psáno pro časopis Mladý technik. V: Moravská zemská knihovna v Brně. Sig. 2-0221.255.

Upozornění čtenářům. *Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu*. Praha: Mladá fronta, 7. 10. 1955, 9(21), 661. ISSN 0322-9017.

VAVŘÍK, Zdeněk. Z Pardubic do vesmíru. *Literární noviny: Týdeník pro kulturně politické a umělecké otázky* [online]. Praha: Svaz československých spisovatelů, 7. 9. 1957, 6(36), 4 [cit. 2022-01-05]. ISSN 0459-5203. Dostupné z Digitálního archivu Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích:

<http://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/view/uuid:c95d30a1-435d-11dd-b505-00145e5790ea?page=uuid:30a2c320-435f-11dd-b505-00145e5790ea>

Věda a technika mládeži: čtrnáctideník pro polytechnickou výchovu. Praha: Mladá fronta, 1954–1964, 8–18. ISSN 0322-9017.

Vladimír Babula. *LEGIE – databáze knih fantasy a sci-fi* [online]. [cit. 2022-09-11]. Dostupné z: <https://www.legie.info/autor/681-vladimir-babula/povidky#zalozky>

VODIČKA, Felix. *Struktura vývoje: Studie literárněhistorické*. 2., rozš. vyd. Praha: Dauphin, 1998. ISBN 80-86019-63-2.

VOIT, Petr. Terminus ante quem. *Encyklopedieknihy.cz: Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. Knihovna AV ČR, 2022 [cit. 2022-12-01]. Dostupné z:

https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Terminus_ante_quem

VOJTĚCH, Jaroslav. První signály. *Večerní Praha: list všech Pražanů*. Praha: Práce, 1. 11. 1955. ISSN 0862-6855.

VRBA, Zdeněk. Rudá růže. *Studia Comeniana et historica: Časopis Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě pro komeniologii, historii 16. a 17. století a regionální dějepis moravsko-slovenského pomezí*. Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského, 22. 10. 1980, 1980(1), 11–163.

WEISS, Jan. *Družice a hvězdoplavci: Fantastické povídky z let 1957–1960*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1960.

WEISS, Jan. *Hádání o budoucím*. 1. Praha: Československý spisovatel, 1963.

WEISS, Jan. *Země vnuků*. 1. Praha: Mladá fronta, 1957.

WorldCat [online], <https://www.worldcat.org/cs>, autor „Vladimír Babula“, rok „1950 do 1970“ [cit. 2022-09-26].

Přílohy

I. Detailní soupis materiálů o Vladimíru Babulovi v Literárním archivu Památníku národního písemnictví

V Babulově osobním fondu o rozsahu jednoho kartonu se nacházejí tyto materiály:

- soupis fondu;
- doklady Vladimíra Babuly:
 - občanský průkaz s platností do 12. 8. 1975,
 - dva členské průkazy ROH⁵¹⁸ s datem přihlášení 1. 1. 1953 a s nalepovacími známečkami dokládajícími členství až do 1964,
 - členská karta Mezinárodní organizace novinářů⁵¹⁹ vydaná v Praze dne 18. 4. 1958,
 - novinářský průkaz Svazu československých novinářů se známečkami z let 1964 a 1965,
 - členská legitimace KSČ se známečkami z let 1961–1965,
 - úmrtní list,
 - rodní (sic!) a křestní list,
 - potvrzení o účasti v odboji vydané 3. 9. 1986 Olze Babulové,
 - povolení ke zřízení a provozování televizní přijímací stanice,
 - oddací list dokládající svatbu s Annou Chalupskou,
 - dopis o přiznání invalidního důchodu Vladimíru Babulovi od 16. 11. 1965⁵²⁰;
- doklady Olgy Babulové:
 - dokumenty týkající se starobního důchodu,
 - školní vysvědčení;
- korespondence Vladimíra i Olgy Babulových:
 - Vladimírův pohled odeslaný ze Soči dne 28. 9. 1959,

⁵¹⁸ Revoluční odborové hnutí.

⁵¹⁹ Průkaz je celý ve francouzštině; Babula ho zřejmě dostal jako doklad pro návštěvu mezinárodní výstavy Expo 58 v Belgii.

⁵²⁰ Tento dopis přiřazují k dokladům Vladimíra Babuly; reálně však byl v materiálech PNP k datu 2. 3. 2022 zařazen do složky o dokladech Olgy Babulové.

- korespondence Olgy Babulové s jednotlivci i institucemi, když se snažila získat potvrzení o Vladimírově účasti v odboji;
- rukopisy, strojopisy:
 - deník R. Babuly⁵²¹,
 - životopisy V. Babuly:
 - A⁵²² : dvoustranný životopis psaný neznámým autorem⁵²³ dochovaný v rozpracované (s poznámkami psanými ručně) a finální (strojopisné) verzi
 - B: dvě strany nedokončeného životopisu s názvem *Vladimír Babula: Životopis.* a o několik řádků delší třístranná verze, rovněž nedokončená
 - C: šestistranný životopis s názvem *Vladimír Babula – ŽIVOTOPIS* napsaný „v Praze 18. července 1962“, dvě pracovní verze druhé poloviny tohoto životopisu (jedna je uvedena se stejným datem, druhá je bez data)
 - D: poslední (čtvrtá) strana životopisu s datem 15. 4. 1958
 - E: jedna strana označená číslem 3 (Začátek chybí a konec pravděpodobně také.)
 - F: dvě strany nedokončeného životopisu s názvem *Vladimír Babula – životopis*; jsou v něm ručně psané poznámky
 - G: třístranný životopis s nedochovaným začátkem
 - H: *Životopis* o délce 1,5 strany,
 - třístranný životopis o Vladimírovi i Olze psaný Olgou;
- kresby – Jedná se o dvacet kreseb v obálce s nadpisem „Kriminál“, většinou jsou to portréty, sedm kreseb spolu s kratičkými básničkami je věnováno motivu zubaře (s názvem *Život zubařův ve zvuku i obraze* a s datem 3. 7. 1942).
- fotografie:
 - deset průkazových fotografií,
 - třináct fotografií z výletů, ze svatby ad.;
- tisky:

⁵²¹ Jde pravděpodobně o deník Rudolfa Babuly; v materiálech PNP byl zařazen do složky „Rukopisy vlastní“.

⁵²² Tato písmenná označení používám pro jednodušší rozlišení jednotlivých životopisů v citacích.

⁵²³ Babula autorem být nemohl, v životopise je uvedeno i datum jeho úmrtí.

- sešitek Divadélka Spejbla a Hurvínka o hře Jaroslava Janovského *Spejbl na Venuši* (Premiéra se konala 3. 9. 1956 v Divadle J. K. Tyla v Plzni.),
- 1. číslo časopisu *Studia Comeniana et Historica: Časopis Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě pro komeniologii, historii 16. a 17. století a regionální dějepis moravsko-slovenského pomezí* (1980).

II. Číslo stran jednotlivých dílů Babulovy vědecko-fantastické trilogie v časopisech *Věda a technika mládeži* a *Pionýr*⁵²⁴

Signály z vesmíru (Věda a technika mládeži, 1954–1955)

Rok vydání časopisu, ročník	Číslo – datum jeho vydání	Strany	
1954, ročník 8.	5. číslo – 26. 2.	156–157	
	6. číslo – 12. 3.	188–189	
	7. číslo – 26. 3.	220–221	
	8. číslo – 9. 4.	252–253	
	9. číslo – 23. 4.	284–285	
	10. číslo – 7. 5.	316–317	
	11. číslo – 21. 5.	348–349	
	12. číslo – 4. 6.	380–381	
	13. číslo – 18. 6.	412–413	
	14. číslo – 2. 7.	444–445	
	15. číslo – 16. 7.	476–477	
	16. číslo – 30. 7.	508–509	
	17. číslo – 13. 8.	540–541	
	18. číslo – 27. 8.	572–573	
	19. číslo – 10. 9.	604–605	
	20. číslo – 24. 9.	636–637	
	21. číslo – 8. 10.	668–669	
	22. číslo – 22. 10.	700–701	
	23. číslo – 5. 11.	732–733	
	24. číslo – 24. 11.	764–765	
	25. číslo – 3. 12.	796–797	
	26. číslo – 7. 12.	828–829	
	1955, ročník 9.	1. číslo – 31. 12. 1954	28–29
		2. číslo – 14. 1. 1955	60–61
		3. číslo – 28. 1.	92–93
		4. číslo – 11. 2.	124–125
5. číslo – 25. 2.		156–157	
6. číslo – 11. 3.		188–189	
7. číslo – 25. 3.		220–221	
8. číslo – 8. 4.		252–253	
9. číslo – 22. 4.		285	

Tabulka 3: Přehled stran Babulova románu *Signály z vesmíru* v časopisu *Věda a technika mládeži*.

⁵²⁴ Řazeno dle následnosti dílů trilogie, v případě stejného dílu dle data vydání od nejstaršího.

Planeta tři slunci (Pionýr, 1954–1955, ročník 2.)

Číslo – měsíc a rok vydání	Strany
1. číslo – září 1954	12–15
2. číslo – říjen 1954	40–42
3. číslo – listopad 1954	62–65
4. číslo – prosinec 1954	86–89
5. číslo – leden 1955	110–112
6. číslo – únor 1955	134–137
7. číslo – březen 1955	158–161
8. číslo – duben 1955	184–187
9. číslo – květen 1955	206–210
10. číslo – červen 1955	230–233
11. číslo – červenec 1955	254–258
12. číslo – srpen 1955	278–282
13. číslo – září 1955	299–301 ⁵²⁵ , 302–305
14. číslo – říjen 1955	326–329
15. číslo – listopad 1955	350–354
16. číslo – prosinec 1955	374–378

Tabulka 4: Přehled stran 2. dílu Babulovy trilogie v časopisu *Pionýr*.

Planeta tři slunci (Věda a technika mládeži, 1957–1958)

Rok vydání časopisu, ročník	Číslo – datum jeho vydání	Strany
1957, ročník 11.	1. číslo – 25. 1.	47–49
	2. číslo – 31. 1.	65
	3. číslo – 5. 2.	95–96
	4. číslo – 10. 2.	125–126
	5. číslo – 20. 2.	159–160
	6. číslo – 6. 3.	191–192
	7. číslo – 20. 3.	223–224
	8. číslo – 3. 4.	255–256
	9. číslo – 17. 4.	287–288
	10. číslo – 3. 5.	319–320
	11. číslo – 16. 5.	351–352
	12. číslo – 30. 5.	383–384
	13. číslo – 12. 6.	415–416
	14. číslo – 28. 6.	447–448
	15. číslo – 13. 7.	479–480
	16. číslo – 27. 7.	511–512
	17. číslo – 6. 8.	543–544
	18. číslo – 23. 8.	575–576

⁵²⁵ Na těchto třech stranách je shrnutí dosavadního obsahu v korespondenci se soudobými vědeckými fakty a dvojstrana s mapou planety Kvary; pokračování děje se nachází až na stranách 302–305.

	19. číslo – 6. 9.	607–608
	20. číslo – 21. 9.	639–640
	21. číslo – 5. 10.	671–672
	22. číslo – 19. 10.	703–704
	23. číslo – 3. 11.	735–736
	24. číslo – 16. 11.	767–768
	25. číslo – 30. 11.	799–800
	26. číslo – 14. 12.	831–832
1958, ročník 12.	1. číslo – 1. 1.	27–28
	2. číslo – 17. 1.	59–60
	3. číslo – 31. 1.	91–92
	4. číslo – 14. 2.	121–122

Tabulka 5: Přehled stran 2. dílu Babulovy trilogie v časopisu *Věda a technika mládeži*.

Přátelé z Hadonoše (Pionýr, 1956, ročník 3.)

Číslo – měsíc vydání	Strany
1. číslo – leden	14–17
2. číslo – únor	38–41
3. číslo – březen	62–65
4. číslo – duben	86–89
5. číslo – květen	110–113
6. číslo – červen	134–137
7. číslo – červenec	160–163
8. číslo – srpen	184–187
9. číslo – září	208–211
10. číslo – říjen	230–233
11. číslo – listopad	256–259

Tabulka 6: Přehled stran posledního dílu Babulovy trilogie v časopisu *Pionýr*.

III. Články a statě Vladimíra Babuly v časopisech *Mladý technik* a *Věda a technika mládeži* z období, kdy byl jejich vedoucím redaktorem

Mladý technik

Rok vydání	Číslo	Název článku	Strany
1952	42	Sovětské zkušenosti a stroje urychlují naši cestu k socialismu	779–780
1953	16	Na 48. rovnoběžce: Pěstujeme rýži	504–505
	22	Od kořenů k sladkému ovoci	695–701

Tabulka 7: Články Vladimíra Babuly vydané v letech 1952–1953 v časopisu *Mladý technik*.

Věda a technika mládeži

Rok vydání	Číslo	Název článku	Strany
1954	21	Živá minulost naší techniky: Besedy nad knihou	653
1955	10	Živý pomník	292–293
	19	Město znovuzrozené	583–584
1956	1	Milý čtenáři! [úvodník]	3
	9	Papír místo mouky: Několik zajímavostí o bateriích	264–265
1957	1	Červený střešiček	25–28
	26	Stáli jsme u kolébky	813
		My přijdem!	819–822
1958	5	* ⁵²⁶ Hirošima a Nagasaki se nesmí opakovat!	141
	6	*32 hodin ve stratosféře	169
	7	Fantasie a věda: Technika zítřka očima fantasie	194–195
	9	Věda proti zločinu	267
	10	*Telekino: Budoucnost televise	308
	11	Rakety: Naděje i nebezpečí...	327
	13	Sedněte si prosím...: Na našich židlích sedí celý svět	394–395
	14	*Šestý smysl?: Okultisté, jasnovidci – a vědecká pravda	428–429
	15	Expo 58: Ze zápisníku našeho zvláštního zpravodaje	462–467
	16	Dobrodinci	494–498
	18	*Lada 236 ... a její mládež	548–549
	20	Perla světové výstavy	623–626
	21	*Senoseč na EXPO	656–658
1959	26	Kámen mudrců	805
	18	Lidé se rozešli, přátelství zůstává [úvodník]	546–547
	19	Vídeň s pečeti festivalu	578–579

⁵²⁶ Články označené hvězdičkou jsou články podepsané zkratkou Ba.

	23	*Komunismus je mládí lidstva	706–707
		Sedmimílové boty	708–709
	24	Světloňoš nového věku	754–756
1960	3	Pro pět prstů [3. soutěžní úkol soutěže „Do čtyř zemí“]	94–95
	8	*Přivezli jsme z Lipska...	228–229
		Co nám vyprávěl Pepíček: Osmá reportáž soutěže „Do 4 zemí“	254–255
	11	Umělec a technik: Návštěvou u muže, který ukazuje světu cestu	323–325
		*Na Skalnatém plese jsme byli hvězdám blíží	328–329
	14	Nekonečná duha	431–434
		*Rekreujeme holandské tulipány	437
18	*Otrokáři včera a dnes	559	
25	*Novinky na redakčním stole: Kolo pro domácí potřebu	798	
1961	9	*Krásu technice!	323
	12	Smlouva a smlouva: Malá fotoreportáž ze Slovácka	410–411
	16	Střílet ano, ale jenom sportovně!	546–547
	17	Za Kozákovým mlýnem	584–585
	21	Brno 1961	726–729
1962	22	*Blahoslavená hravost	768–769
1964	3	Démant zatmění	98–99

Tabulka 8: Články Vladimíra Babuly vydané v letech 1954–1964 v časopisu *Věda a technika mládeži*.